

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 25 красавіка 1986 г. № 17 (3323) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Дзеячы савецкай культуры! Стварайце творы, дастойныя сацыялістычнай эпохі! Паўней задавальняйце духоўныя запатрабаванні працоўных!

З Заклікаў ЦК КПСС да 1 Мая 1986 года.

У прэзідыуме з'езда.

Фота У. КРУКА.

23 — 24

ВЫСАКАРОДНАЯ МІСІЯ МАСТАЦКАГА СЛОВА

КРАСАВІКА
Ў МІНСКУ
ПРАЦАВАЎ
ІХ З'ЕЗД
ПІСЬМЕННІКАЎ
БЕЛАРУСІ.

Цяжка пераацаніць значэнне літаратуры ў жыцці грамадства. З'яўляючыся магутнай ідэалагічнай зброяй, яна фарміруе светапогляд людзей, выходзіць іх у духу савецкага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму, пакідаючы для нашчадкаў мастацкі летапіс сучаснасці. Асабліва адказнасць твораў — перад народам, партыяй, уласным сумленнем — узрасце цяпер, калі наша краіна ўступіла ў перыяд свайго паскоранага развіцця, як ніколі раней надаецца вялікае значэнне канкрэтным справам, а не гучным запэўніванням.

Пісаць летапіс часу сёння — гэта ні на хвіліну не забываць аб высакароднай місіі мастацкага слова ў жыцці савецкага грамадства, ствараць творы, вартыя велічнасці самой эпохі. Прымітывізм, шэрасць, павярхоўнасць у адлюстраванні з'яў паўсядзённасці, — усё гэта не сумяшчальна з літаратурай сацыялістычнага рэалізму, якая служыць народу, дапамагае ажыццяўленню партыйных планаў.

Пра гэта гаварылася на IX з'ездзе пісьменнікаў Беларусі, які 23—24 красавіка 1986 года праходзіў у Мінску ў Палацы культуры Белсаўпрофа.

Па даручэнні прэзідыума праўлення СП БССР з'езд наступным словам адкрыў народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай прэміі В. Быкаў. Ад імя дэлегатаў ён прывітаў тых, хто сабраўся на літаратурны форум — беларускіх пісьменнікаў, прадстаўнікоў дэлегацый з Масквы, Ленінграда, саюзных рэспублік. Па прапанове В. Быкава прысутныя ўшанавалі мінутай маўчаннем памяць пісьменнікаў, якія памерлі паміж VIII і IX з'ездамі.

В. Быкаў прадставіў слова М. Кусянкову, які прапанаваў

выбраць прэзідыум з'езда ў колькасці 66 чалавек. Дэлегаты з'езда аднагалосна выбралі прэзідыум у прапанаваным складзе.

Пад апладысменты прысутных месцы ў прэзідыуме займаюць таварышы М. М. Слюнькоў, Г. С. Таразевіч, М. В. Кавалёў, А. Т. Кузьмін, В. В. Гурын, вядомыя беларускія літаратары, прадстаўнікі дэлегацыі Саюза пісьменнікаў СССР, пісьменніцкіх арганізацый Расійскай Федэрацыі, Украіны, Узбекістана, Казахстана, Грузіі, Азербайджана, Літвы, Малдавіі, Латвіі, Кіргізіі, Арменіі, (Заканчэнне на стар. 2).

ТВАРЫЦЬ ДЛЯ ШЧАСЦЯ НАРОДА

Паважаныя таварышы!

Ад імя Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета і ўрада рэспублікі дазваляе сардэчна вітаць вас, удзельнікаў дзевятага з'езда пісьменнікаў, і перадаць вам пажаданні плённай работы.

Вы сабраліся на свой форум каб па-дзелавому, патрабавальна і самакрытычна ацаніць зробленае і дасягнутае пісьменніцкай арганізацыяй за апошнія пяць гадоў. А галоўнае — з пазіцыі патрабавання XXVII з'езда КПСС абмеркаваць, як працаваць далей, як памнажаць свой уклад у духоўнае развіццё грамадства, у ажыццяўленне выпрацаваных з'ездам палітычнага курсу і праграмы практычных дзеянняў.

Паўтара месяца партыя, увесь савецкі народ жывуць і працуюць пад вызначальным уздзеяннем ідэй і рашэнняў з'езда. Ён з пераканаўчай сілай зноў прадэманстравалі усю свету спраўду неабмежаваных магчымасці нашага грамадскага ладу, магчымасці сацыялізму.

Так, мы можам ганарыцца зробленым за гады Савецкай улады. Велізарныя рэвалюцыйныя пераўтварэнні адбыліся ў эканамічнай, сацыяльнай, духоўнай сферах жыцця. Наша краіна заняла вядучыя пазіцыі ў развіцці сучаснай цывілізацыі, стала прызнанай апорай міру і прагрэсу.

Іменна гэта дазволіла партыі паставіць на з'ездзе грандыёзныя задачы паскарэння сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, задачы, якія па сваіх маштабах перавышаюць усё, што мы рабілі раней.

Як вы ведаеце, канцэпцыю паскарэння вызначыў красавікі (1985 г.) Пленум ЦК КПСС.

Ён смела і прыняцова выкрыў аб'ектыўныя і суб'ектыўныя прычыны адставання, якое намецлася ў апошнія гады ў эканоміцы, у вырашэнні сацыяльных пытанняў, запатра-

Выступленне таварыша М. М. СЛЮНЬКОВА

баваў рашуча збавіцца ад усяго, што перашкаджае нашаму руху наперад, адкрыў перад грамадствам новыя гарызонты, стварыў умовы для развіцця ініцыятывы працоўных, для рэалізацыі новых, нетрадыцыйных падыходаў да справы, для пераадолення фармалізму, параднасці.

Ідэі красавіцкага Пленума былі глыбока і ўсебакова развіты XXVII з'ездам КПСС. У гісторыю партыі і дзяржавы ён на праву ўвойдзе як з'езд стратэгічных рашэнняў. Іх галоўная накіраванасць — дасягненне якасна новага стану савецкага грамадства, задавальненне карэнных інтарэсаў людзей, забеспячэнне міру ва ўсім свеце.

Вось чаму рашэнні з'езда ўспрыняты камуністамі, усімі працоўнымі краіны з велізарным адабрэннем і гарачай падтрымкай.

Стратэгічны курс партыі на паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны атрымаў канкрэтнае ўвасабленне ў планах рэспублікі на дванаццатую пяцігодку. Як вы ведаеце, яна павінна стаць рашаючай у дасягненні к 2000 году падваення вытворчага патэнцыялу.

Цяпер энергію задум трэба ператварыць у энергію дзеянняў. Іменна на гэта і накіроўвае свае намаганні рэспубліканская партыйная арганізацыя.

Назаву толькі галоўныя рубяжы, на якія нам належыць выйсці да канца пяцігодкі.

Нацыянальны даход трэба будзе павялічыць на 26 працэнтаў. Усю яго прыбыўку мы абавязаны атрымаць за кошт павышэння прадукцыйнасці грамадскай працы.

На 26 працэнтаў трэба павялічыць выпуск прамысловай прадукцыі, а вырабаў машынабудавання — на 45—50.

Працаўнікі вёскі намечалі падняць да 1990 года ўраджайнасць збожжавых да 30,

бульбы — да 200 цэнтнераў з гектара. Прадукцыйнасць малочнай жывёлагадоўлі трэба будзе павысіць да 3500, а па асобных абласцях — да 4000 кілаграмаў.

Намечана велізарная сацыяльная праграма. Сярод важнейшых мер — расшырэнне жыллёвага будаўніцтва. У прыватнасці, у вёсцы жыццё ў бягучай пяцігодцы будзе пабудавана ўдвая больш, чым у папярэднія.

Істотна павялічыцца выпуск, стане больш разнастайным асартымент і павысіцца якасць гавараў народнага спажывання, узрасце аб'ём аказваемых насельніцтву паслуг.

Задачы, якія стаяць перад рэспублікай, вельмі складаныя, але рэальныя. Шляхі іх вырашэння вызначаны XXVII з'ездам КПСС. Круты паварот да інтэнсіфікацыі вытворчасці, шырокае ўкараненне дасягненняў навукі і тэхнікі, рост тэхнічнага ўзроўню і якасці прадукцыі, узмацненне рэжыму эканоміі, павышэнне арганізаванасці, дысцыпліны, адказнасці — вось тыя галоўныя накіраванні, на якіх пастаянна павінна быць сканцэнтравана ўвага камуністаў, усіх працоўных калектываў.

Сёння патрабуюцца ўздым працоўнай і грамадска-палітычнай актыўнасці мас, далейшае паглыбленне сацыялістычнай дэмакратыі, правядзенне моцнай сацыяльнай палітыкі, рэзкае ўзмацненне барацьбы з любымі з'явамі, якія супярэчаць прыродзе нашага ўкладу жыцця, ідэалам сацыяльнай справядлівасці.

Паспяхова выканаць намечанае мы зможам толькі ў тым выпадку, калі кожны з нас глыбока засвоіць, абдумае, прапусціць праз розум і сэрца тое, пра што ішла размова на з'ездзе, калі неабходнасць паскарэння стане асабістай патрэбнасцю ўсіх нашых людзей, калі мы рашуча адмовімся ад закаранелых стэрэатыпаў, уста-

рэлых шаблонаў у арганізацыі, стылі і метадах работы, калі забяспечым перабудову ў мысленні і псіхалогіі нашых людзей, змяненне адносін іх да справы і грамадскага абавязку.

У рэспубліцы перабудова работы пачалася. Аб гэтым сведчаць і вынікі першага квартала. Заданне па рэалізацыі прадукцыі перавыканана. Яе выпуск у параўнанні з адпаведным перыядам мінулага года павялічыўся на 8 працэнтаў пры плане 4,4. Прадукцыйнасць працы ўзрасла на 7,6 працэнта замест 4,1 па плане.

За гэты перыяд продаж дзяржаве мяса павялічыўся на 11 працэнтаў, малака — на 7.

Справіліся з планами першага квартала будаўнікі, работнікі транспарту, гандлю і бытавога абслугоўвання насельніцтва.

Аднак многія магчымасці рэалізаваць не ўдалося. Важнейшая прычына гэтага — марудлівасць і непаваротлівасць у пастаноўцы практычнай работы па рэалізацыі патрабаванняў партыйнага з'езда.

Трэба прама сказаць: працэс перабудовы зацягваецца, а дзе-нідзе ідзе хваравіта, цяжка. Некаторыя работнікі разважаюць: няхай, маўляў, перастройваюцца іншыя, мяне гэта не датычыць. А ёсць і такія кіраўнікі, якія толькі ствараюць бачнасць перабудовы, а па сутнасці падстройваюцца пад яе. Даюць аб сабе знаць з'явы коснасці, інерцыі, фармалізму, падмена жывой справы гаварылішняй, беспадстаўнымі запэўненнямі і абяцаннямі.

Перабудова, змяненне стылю і метадаў работы павінны адбыцца на кожным рабочым месцы, у кожным працоўным калектыве, ва ўсіх органах кіравання.

А сутнасць перабудовы — у перабудове самога чалавека. Чалавечы фактар — ключавое

звяно паскарэння. Яго актыўная прад'яўляе да творчай інтэлігенцыі новыя высокія патрабаванні, выступае новыя крытэрыі ацэнкі твораў літаратуры і мастацтва.

Цяжка пераацаніць ролю літаратуры як магутнага сродку камуністычнага выхавання мас, усталявання высокіх ідэяна-палітычных, маральна-эстэтычных ідэалаў сацыялізму.

Наш час адкрывае перад творчай інтэлігенцыяй шырокі прастор для смелага мастацкага пошуку. Яго галоўныя, асноўныя напрамкі дакладна вызначаны ў новай рэдакцыі Праграмы КПСС. Гэта ўмацаванне сувязі з жыццём народа. Гэта праўдзівае і высокамастацкае адлюстраванне сацыялістычнай рэчаіснасці. Гэта натхнёнае і яркае раскрыццё новага, перадавога, страснае выкрыццё ўсяго, што перашкаджае нашаму руху наперад.

Творы літаратуры і мастацтва павінны стаць дзейснай зброяй партыі ў барацьбе за ўмацаванне маральных прынцыпаў сацыялістычнага грамадства, павышэнне аўтарытэт чалавека працы, наватара, актыўнага барацьбіта за ажыццяўленне палітыкі партыі.

Дзеянне літаратуры абавязаны быць на пярэднім краі дванаццатай пяцігодкі, там, дзе вырашаюцца карэнныя праблемы навукова-тэхнічнага прагрэсу, памнажэння эканамічнага і духоўнага патэнцыялу краіны. Грамадства чакае ад пісьменнікаў новых мастацкіх адкрыццяў, праўды жыцця, якая заўсёды была сутнасцю спраўднага мастацтва.

Нас радуе, што літаратура і мастацтва Савецкай Беларусі развіваюцца як неад'емная састанная частка савецкай культуры — сацыялістычнай па змесце, нацыянальнай па форме, інтэрнацыяналісцкай па духу і ўносяць важкі ўклад у скарбіцу духоўных каштоўнасцей краіны.

Наша літаратура, зведваючы на сабе дабратворны ўплыў, успрымаючы вопыт усіх літа-

ВЫСАКАРОДНАЯ МІСІЯ МАСТАЦКАГА СЛОВА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1).

Туркменіі, Чувашскай АССР, сярод якіх А. Б. Чакоўскі, У. Р. Гардзейчаў, Л. М. Навічэнка, І. І. Шклярэўскі, І. В. Віеру, Я. А. Хелемскі, Х. М. Берулава, А. Грыгаран, І. Рахім, С. Сейтаў, К. Тангрыкуліеў і іншыя. Тут жа — кіраўнікі творчых саюзаў рэспублікі, прадстаўнікі грамадскасці, дзеячы навукі і культуры, партыйныя і савецкія работнікі.

Першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Н. Гілевіч прадставіў слова дэлегацыі з'езда У. Калесніку, які прапанаваў выбраць ганаровы прэзідыум з'езда ў саставе Палітбюро ЦК КПСС. Дэлегацыя і госці з'езда аднадушна выбралі ганаровы прэзідыум у саставе Палітбюро ЦК КПСС.

Па прапанове дэлегата У. Паўлава быў аднагалосна выбраны сакратарыят з'езда ў колькасці 19 чалавек. Выбіраецца мандатная камісія ў складзе 17 чалавек — прапанову ўнёс дэлегат Г. Далідовіч. Дэ-

легат В. Іпатава прапанаваў выбраць рэдакцыйную камісію ў складзе 19 чалавек.

Зацвярджаецца парадак з'езда:

1. Справаздача праўлення Саюза пісьменнікаў БССР: доклад старшыні праўлення СП БССР Максіма Танка «Беларуская савецкая літаратура, яе дасягненні і задачы ў святле рашэнняў XXVII з'езда КПСС».

2. Справаздача рэвізійнай камісіі СП БССР.

3. Выбары праўлення СП БССР.

4. Выбары рэвізійнай камісіі СП БССР.

5. Выбары дэлегатаў на VIII з'езд пісьменнікаў СССР.

З дакладам «Беларуская савецкая літаратура, яе дасягненні і задачы ў святле рашэнняў XXVII з'езда КПСС» выступіў старшыня праўлення СП БССР, народны паэт Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай прэміі Максім Танк.

Справаздачны доклад рэвізійнай камісіі СП БССР зрабіў яе старшыня Э. Ялугін.

З вялікай увагай дэлегацыя і госці з'езда слухалі выступленне кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК Кампартыі Беларусі М. М. Слюнькова.

У творчай дыскусіі, якая разгарнулася пасля дакладаў, выступілі А. Дудараў, В. Каваленка, А. Адамовіч, Г. Бураўкін, Р. Барадулін, М. Матукоўскі, А. Кудравец, А. Мальдзіс, В. Карамазэў, Д. Бугаёў, Г. Каржанеўская, А. Клышка, А. Карпюк, М. Лужанін, А. Вольскі, Я. Лецька, У. Дамашэвіч, А. Грачанікаў, А. Петрашкевіч, М. Мятліцкі. На з'ездзе таксама выступілі першы намеснік начальніка Палітпраўлення ЧБВА Б. Л. Аляксандраў, першы сакратар ЦК ЛКСМБ В. В. Гурын, старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР І. М. Лучанок, старшыня Дзяржкамвыда БССР М. І. Дзялец.

Ад імя дэлегацыі Саюза пісьменнікаў СССР слова сказаў яе кіраўнік — сакратар праўлення СП СССР, галоўны рэдактар «Літаратурнай газеты» А. Чакоўскі. З'езд віталі таксама Л. Навічэнка (Украіна), У. Гардзейчаў (РСФСР), Б. Ісаеў (Казахстан), І. Рахім (Узбекістан).

Адзначаючы набывкі беларускіх пісьменнікаў у розных жанрах, прамоўцы засяроджвалі ўвагу на невычэрпныя праблемы, гаварылі аб неабходнасці наладжваць цяснейшыя кантакты з жыццём працоўных калектываў, пазбаўляюцца ў творах павярхоўнасці, актыўнай закранаць надзённыя праблемы жыцця. Падкрэслівалася, што кожны пісьменнік ні на хвіліну не павінен забываць, што ён — ідэалагічны баец, знаходзіцца на пярэднім краі барацьбы за сацыялістычныя ідэалы, за сцвярдженне савецкага ладу жыцця.

З'езд прыняў рэзалюцыю, у якой адлюстравана шырокая праграма дзейнасці пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі ў святле гістарычных рашэнняў XXVII з'езда КПСС.

Выбраны новы склад праўлення і рэвізійнай камісіі Саюза пісьменнікаў БССР, дэлегацыі на VIII з'езд пісьменнікаў СССР.

Справаздача аб рабоце з'езда будзе апублікавана.

Наш кар.

СЛЮНЬКОУ М. М. — кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі.

ТАРАЗЕВІЧ Г. С. — Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР.

КАВАЛЕУ М. В. — Старшыня Савета Міністраў БССР.

ЧЭРВІЧЭНКА У. А. — інструктар АДДзела культуры ЦК КПСС.

КУЗЬМІН А. Т. — сакратар ЦК КПБ.

МАЗАЙ Н. М. — намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР.

ГУРЫН В. В. — першы сакратар ЦК ЛКСМБ.

АНТАНОВІЧ І. І. — загадчык аддзела культуры ЦК КПБ.

ПАУЛАУ С. Я. — загадчык аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ.

ДЗЯМЧУК М. І. — загадчык аддзела навукі і навучальных устаноў ЦК КПБ.

БРОННІКАУ С. А. — загадчык аддзела замежных сувязей ЦК КПБ.

ЖЫЛЬСКІ А. І. — сакратар Мінскага абкома КПБ.

УКРАІНЕЦ П. П. — намеснік загадчыка аддзела культуры ЦК КПБ.

ЗАКОННІКАУ С. І. — загадчык сектара мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ.

КРАЎЧАНКА П. К. — сакратар гаркома КПБ.

ратур народаў СССР, і асабліва вялікай рускай літаратуры з яе багатымі гуманістычнымі і рэвалюцыйнымі традыцыямі, узнімаецца на новую ступень развіцця.

З важкімі творчымі поспехамі падышлі пісьменнікі рэспублікі да свайго з'езда. Ва ўсіх жанрах напісаны творы, якія вызначаюцца сапраўдным талентам і сталай грамадзянскай думкай.

У іх знайшлі мастацкае адлюстраванне рэвалюцыйнага падыму Кастрычніка, нёміручы вобраз У. І. Леніна, гераічныя будні сацыялістычнага будаўніцтва.

Працягваецца на мастацку выразна і ідэяна сталае асваенне тэмы перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Для рада пісьменнікаў асэнсаванне маральнага вопыту вайны, вытокаў усенароднага гераізму стала сэнсам творчасці і галоўнейшай этычнай задачай.

Пераканаўчым прызнаннем поспехаў нашай ваеннай літаратуры з'явілася прысуджэнне Васілю Уладзіміравічу Быкаву Ленінскай прэміі за апавесць «Знак бяды». Усе мы захапляемся творчасцю Васіля Уладзіміравіча. Гэта высокая ацэнка не толькі аднаго з таленавітых твораў пісьменніка, але і яго актыўнай жыццёвай пазіцыі, грамадзянскасці.

Дазвольце мне ад сябе асабіста і ўсіх прысутных у гэтай зале гораха, ад усеі душы павіншаваць вас, дарагі Васіль Уладзіміравіч, пажадаць вам новых творчых поспехаў, добрага здароўя, творчага даўгажыцця і вялікага шчасця.

Нашы паэты, празаікі, драматургі актыўна сталі даследаваць сучасную сацыялістычную рэчаіснасць, гэты сапраўды невычарпальны матэрыял для мастацкіх адкрыццяў.

Важная задача, якая стаіць сёння перад вамі,—замацаваць і развіць дасягнутае, збавіцца ад недахопаў. Вы і самі добра адчуваеце, што не ўсе рэзервы выхавання, ідэалагічнага ўздзеяння літаратуры на шырокія масы людзей вычарпаны.

Часта яшчэ даводзіцца сустракацца з безаблічнымі, шэрымі творами, якія не прыносяць карысці справе выхавання, не даюць нічога ні розуму, ні сэрцу чытача. Нярэдка прабівае сабе дарогу пасрэднасць, а то і проста халтура. Ніколі не былі і не будуць у нашане парад-

нае многапісанне і дробнае бытакапальніцтва, кан'юктуршчына і дзяліцтва. Галоўны вынік работы пісьменніка вымяраецца таленавітымі, арыгінальнымі, патрэбнымі грамадству кнігамі.

Як падкрэслівалася ў Палітычным дакладзе ЦК XXVII з'езду КПСС, толькі літаратура—ідэяна, мастацкая, народная—выхоўвае людзей сумленных, моцных духам, здольных узяць на сябе ношу свайго часу.

З такімі меркамі вы і павінны падыходзіць да творчасці. Партыйнай арганізацыі, кіраўніцтву Саюза пісьменнікаў неабходна актыўна ўплываць на творчы працэс, аказваць дапамогу ў ідэяльным і прафесіянальным росце літаратараў, ствараць у іх асяроддзі атмасферу прышывовасці і патрабавальнасці, высокай адказнасці за вынікі сваёй працы.

Ва ўмовах небывала вострага проціборства дзвюх сацыяльна-палітычных сістэм як ніколі важнай з'яўляецца яснасць класавай, ідэянай пазіцыі пісьменніка. Улічваючы псіхалагічную вайну, развязаную імперыялізмам супраць сацыялістычнага свету, мастацкія слова павінны праяўляць ідэяльную стойкасць, палітычную пільнасць, актывізаваць свае намаганні ў барацьбе-за сацыяльную справядлівасць, за ідэалы міру, дэмакратыі і прагрэсу.

Таварышы! Глыбока заканамерна, што партыя выдзяляе сёння як важную задачу, цеснае яднанне літаратуры і мастацтва з жыццём народа. Бо скажам прама: наша літаратура ўсё яшчэ знаходзіцца ў вялікім даўгу перад рабочым класам, сельскімі працаўнікамі, навуковай і тэхнічнай інтэлігенцыяй.

Працоўны гераізм, праяўлены народнай ініцыятывы, высокай грамадзянскасці савецкіх людзей невычарпальныя. Гэта самы дарагі наш капітал. Мы надаём выключнае значэнне таму, каб новы герой, новыя тэмы і праблемы нашага жыцця і працы абавязкова атрымлівалі высокамастацкае, высокаідэянае ўвасабленне.

Дзеячы літаратуры абавязаны накіраваць сілу свайго мастацкага і публіцыстычнага таленту на барацьбу супраць спажывецка-эгаістычнай псіхалогіі, руціны, бюракратызму, кар'ерызму.

Жыццесцівардзальны аптымізм літаратуры, яе вялікі дух павінны актыўна дапамагаць выкараненню такіх пачварных з'яў, як п'янства, непрацоўныя даходы, злачынасць, фармалізм, бюракратызм.

Верная ленынскім прынцыпам, наша партыя заклала ў аснову сваёй культурнай палітыкі ўважлівую і клопатлівую адносіны да таленту, якія забяспечваюць раскрыццё ўсіх яго творчых магчымасцей, далучае мастака да надзённых праблем, спраў і здзяйсненняў грамадства.

Савецкі пісьменнік—актыўны прапагандыст ідэалаў камунізму, палітыкі партыі, савецкага ўкладу жыцця, яго маральных асноў.

Хацелася б, каб літаратары больш актыўна супрацоўнічалі з перыядычным друкам, радыё, тэлебачаннем. Сродкі інфармацыі маюць вострую патрэбу ў яркім публіцыстычным слове пісьменніка, здольным выразна, эмацыянальна, вобразна данесці да кожнага чалавека і каштоўны вопыт, і радасць працоўнага поспеху, выкрыць недахопы і хібы.

Вы ведаеце, таварышы, што ў апошні час партыя надае важнае значэнне арганізацыі адпачынку грамадзян. Па гэтым пытанню прынята рашэнне ЦК КПСС і Савецкага ўрада. Трэба зрабіць барацьбу за высокую культуру паўсюднай, агульнанароднай справы.

У рэспубліцы разгортваецца шырокі рух за стварэнне ў вёсцы, у клубах і дамах культуры філіялаў прафесіянальных тэатраў і народных філармоній, народных карцінных галерэй, літаратурных аб'яднанняў. Мы чакаем ад пісьменніцкай арганізацыі больш дзейнага ўдзелу ў гэтай рабоце, большай увагі да яе з боку як вядучых пісьменнікаў, так і творчай моладзі.

Шмат абгрунтаваных нараканняў выклікае работа на прапагандзе мастацкай літаратуры сярод насельніцтва рэспублікі. І тут трэба адыходзіць ад фармальнага падыходу, існуючых схем, якія робяць літаратурныя сустрэчы аднабаковымі.

Неабходна не проста чытаць вершы, апавяданні перад аўдыторыяй, а выклікаць узаемную цікавасць. Кантакт пісьменніка з чытачом павінен насіць не канцэртны характар, а выклікаць дзелавую дыскусію, роздум, вырашаць хвалюючыя пытанні.

Нас, таварышы, турбуе той факт, што да гэтага часу не задавальнае попыт чытачоў на лепшыя творы беларускіх пісьменнікаў, што Дзяржкамвыд БССР пакуль што не забяспечвае патрэбнасць у кнігах, якія вывучаюцца па школьнай праграме, рэкамендуюцца вучням для пазакласнага чытання.

Неабходна значна скараціць шлях праходжання па выдавецкіх калідорах на мастацку значных, актуальных твораў. Чым хутчэй трапіць добрая кніга ў рукі чытача, тым больш будзе ад яе аддача.

Сакратарыяту Саюза пісьменнікаў, Дзяржкамвыду рэспублікі трэба пры планаванні і выпуску кнігі ўлічваць не прабіўныя здольнасці аўтара, а перш за ўсё ідэяную накіраванасць і мастацкую каштоўнасць твораў, чытальніцкі попыт, думку крытыкі.

Важнейшая задача літаратурнай крытыкі—быць правядніком партыйнай лініі, адстойваць грамадскія інтарэсы ў сферы творчасці. Яна павінна рашуча змагацца са светлагляднай пераборлівасцю, шэрасцю і прымітывізмам, зыходзіць у ацэнцы твораў з сацыяльна-класавых, марксісцкіх, ідэяна-эстэтычных крытэрыяў.

Вялікая роля ў мабілізацыі пісьменніцкай працы на вырашэнне новых задач партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў. Намаганні камуністаў павінны стварацца атмасфера, якая максімальна спрыяе творчасці, умацоўвае дух здаровай незадаволенасці дасягнутым, навізны, перабудовы.

У агульным літаратурным працэсе ўсё больш упэўнена гучыць голас маладой пісьменніцкай змены. Хочацца, каб тонус яе творчых здабыткаў быў заўсёды высокім.

Мы чакаем ад маладых літаратараў яшчэ большай творчай

актыўнасці і ідэянай сталасці, грамадзянскай смеласці ў звароце да сацыяльна значных тэм нашага сучаснага жыцця.

Дапамагчы маладым хутчэй набыць свой голас у літаратуры абавязаны вопытныя майстры мастацкага слова. Яны закліканы падтрымліваць і выхоўваць сваю змену, чула, добразычліва і ў той жа час патрабавальна адносіцца да яе творчасці.

Напярэдадні вашага з'езда на старонках рэспубліканскай прэсы адбылася дыскусія. Яе добра падагульніў адзін са старэйшых беларускай савецкай літаратуры, народнага паэта рэспублікі Пімен Емяльянавіч Панчанка: «Нашы задачы ясныя. Многім з нас, пісьменнікаў, неабходна ў сваіх творах рэзка павысіць праўду, а ў сэрцах—сумленнасць і адказнасць перад народам і партыяй. Без гарачай веры ў камунізм, без веры ў нашы планы і сілу нашага грамадства, без смеласці ў барацьбе з усім адмоўным у нашым жыцці, маралі нельга ствараць таленавітыя творы, нельга ўсталёўваць і выхоўваць у чалавеку бескарыслівасць, дабрату, спакуванне, працавітасць, калектывізм і чалавечнасць.

Каб не адстаць ад магутнага кроку народа, трэба падвоіць свае намаганні ў стварэнні літаратуры, вартай нашага часу».

На ўсіх этапах развіцця Савецкай дзяржавы партыя высока цаніла ўклад мастацкай інтэлігенцыі ў стваральныя здзяйсненні народа. І ў далейшым, як падкрэсліў XXVII з'езд КПСС, наша інтэлігенцыя можа быць упэўнена, што ўсё значнае, сумленнае, праўдзівае, створанае талентам, будзе падтрымана партыяй і з удзячнасцю адклікнецца ў сэрцах савецкіх людзей.

Мы цвёрда перакананы ў тым, што літаратары Савецкай Беларусі ўнясуць дастойны ўклад у ажыццяўленне гістарычных рашэнняў XXVII з'езду КПСС, напішуць новыя творы, якія будуць надзейна служыць задачам камуністычнага будаўніцтва, духоўнага ўзбагачэння савецкага народа.

Жадаем вам вялікіх творчых поспехаў, шчасця і дабрабыту.

РАБОЧЫЯ ОРГАНЫ З'ЕЗДА

П Р Э З І Д Ы У М

АЛЯКСАНДРАУ Б. Л. — першы намеснік начальніка Палітупраўлення Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі.

БУРАУКІН Г. М. — старшыня Дзяржаўнага камітэта БССР па тэлебачанні і радыёвешчанні.

ВЕРХАВЕЦ У. Л. — старшыня Дзяржаўнага камітэта БССР па прафесійна-тэхнічнай адукацыі.

ДЗЯЛЕЦ М. І. — старшыня Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю.

МІХНЕВІЧ Ю. М. — міністр культуры БССР.

СУХНАТ Л. К. — міністр асветы БССР.

МЯШКОУ М. М. — міністр вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР.

БАРЫСЕВІЧ М. А. — прэзідэнт Акадэміі навук БССР.

КІСЛЯЕУСКІ Л. І. — рэктар БДУ імя У. І. Леніна.

ВАНИЦКА А. М. — старшыня прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі.

СКУРКО Я. І. (Максім Танк) — старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

ЛУЧАНОК І. М. — старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР.

ГАРДЗЕЕНКА У. Ц. — першы сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР.

КАРПАУ А. Я. — першы сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР.

ЯРОМЕНКА М. М. — старшыня праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання.

ПАТАПАУ Ю. Ф. — старшыня праўлення Саюза архітэктараў БССР.

ТОУСЦІК А. А. — старшыня праўлення Саюза журналістаў БССР.

САВІЧ В. В. — сакратар Партызанскага РК КПБ.

АЗГУР З. І. — народны мастак СССР.

САВІЦКІ М. А. — народны мастак СССР.

КЛІМАВА А. І. — народная артыстка СССР.

ГЛЕБАУ Я. А. — народны артыст СССР.

БАГАТЫРОУ А. В. — народны артыст БССР.

ТУРАУ В. Ц. — народны артыст БССР.

АДАМЧЫК В. У.
АТРАХОВІЧ Кандрат Кандратавіч (Кандрат Крапіва).

АДАМОВІЧ А. М.

БАРАДУЛІН Р. І.

БРЫЛЬ І. А.

БЫКАУ В. У.

ВЯРЦІНСКІ А. І.

ГАУРЫЛКІН Л. І.

ГІЛЕВІЧ Н. С.

ІТРАЧАНІКАУ А. С.

ДУДАРАУ А. А.

ЖУК А. А.

ЗУЕНАК В. В.

КАВАЛЕНКА В. А.

КАЛЕСНІК У. А.

КАЗЬКО В. А.

КАРАМАЗАУ В. Ф.

КІРЭЕНКА К. Ц.

КРЫСЬКО Ц. В. (Васіль Вітка).

КУДРАВЕЦ А. П.

ЛУЖАНАН А. А. (Максім Лужанін).

НАВУМЕНКА І. Я.

ПАНЧАНКА П. Е.

ПАШКЕВІЧ Н. Е.

САЧАНКА Б. І.

СІПАКОУ І. Д.

ЧЫГРЫНАУ І. Г.

ШАМЯКІН І. П.

МАНДАТНАЯ КАМІСІЯ

АНОШКІН І. А.
ГАУРЫЛКІН Л. І.
ГІГЕВІЧ В. С.
ДАМАШЭВІЧ У. М.
ЗАРЫЦКІ А. А.
КОУТУН В. М.
ЛОЙКА А. А.
ЛЯЛЬКО Х. А.
МІСЬКО П. А.

ПАЛТАРАН В. С.
ПЕТРАШКЕВІЧ А. Л. (старшыня).
ПРАКАПОВІЧ М. М.
САВІЦКІ А. А.
СВІРКА Ю. М.
СЯРКОУ І. К.
ХОМЧАНКА В. Ф.
ШУПЕНЬКА Г. С.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАМІСІЯ

АГНЯЦВЕТ Э. С.
АУРАМЧЫК М. Я.
БАЖКО А. Ц.
БОНДАР Т. М.
БУБНАУ Г. Ф.
ВОЛЬСКІ А. В.
ГНІЛАМЕДАУ У. В.
ГРАХОУСКІ С. І.
ДАЙНЕКА Л. М.
ЛІПСКІ У. С.

ЛУКША В. А.
МІРОНАУ А. Я.
НЯКЛЯЕУ У. П.
ПАУЛАУ У. А.
ПАШКОУ Г. П.
РАГОЙША В. П.
СТРАЛЬЦОУ М. Л.
СУЛЬЯНАУ А. К.
ЦВІРКА К. А.

САКРАТАРЫЯТ

АНДРАЮК С. А.
БІЧЭЛЬ-ЗАГНЕТАВА Д. І.
БУГАЕУ Д. Я.
ВАСІЛЕВІЧ А. С.
ГРАМОВІЧ І. І.
ДАЛІДОВІЧ Г. В.
КАВАЛЕУ П. Н.
КАРПЮК А. Н.
МАКАЛЬ П. М.
МАРЦІНОВІЧ А. Н.

МАТУКОУСКІ М. Я.
НОВІКАУ І. Р.
ПТАШНІКАУ І. М.
РУСЕЦКІ А. С.
САЛТУК А. У.
СПРЫНЧАН Б. П.
СКРЫГАН І. А.
ЯНІШЧЫЦ Я. І.
ЯНКОУСКІ Ф. М.

НА СЛУЖБЕ ГРАМАДСТВУ І РАДЗІМЕ

Уступнае слова Васіля БЫКАВА

Дарагія таварышы, нашы паважаныя госці! Мы жывём у знамянальны і велічны час грандзёных матэрыяльных дасягненняў, час навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, якая паступова і няўхільна вызваляе чалавецтва ад спрадвечнай цяжкой чорнай працы, дае новыя радасці матэрыяльнага карыстання. Час вялікіх даброт, але і яшчэ большых трывог ад страшэннай пагрозы вайны на знішчэнне, час-рысу, якая падзяляе існаванне чалавецтва на ДА і ПАС-ЛЯтамную эпоху і тоіш у сабе пытанне: ці наступіць наогул гэтая пасля-эпоха? Менавіта такі клопат-трывога нязбыўна жыве ў душах людзей, сведомасці цэлых народаў і накладвае незвычайны па ступені адказнасці абавязак на нас, працаўнікоў культуры.

Але культура можа нармальна развівацца толькі ва ўмовах міру, бо яна — прадукт цярпнасці, суснавання і адначасна фермент высокай чалавечай духоўнасці, якая толькі і можа цяпер супрацьстаяць усяленскаму ядзернаму шаленству. Яна — тое, што тонкай, але надта жывой і неабходнай ніткай злучае ў жыцці мінулае з будучым. Здаўна вядома, што сувязь часоў — не абстрактнае паняцце, гэта катэгарычная прадумова міру і паступальнага развіцця грамадства, і гора таму грамадству, дзе гэтая сувязь ірвецца. Утвараецца пустка, якую, як аядома, не трымае прырода; духоўная ж пустка не толькі спыняе развіццё нацыі, — яна адкідае яе да нуля. І тады зноў патрэбны стагоддзі высілкаў, подзвігаў апосталаў духу, каб вярнуць нацыю і грамадства ў іх гістарычны рад. Прыкладаў такога роду безліч у гісторыі, мы мелі магчымасць назіраць іх на праця-

гу нашага жыцця — у Азіі, Еўропе, у Лацінскай Амерыцы.

Так, сёння мы з'яўляемся сведкамі небывала развітой эканомікі нашай рэспублікі, багатай сельскай гаспадаркі, з'яўляемся ўдзельнікамі бурнага развіцця нацыянальнай культуры. Мы маем поўнае права ганарыцца дасягнутым, але дух часу, велічныя задачы пераўтварэння, якія стаяць перад краінай, нарэшце гістарычны рашэнні XXVII з'езда КПСС абавязваюць нас найбольш гаварыць пра нашыя недахопы, якіх у нас таксама нямала.

Я хацеў бы перш за ўсё звярнуць увагу шанюўных калег на тую несумненную ісціну, што нашыя поспехі і няўдачы найперш звязаны з вечнаю праблемай літаратуры, якая хвалявала майстроў слова ўсіх часоў і народаў: для каго пісаць? Хто нас чытае? І калі ў чыста рытарычным плане заўжды ёсць выразны адказ на гэты пытанне, дык часам яго не стае ў свядомасці, у практычных справах пісьменнікаў. Канечне, на тое ёсць шмат прычын: гэта і яўнае зніжэнне ў наш час значнасці друкаванага слова, якое знаходзіцца ў стане жорсткай канкурэнцыі з тэлебачаннем і відэаэлектроннымі сродкамі, гэта і пэўнае звужэнне моўнага нацыянальнага арэалу, і павышаны тэмп жыцця, і славуты паток інфармацыі, ад якога ўжо нікому і нідзе няма паратунку. І тады шмат каму пачынае здавацца, што даволі абстрактнае паняцце народ найлепш атаясамляецца з надзвычай канкрэтным паняццем бюракратычных інстанцый — ва ўсёй бага-

цейшай разнастайнасці іх працяжнення. Асабліва яшчэ, калі тыя інстанцыі могуць даволі адчувальна ўшчуваць прыгожае, але і далікатнае пісьменства. І з'яўляюцца творы, яўна разлічаны на лёгкую «прахадзімасць», на тое, каб хутка дагдзіць тым, ад каго залежыць іхняя ацэнка да друку, у друку і пасля выхаду з друку. Але ў жыцці, на шчасце ці на бяду, шмат што адбываецца не так, як плануецца: чаргуюцца кампаніі, мяняецца начальства і ягоныя густы, а самае, можа, галоўнае — мяняецца сам час, і творы такога роду канчаюць сваё жыццё ў літаратуры раней, чым паслее выйсі збор твораў іх паважанага аўтара. І гэта зразумела, бо падобныя творы — не што іншае, як прадукт кан'юнктурага разліку, сезонны тавар шырсажыву, акт ператварэння высокае творчасці ў рамяство. Менавіта ў гэтым мне бачыцца прырода той самай шэрасці, параднасці і алілуйшчыны, якія з нейкага часу сталі пагрозай для літаратуры і аб якіх нямала гаварылася з трыбуны XXVII партыйнага з'езда. Канечне, гэта не адзіная прычына нашых заган, ёсць і некаторыя іншыя, але гэтая — безумоўна вынік разліку, аглядкі на ласку рэдактара.

Аднак, што ж вынікае з дадзенай акалічнасці, які ўрок можа засвоіць з яе літаратура? Мне думаецца, найперш той, што свой кожны радок, кожнае слова і вобраз пісьменнік павінен адрасаваць народу, выказаць ягоныя клопаты і ягоны боль і рабіць гэта з гранічнай праўдзівасцю. Могуць запытацца: а як уведаць пра гэтыя клопаты і гэты народны боль—

з народам жа не параіцца? На жаль, не параіцца, гэта праўда, але тут трэба даверыцца таленту, калі толькі ён ёсць. (Талент, між іншым, тым і адрозніваецца ад няталенту, што выдатна адчувае народныя клопаты, бо сам ім жыве, а зусім не тым, што ўмее прыгожа апісаць усход сонца ці зіхаценне расы на аксамітнай траве, як нядаўна яшчэ лічылі некаторыя вучоныя кніжнікі). Яшчэ трэба памятаць, што талент мае права гаварыць народу ўсю праўду пра ягонае існаванне, часам горкую і балючую праўду, якая ёсць у гісторыі кожнага народа. Канечне, няма ніякай гарантыі таго, што аўтара неадкладна засыплюць кветкамі (могуць закідаць і каменнем), але калі ягоная праўда з вялікай літарай, дык пройдзе час, і яму паставяць прыгожы помнік на самай прыгожай плошчы свайго сталічнага горада.

Калі гаварыць яшчэ пра нашу беларускую літаратуру, дык мне здаецца, што пры наяўнасці несумненнага талентаў і сапраўды значных твораў ёй усё ж моцна шкодзіць пэўны рацыяналізм, галаўны, калі можна так сказаць, падыход да многіх з'яў жыцця мастацтва. Асабліва прыкра, што гэты недахоп паступова, але няўхільна запаноўвае таксама і ў нашай паэзіі. Мала непасрэднасці светаўспрымання, арганічнасці колькасці паэтычных радкоў і зборнікаў апошніх гадоў дужа мала, аднак, водбліскаў той страці, якая хвалюе свет і грамадства і якая заўжды так ярка вызначае вершы нашых сапраўдных майстроў паэтычнага слова. Што датычыць прозы, дык, нягледзячы на паяўленне цэлага раду сапраўды добрых кніг на тэмы сучаснасці, вайны, публіцыстычных і драматургічных твораў, галоўная кніга нахшталь мележаўскай эпопеі яшчэ ўсе наперадзе. У нашай літаратуры застаецца белая пляма на

месцы незабыўнага Уладзіміра Караткевіча, чалавечы лёс да якога, дарэчы, паставіўся так няўдзячна. Але, мабыць, так ужо заведзена на белым свеце, што да сапраўдных апосталаў добра і справядлівасці лёс амаль заўжды ставіцца няўдзячна.

І тут можна кінучь папрок маладым, тым, што ўвайшлі ў літаратуру і ўжо набылі літаратурнае імя, а таксама тым, што яшчэ ўваходзяць. Здаўна было так у нашай літаратуры, што яе аблічча ў значнай меры абнаўлялі маладыя, якія нярэдка, часам, можа, і залішне катэгарычна, адваргалі пісьменніцкі кансерватызм старэйшых, па-рэвалюцыйнаму смела ўрываўся ў трудную сацыяльнасць жыцця, даволі плённа для сябе, а галоўнае для літаратуры ўступалі ў жыццёвыя канфлікты сучаснасці. На жаль, цяпер гэтая справа выглядае інакш: некаторыя нашы маладыя самі дужа лёгка і ахвотна засвойваюць ахраніцельскі кансерватызм, уласцівы старэйшым пакаленням, і калі распачынаюць канфлікты са старэйшымі, дык зусім не на літаратурнай глебе.

Аднак будзем аптымістамі і не пакінем спадзявацца, што, перамогшы шмат што, пераможам і ўласныя загані. Адмовімся ад разліку, заўжды несумяшчальнага з высокім мастацтвам. Набудзем непасрэднасці і безагляднасці. Запомнім пры гэтым, што сапраўдны талент рэдка разлічвае на міласэрнасць і палёжку, у сваім мастакоўскім лёсе ён мусіць прымаць усё, як належнае. Урэшце час і народ ацэняць па справядлівасці. Жыццё зменлівае, але народ вечны, як вечныя законы чалавечага існавання, над якімі мы не ўладарны. Мы можам хіба імкнуцца спасцігнуць іх логіку і адлюстраваць яе ў мастацкіх вобразах, тым саслужыўшы сваю духоўную службу грамадству, да якога належым, і Радзіме, у якой жывём.

Васіль БЫКАЎ — лаўрэат Ленінскай прэміі

Цэнтральны Камітэт КПСС і Савет Міністраў СССР, разгледзеўшы прапановы Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры пры Савеце Міністраў СССР, пастанавілі прысудзіць Ленінскія прэміі 1986 года.

Сярод новых лаўрэатаў Ленінскай прэміі — народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы Васіль БЫКАЎ. Прэмія яму прысуджана за аповесць «Знак бяды».

БЕЛАРУСКАЯ САВЕЦКАЯ ЛІТАРАТУРА, ЯЕ ДАСЯГНЕННІ І ЗАДАЧЫ Ё СВЯТЛЕ РАШЭННЯЎ XXVII З'ЕЗДА КПСС

Даклад старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Максіма ТАНКА

Таварышы! Мы сабраліся сёння на дзевяты з'езд пісьменнікаў Савецкай Беларусі. Сабраліся пад незабыўным уражаннем XXVII з'езда КПСС, які прайшоў як гістарычная, сусветнага значэння падзея і вызначыў сабой круты пералом у жыцці краіны.

У Палітычным дакладзе Цэнтральнага Камітэта КПСС, з якім выступіў на з'ездзе Генеральны сакратар ЦК Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў, прадстаўлена ўражлівая, маштабная карціна сучаснага свету, яго асноўных тэндэнцый і супярэчнасцей, дадзены ўсебаковы аналіз стану савецкага грамадства, яго поспехаў і цяжкасцей, акрэслены асноўныя напрамкі эканамічнай і сацыяльнай палітыкі партыі, далейшай дэмакратызацыі жыцця. На з'ездзе была прынята новая рэдакцыя Праграмы КПСС і змяненні ў Статуте партыі.

Працоўныя нашай краіны ўступілі ў новы этап, азнаменаваны абнаўленнем, радыкальнымі пераменамі ў эканоміцы, сацыяльным і культурным жыцці савецкага народа. Пачаўся перыяд рашучай барацьбы за маральнае адраўненне грамадскай атмасферы, умацаванне дысцыпліны працы і парадку, далейшае ўсталяванне камуністычных норм у побыце савецкіх людзей.

З'езд пацвердзіў, што для КПСС — партыі сацыяльнага прагрэсу і міру — няма вышэйшай мэты, чым прадукцыйнае тэрмаядзернай катастрофы, нястомная барацьба за мір на планеце Зямля і ў даступных чалавеку яе касмічных абсягах. Праблема вайны і міру — найважнейшая праблема, якая стаіць цяпер перад чалавецтвам.

З'езд прайшоў у абстаноўцы партыйнай прыцыповасці і адзінства, высокай патрабавальнасці і бальшавіцкай праўды, адкрытага выяўлення недахопаў і хібаў, глыбокага аналізу ўнутраных і знешніх умоў развіцця нашага грамадства.

Сіла і моц партыі праўляецца ў тым, што, апіраючыся на нязменную любоў і пашану народа, яна па-ленінску смела ўскрывае негатывы з'явы. Зроблена многа. А магло быць зроблена яшчэ больш, і лепш, з меншымі матэрыяльнымі і маральнымі затратамі, калі б у асначнасці прамысловасці шмат чаго не ўсталяла маральна і фізічна, калі б у сельскай гаспадарцы ўсё рабілася панаваковаму выверана, калі б на будоўлях панавала парадок і ашчаднасць, ва ўсім нашым жыцці часцей гучалі сігналы занепакоенасці, а не літаўры ў гонар прыліччыкаў і пустазвоўнаў.

Партыйны з'езд прыняў выразны сваёй практычнай скіраванасцю, канкрэтнасцю, акрэсленасцю асноўныя напрамкі эканамічнай і сацыяльнай развіцця СССР на дванадцатую пяцігодку і на перыяд да двухтысячнага года.

Прайшоў Пленум Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі, на якім з дакладам выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КПБ Мікалай Мікітавіч Слюнькоў. Было падкрэслена, што першачарговая задача, якая вынікае з рашэнняў XXVII з'езда КПСС і XXX з'езда КПБ, — рашуча пераламаць застарэлыя, няяўныя тэндэнцыі ў развіцці эканомікі, надаць ёй паскарэнне і дынамізм, адкрыць прастору ініцыятыве і творчасці мас, сапраўды рэвалюцыйным пераўтварэнням. Рашаючым, у рэалізацыі намечанага партый

з'яўляецца чалавечы фактар. На яго актывізацыю і скіроўвае партыя ўсе намаганні. Бо душой прагрэсу з'яўляецца чалавек.

Поўныя наватарскага духу ідэі партыйнага з'езда, прынятыя ім гістарычныя рашэнні адкрываюць перад работнікамі літаратуры і мастацтва шырокую прастору для творчасці, для смелага мастацкага пошуку. Задача ў тым, каб сродкамі літаратуры памагчы партыі, мастацкім словам актыўна ўплываць на жывую творчасць мас, садзейнічаць умацаванню калектывізму, згуртаванасці грамадства, росту актыўнасці асобы, яе духоўнаму ўзвышэнню.

Вышэйшы форум камуністаў дакладна вызначыў галоўную лінію развіцця літаратуры і мастацтва — умацаванне сувязі з жыццём народа, праўдзівае і высокамастацкае адлюстраванне сацыялістычнай рэчаіснасці, натхнёны і яркі паказ новага, перадавога і рашучае выкрыванне ўсяго, што замінае руху грамадства. «Партыя, — гаворыцца ў Рэзалюцыі з'езда па Палітычным дакладзе ЦК КПСС, — падтрымлівае і будзе падтрымліваць усё таленавітае ў літаратуры і мастацтве, прасякнутае духам партыйнасці і народнасці. Нормай работы партыйных арганізацый з мастацкай інтэлігенцыяй з'яўляецца ідэяльная прыцыповасць і патрабавальнасць, павага да таленту, такт».

Сабраўшыся на свой пісьменніцкі з'езд, мы павінны азірнуцца назад на пройдзенае пяцігоддзе, сказаць шчыра і адкрыта, як мы, пісьменнікі, працавалі, з чым прыйшлі да свайго адказнага форуму. Вядома, крытэрыі ацэнкі тут павінны быць самыя высокія, самыя патрабавальныя. Да гэтага нас заклікае і пастанова II пленума ЦК КПБ «Аб выніках XXVII з'езда КПСС і задачах партыйнай арганізацыі рэспублікі па выкананні яго рашэнняў», дзе ў сувязі з абмеркаваннем праграмных устаноў партыі ў галіне культурнай палітыкі гаворыцца: «Усебакова разгледзець звязаныя з гэтым задачы на чарговых з'ездах пісьменнікаў, кампазітараў, кінематографістаў, сходах вучоных, галоўную ўвагу сканцэнтраваных на карэнных пытаннях мастацкай творчасці, павышэння ролі навукі, літаратуры і мастацтва ва ўсенароднай барацьбе за паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, паліпшэння камуністычнага выхавання працоўных».

Рэспубліканская пісьменніцкая арганізацыя, якая аб'ядноўвае больш за 370 чалавек, з'яўляецца адным з буйных і багатых творчых калектываў. Лепшыя творы беларускай літаратуры шырока вядомы не толькі ў рэспубліцы, але і далёка за яе межамі. Яны служаць справе ідэяльнай загартоўкі працоўных, фарміравання ў іх класовай свядомасці, грамадзянскай сталасці і адказнасці.

Гэта якраз і адпавядае палажэнням Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, дзе сказана: «Партыя будзе ўсямерна садзейнічаць павышэнню ролі літаратуры і мастацтва. Яны закліканы служаць інтарэсам народа, справе камунізму, крыніцай радасці і натхнення для мільянаў людзей, выражаць іх волю, пацукі і думкі, актыўна памагаць іх ідэяльнаму ўзбагачэнню і маральнаму выхаванню».

За справядачны перыяд між васьмым і дзевятым пісьменніцкімі з'ездамі прайшлі як усенародныя ўрачыстасці саракагоддзе Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне і 40-годдзе з дня вызвалення нашай рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Значнай падзеяй сталі стогадовыя юбілейныя народныя песняроў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. На святах паэзіі, літаратурных вечарах, на сустрэчах у працоўных калектывах яшчэ раз было пацверджана, што тыя багатыя творчыя традыцыі, якія закладвалі заснавальнікі беларускай савецкай літаратуры, жывуць і мацнеюць, плённа служаць яе далейшаму росквіту. Шырока ў рэспубліцы прайшло святкаванне 90-годдзя Максіма Багдановіча і Максіма Гарэцкага. Зусім нядаўна мы шчыра віншавалі з 90-годдзем старэйшыну нашай пісьменніцкай сям'і Кандрата Кандратавіча Крапіву, які паказвае прыклад самаадданнага служэння народу ў літаратуры. Якраз сёння спаўняецца сотая гадавіна з дня нараджэння Змітрака Бядулі. Значнай вяхой нашага літаратурнага жыцця стала 50-ая гадавіна з дня ўтварэння Саюза пісьменнікаў СССР і Саюза пісьменнікаў Беларусі. Спецыяльны пленум нашага творчага саюза падвёў вынікі паўвекавой работы літаратараў рэспублікі.

Напружанай і разнастайнай была надзённая работа праўлення, яго прэзідыума і сакратарыята, творчых секцый СП БССР, шматлікіх камісій. Я не спыняюся на падрабязным аналізе ўсёй арганізацыйна-творчай работы, бо яна шырока пададзена ў спецыяльнай брашуры, якую вы ўсе атрымалі. Адно снажу: пасярдзіжнікі мітусіліся, можа, і залішне. У святле новых патрабаванняў партыі неабходна рашуча абмежаваць патак разнастайных пасярдзіжнікаў. Для пісьменніка дорага кожная хвіліна, бо ён, не трэба забываць, такі ж працаўнік, як рабочы за станком, земляроб у полі ці інжынер у канструктарскім бюро.

Мы ганарымся, што заўсёды і ўсюды адчуваем нястомны клопат роднай партыі аб тым, каб кожны талент працаваў з поўнай аддачай, з разуменнем адказнасці гістарычнага моманту. Той, хто звязуў свой лёс з літаратурай, хто носіць высокае і пачэснае званне пісьменніка, не мае сёння права працаваць іначай.

Мы абавязаны з усёй самакрытычнасцю прызнацца, што за справядачны перыяд, на жаль, з'явілася не так многа твораў, якія сталі літаратурнай з'явай, важным мастацкім адкрыццём. І перш за ўсё такіх твораў мала пра нашу сучаснасць. А між тым менавіта да гэтага заклікаў нас Цэнтральны Камітэт КПБ, які, абмеркаваўшы пытанне аб рабоце Саюза пісьменнікаў БССР па кіраўніцтве літаратурна-мастацкімі часопісамі, падкрэсліў неабходнасць мацаваць сувязь літаратуры з жыццём, паўнёй адлюстроўваць праблемы сённяшняга дня, ярка і ва ўсю веліч паказваць чалавека працы — сапраўднага героя сучаснасці.

Вось з гэтых пазіцый і трэба, каб пайшла на нашым з'ездзе гаворка і пра творчыя набыткі, і пра тыя страты і выдаткі, якія мела літаратура. XXVII з'езд партыі дае нам усім наглядны ўрок таго, з якой шчырасцю і прамай трэба ўскрываць усе недахопы.

У гэтыя ленінскія дні, у якія сабраўся наш з'езд, нельга не пачаць гаворку пра беларускую літаратуру з твора, прысвечанага Уладзіміру Ільічу, — рамана Івана Шамякіна «Петраград — Брэст». Сам аўтар вызначыў яго жанр як «гістарычны раман». Безумоўна, тут пададзены надзвычай узрушаны і трывожны час на пачатку нашай савецкай гісторыі. Пытанне стаяла так: або паступіцца пэўнай часткай тэрыторыі маладой савецкай рэспублікі, або, ва ўгоду блізкарукай палітыцы, прыкрытай псеўдарэвалюцыйнай фразай, нечай амбіцы ахвяраваць усім — ахвяраваць заваёвамі рэвалюцыі. У такіх складаных умовах толькі ленінская празорлівасць, яго розум правадыра маглі знайсці правільнае выйсце.

Жыццё Леніна, яго сціпласць, адносіны да працы, паводзіны... Які гэта чужоўны прыклад! Як неабходны заўсёды быў ён савецкім людзям і які надзённы ён сёння, калі мы на ўвесь голас гаворым пра чалавечы фактар, чалавечую асобу, калі мы набіраем паскарэнне на збліжэнне душ, зліццё інтарэсаў кожнага з інтарэсамі ўсяго грамадства.

Ленінская тэма заўсёды сучасная. І раман І. Шамякіна «Петраград — Брэст» таксама сучасны.

Тэма міру, які пачаўся з першым ленінскім дэкрэтам, меў працяг у Брэсце ў 1918 годзе, адстойваўся на палях Вялікай Айчыннай вайны, — адна з улюбленых тэм беларускай савецкай літаратуры. Літаратура пра вайну набыла ярка выражаную антываенную накіраванасць. Сёння, у часы абвостраных міжнародных адносін, калі амерыканскі імперыялізм плануе размясціць смертаносную зброю ў космасе, калі ён бярэ на прыцэл усю нашу планету, літаратура падае свой палыманы голас у абарону міру, у абарону светлай будучыні людзей. Гэта надзвычай надзённая наша тэма, таварышы.

Вялікім набыткам літаратуры пра мінулы вайну стала апавесць Васіля Быкава «Знак бяды», якая адзначана Ленінскай прэміяй. Дазволяць павіншаваць Васіля Уладзіміравіча з высокай ацэнкай яго працы.

У апавесці «Знак бяды» ён разгорнута, эпічна падае народную драму, паказвае непрыяцце з першых хвілін ворага і таго, што ён з сабою нясе. Сцепаніда і Пятрок — толькі адзін з мільянаў ручайкоў, якія, зліўшыся, утварылі магутную раку народнага супраціўлення. Нескаронасць і мужнасць савецкіх людзей былі выхаваны Камуністычнай партыяй у няпростае перадавае гадзіны, усёй савецкай гісторыяй, пачынаючы з семнацатага года. У гэце выхаванне ўнеслі неацэнную дапамогу сапраўдныя бальшавікі-ленінцы. Перад людзьмі пастаянна быў прыклад іх беззапаветнай веры і адданасці справе партыі, іх асабістае жыццё.

Тэма Вялікай Айчыннай вайны для беларускай літаратуры па-ранейшаму застаецца адной з магістральных. Пішуць пра вайну тыя, хто быў на франтах, у партызанскіх атрадах, хто каваў Перамогу ў глыбокім тыле. Пішуць пра вайну былыя дзеці вайны, што заспелі пабачыць на свае вочы неймаверныя жудасці, адчулі іх на сабе.

Гісторыя многіх народаў ведае нямала прыкладаў, калі тая ці іншая падзея як бы нава наараджала нацыю, прымушала загаварыць пра яе ўвесь свет. Вялікая Айчынная вайна ўскалыхнула беларускі народ — ад малага да вялікага. Ён прайшоў у вайну нечуваную дагэту маналітынасць, патрыятычную згуртаванасць.

Хоць прайшло ўжо больш сарака гадоў з дня Перамогі, народная памяць жывяла. Пішучы пра вайну, яе агіднасць і бесчалавечнасць, мы ствараем тым самым гуманістычную, антываенную літаратуру. Перад намі ёсць узоры твораў, зробленыя К. Чорным, М. Лыньковым, І. Мележам... Літаратурным помнікам мужнасці і ахвярнасці беларусаў, 628-мі Хатыням стала кніга «Я з вогненнай вёскі...», з'яўленню якой мы абавязаны А. Адамовічу, Я. Брылю, У. Калесніку і якую нельга сёння не ўспомніць.

Шырокую панараму ад таг занага «ціхага», без зброі ў руках, супраціўлення, з якога і пачынаюцца, дарчэ, быкаўскія героі Пятрок і Сцепаніда, да бурнай узвіхуранасці змагання, калі зямля гарэла пад нагамі акупантаў, стварыла беларуская літаратура. Свой уклад у развіццё гэтай тэмы ўнеслі многія нашы пісьменнікі.

За справядачны перыяд пачаўся свет раману І. Чыгрынава «Свет і чужыны» — трэці з задуманага ім цыкла. Пісьменнік стварае эпічную карціну трывожнага часу ў жыцці народа, расказвае, як, хто і чаму становіцца ў барацьбе па розныя бакі барыкада.

Верны даўно абранай тэме застаўся да апошніх дзён свайго жыцця адзін са старэйшых празаікаў Аляксей Кулакоўскі. Пасля апавесці і рамана «Васількі», прысвечаных роднай яму Салігоршчыне, ён зноў звярнуўся да тэмы вайны. Пісьменнік выступіў з кнігай «Белы сокол», у якой змешчаны апавесць, што дала назву кнізе, і яшчэ дзве — «Хлебэрэз» і «Маршрут ад Клічава». Аўтар даследуе ў іх вытокі савецкага патрыятызму.

Завяршыў трылогію «Вялікі Лес» Барыс Сачанка — пра змаганне з ворагам на Палесці. Гэты твор павялічыў мастацкі набытак празаіка, на рахунку якога таксама і апавесць «Дарога ў Хатынь», дзе ўзнікаюцца пытанні памяці і абавязку.

Вопыт работы над дакументалістыкай, уласны франтавы вопыт артылерыста-гвардзейца паспрыялі Івану Новікаву напісаць раман «Ачышчэнне», які толькі што апублікаваны ў «Полымі». Гэта таксама можна сказаць, што асабіста ваенны вопыт пакладзены ў аснову новага рамана Аркадзя Марціновіча «Груша на голым полі». Праблема маральнай адказнасці кожнага за зробленае ў суровых драматычных умовах даследуе ў апавесці «Кожны чацвёрты» Уладзімір Дамашэвіч. Ваеннай тэме прысвечана нямала старонак у кнізе Янкі Брыля «Сёння і памяць», а таксама — у «Аповесці вайны» Кастуся Кірэнікі, рамана «Футбол на замінраваным полі» Леаніда Дайнекі. Грамадскую цікавасць займела дакументальная кніга Святланы Алексіевіч «У вайны не жаночы твар».

Былі апублікаваны творы пра вайну, пра падзвіг народа і многіх іншых нашых таварышаў, — у прыватнасці, Алеся Савіцкага, Міколы Аўрамчыка, Фёдора Янкоўскага, Якуба Ермаловіча, Георгія Марчука, Ліліі Арабей. На жаль, некаторыя з кніг гэтай тэмы выклікаюць справядлівыя папрокі чытачоў: або вольным абыходжаннем з фактамі, або павярхоўным веданнем матэрыялу і другаснасцю, або пэўнай наіўнасцю і перагружанасцю.

(Працяг на стар. 6—9).

(Працяг. Пачатак на стар. 5).

Падзеі вайны і мірнага жыцця цесна пераплецены ў раманах Анатоля Кудраўца «Сачыненне на вольную тэму». На прыкладзе свайго героя Ігната Вапшчэтка, чалавека простага і ў той жа час складанага, пісьменнік паказвае таго і тых, на кім трымалася і трымаецца жыццё, хто выступае хавальнікам і ахоўнікам добра перад злом.

Калі гаварыць пра так званую «вясковую» прозу, дык трэба сказаць, што яна імкнулася малываць традыцыйнага героя — селяніна — чалавекам антыўным, душэўна багатым. У нашай літаратуры тут ёсць не малы вопыт. Чалавек на зямлі заўсёды быў галоўным героем. Не выпадзіў ён з поля зроку і ў апошні час. Таму на першы погляд здаецца, што ні пісьменніку вясковай прозы, ні іх героя не засталі знякучы эканамічны і сацыяльны перамены на сяле.

Усё ж многіх творцаў жыццё абганала сваімі тэмпамі. Вырас новы чалавек на сяле. Ён не падобны на ранейшага. У яго іншыя адносіны да зямлі, чым помняцца некаторым пісьменнікам з іх басанogaга дзяцінства. Праўдзіва, глыбока напісана пра вёску сённяшняга дня проста. Цяжка стварыць паўнакроўныя вобразы яе насельнікаў, не ведаючы вялікіх перабудов, сучасных вытворчых працэсаў. Сённяшні селянін — гэта селянін-рабочы. А праца на зямлі — аграрна-прамысловая. Меркі далёкай дзіцяці падымаюцца ўверх. Вёска стала падобнай на горад не толькі вонкава, а перш за ўсё эканамічна-вытворчым працэсам. Як ніколі, яна цесна звязана з горадам сваімі разнастайнымі сувязямі і ўзаемаадносіннямі.

За пяць гадоў пра вёску напісана нямала раманаў, апавесцей, асабліва апавяданняў і нарысаў. Творы гэтыя розныя па мастацкіх вартасцях, па сваіх узроўнях, але ва ўсім іх ёсць спроба разабрацца ў сутнасці сучаснага вясковага чалавека, які робіць сваю адвечную справу — росціць хлеб, самае вялікае багацце на зямлі.

Варта назваць апавесці «Шануй імя сваё» В. Блакіта, «Матчына хата» Л. Гаўрылькіна, «Тэлеграма з Кавалевіч» і «Дзень пачаўся» М. Гіля, «Дом з блакітнымі аканіцамі» В. Гардзея, «Жывы покліч» Г. Далідовіча, а таксама кнігі прозы І. Капыловіча, Н. Маеўскай, Я. Радкевіча...

У гэтым пераліку наўмысна не названы некаторыя творы, на якіх варта спыніцца асобна. Адна з іх — раман Віктара Казько «Неруш».

«Зонай знішчэння» называюць меліратары тую частку, якая трэба асушыць, «каб потым, — гаворачы мовай аўтара, — адрадыць хлебным коласам, караваем, малаком і мясам. Гэтым і займаліся ўсе тут, і ён, Мацвей Роўда, так нацэліў яго, так нацэліў ён сябе, свае машыны. І не меў ён нічога больш значнага ў жыцці...»

Але практыка і рэчаіснасць не ўжываюцца, не мірацца між сабой. Перасыхаюць калодзежы, узнікаюць тарфяныя буры, гінуць дубровы і птушкі. Мабыць, не трэба было, не разабраўшыся, не разлічыўшы, з такім імпульсам і напорам брацца пакараць прыроду. Мы — дзеці прыроды, і яна жорстка плаціць нам за такое пакарэнне.

Гэтыя надзвычай важныя не толькі для Беларусі пытанні і ўзнікаюць у раманах «Неруш» В. Казько. Ён паказвае жыццё ў складаных зрухах, запрашае разважаць і думаць, а значыць, і рабіць, паступаць па-дзяржаўнаму, даводзіць думку, што кожны павінен трымаць адказ перад сваім сумленнем, перад грамадствам за зробленае.

Аналіз спраў, работы — усяго, чым штодзённа заняты людзі сельскай глыбінкі, праводзіць у раманах «Алімпіада» Іван Пташнікаў. Яго героі жывуць і працуюць у звычайных умовах, яны не здзяйсняюць геаргічных учынкаў. Іх гераізм у будзённасці, у звычайнасці. Тым ён большы і тым цяжэйшы для раскрыцця. Паэтычны

вобраз дарогі, што з такім майстэрствам малюе І. Пташнікаў, вядзе яго герояў, ягоную вёску ў заўтрашні дзень.

Сцяпана Дзямідчыка, галоўнага героя апавесці Алеся Жука «Палыванне на апошняга жураўля», сілком выпраўляюць на пенсію. Пазней ён гіне ад кулі браканьера. Разам з ім знікае і Апошні Журавель. Знікае як сімвал гэтай мясцовасці, як спрадвечны яе ахоўны талісман. І ўсё-такі твор гучыць антымістычна, усяляе веру ў перамогу добра над злом.

У апошні час нашы пісьменнікі часцей пачалі звяртацца да тэмы горада. Жанрава мы абыходзімся тут найбольш апавяданнямі, апавесцямі, рэдка раманами. Згадаем некаторыя творы. Гэта «Доказ ад процілеглага» В. Гігевіча, «Горны мёд» і «Сутокі дзён» Я. Радкевіча, «Дзень у горадзе» В. Ткачова, некаторыя іншыя.

Да першых пасляваенных гадоў звярнуцца ў раманах «Летуценнік» Іван Навуменка. Яго герой журналіст Касцюшка шмат чаго пабачыў за грозных гады вайны: і партызанства, і фронту, і спаленай зямлі... Але душа яго не ачарсцвела, не забіта ў ёй жыццядайная аснова. Ён спадзяецца на дабро, шукае яго і сам нясе людзям.

Вышэй гаварылася, што сучасная вёска і горад неразрыўна паяднанія. Але перад рабочым чалавекам, перад рабочым класам рэспублікі мы ўсё яшчэ даўжнікі. За апошнія гадоў дваццаць у рэспубліцы гыраслі новыя галіны прамысловасці: горная, нафтавая, хімічная, металургічная. Адапаведна выраі і рабочы клас, рабочы чалавек. Але няма пра яго глыбокіх, захапляючых мастацкіх твораў, а тое, што напісана, нас не задавальняе. Як не задавальняе і чытача. Напраўды такі недахоп будзем лічыць для сябе сацыяльным заклікам, партыйным даручэннем, справай свайго прафесійнага гонару.

У размове аб адлюстраванні сучаснага жыцця нельга абыходзіць увагай і сённяшнія будні Савецкай Арміі. Добра, што гэтую тэму распрацоўваюць Л. Прокша, А. Сульяноў, В. Трыханенка, М. Кругавы, У. Савіцкі, А. Махнач. Але і тут ёсць шмат удзячнага матэрыялу, які чакае пісьменнікага перапрацавання.

Пра тых ж горад і вёску, пра рабочага, каласніка, шахцёра, геолога, інтэлігента, воіна, пра тое, як і чым людзі жывуць, чым займаюцца, пра што думаюць, гаворыцца і ў такіх кнігах, як працяг рамана «Непрыкаяны маладзік» А. Асіпенкі, «Спадзяванне на радасць» Я. Спавкова, «Крыжніца» Э. Скобелева, «На пераломе лета» В. Гігевіча, «Сучасны канфлікт» А. Карцюка, «Жывыя жывуць» Т. Бондар, «Баргузінскае лета» А. Масарэвіч... Акрамя іншага, у гэтых творах у той ці іншай меры адлюстравана барацьба з бездухоўнасцю, руцінай, што нішчаць грамадска актыўную асобу, даследуюцца прычыны мяшчанства і сучасны мяшчанін, адукаваны і хітры, нахрапісты рвач і ціхі праныра, абібок і п'яніца.

За час, што прайшоў пасля апошняга з'езда, у беларускай літаратуры з'явілася некалькі прыкметных твораў пра мінулае, гісторыю роднага краю. Найперш трэба, мусіць, назваць раман «Чорны замак Альшанскі» Уладзіміра Караткевіча — пісьменніка, які, на жаль, вельмі рана пайшоў ад нас.

Пра прыядадзены першай сусветнай вайны піша ў сваім раманах «Гаспадар-камень» Генрых Далідовіч. Новы раман Леаніда Дайчэкі «Меч князя Вячкі» знаёміць нас з яшчэ больш далёкай даўнінай. Увагу гэтай тэме аддае ў сваёй прозе і Вольга Іпатава.

Больш блізкая гісторыя роднага краю даследуецца ў ра-

мане Вячаслава Адамчыка «І скажа той, хто народзіцца». Як і два папярэднія, — «Чужая бацькаўшчына» і «Год нулявы», — твор прысвечаны Заходняй Беларусі, што ў выніку гістарычных падзей была адарвана на пэўны час ад усёй Вялікай Радзімы. Дзіўна, але крытыка яшчэ нічога не сказала пра гэты раман В. Адамчыка.

Аддана даследуе сродкамі прозы жыццё і творчы шлях Якуба Коласа Сцяпан Александровіч. Народнаму песняру прысвечана і новая яго кніга «Крыжавыя дарогі». Пра Янку Купалу напісаў кнігу «Як агонь, як вада...» Алег Лойка. Мы павінны з павагай аднесціся да гэтай яго спробы сіл у новым жанры. З'явілася кніга і яшчэ пра аднаго класіка беларускай літаратуры — Францішка Багушэвіча. Гэта — апавесць Васіля Хомчанкі «Пры апазнанні — затрымаць».

Даследаванне жыцця вялося нашымі пісьменнікамі не толькі ў жанрах рамана і апавесці, але і на малой плошчы такога ёмкага жанру як апавяданне. Апавяданняў за пяць гадоў напісана нямала. Пра гэта сведчыць першы дзень: часопісы «Полынь», «Неман», «Малодосць», «Беларусь», газета «ЛіМ», іншыя выданні друкуюць іх з нумара ў нумар.

Даўно вядома, што і ў малой форме можна дасягнуць значных поспехаў, калі гэта форма напоўнена вялікім зместам. Прыклад таму — апавяданні нашых класікаў: Я. Коласа, М. Гарэцкага, К. Чорнага, М. Лынькова, І. Мележа. Глыбіню думкі і пачуцця ўкладвалі яны ў апавяданне. Па-ранейшаму звяртаюцца да гэтай жанру Я. Брыль, Я. Скрыган, А. Васілевіч, І. Навуменка, І. Грамовіч, І. Чыгрынаў, Б. Саванка, А. Жук, А. Кудравец, В. Карамазоў, М. Кусянкоў. З вялікім шкадаваннем трэба сказаць, што некаторыя майстры слова, якія ў свой час паспяхова выступалі ў гэтым жанры, цяпер як бы адчураліся ад яго: гэта — Шамаякін, і Быкаў, і Адамовіч, і Пташнікаў, і іншыя.

З апавяданнямі прыйшлі і прыходзяць у літаратуру многія маладыя. Большасць з іх удумлівыя, здольныя таварышы. Атрад апавядальнікаў расце. Хацелася б звярнуць увагу на такія імёны, як М. Клебановіч, М. Воранаў, Л. Калодзежны, А. Варановіч, У. Рубанаў, М. Кацюжанка, Х. Лялько, У. Арлоў... Усе яны ўжо маюць кніжкі, часта друкуюцца ў першы дзень.

Як бачым, з апавяданнямі выступалі многія праявілі, — старэйшага і маладзейшага пакалення. Аднак даводзіцца сцвярджаць, што сучаснае апавяданне ўсё яшчэ не стала незалежна сацыяльна антыўным. Апавяданне, як і ўсякі літаратурны твор, тады набудзе мастацкую сілу ўздзеяння, калі будзе мець грамадска значную вартасць, сацыяльную напоўненасць. І тут, як сказаў класік, словам павінна быць цесна, а думкам прасторна.

Думкам прасторна... На жаль, нямала апавяданняў пішацца на нязначным фанце, у іх — дробязны погляд на жыццё і чалавека, слізганне па паверхні ідэі, да таго ж нярэдка цыямная, невыразная. У іх важнае, істотнае засланецца другародным, яны пішуцца «пад некага», хварэюць на другаснасць. Дзе ўжо тут да прасторы думкам!

Апошнім часам не-не ды і ўзнікаюць у літаратурных кулуарах так званыя «жанравыя» гаворкі: што лепш — доўгі раман або кароткая навіла. Буйныя эпічныя творы для беларускай літаратуры не навіна. Раман у некалькіх кнігах, які пішацца цяпер, узнік не на голым месцы. Да гэтага быў ужо каштоўнейшы набытак і вопыт Якуба Коласа, Цішкі Гартнага, М. Лынькова, І. Мележа, А. Чарнышэвіча, П. Пестрака, М. Лобана, У. Караткевіча... Трэба ставіць пытанне так: ці ўсе творы буйных жанраў адпавядаюць сваёй

задуме? Ці ўсе пыклы раманаў, задуманыя як эпічныя, напоўнены эпікай жыцця, глыбінёй і шырынёй яго? Не, не ўсё!..

А наконт гаворак, што лепш — навела ці раман з працягам, можна адказаць каротка: лепш тое, што таленавіта!

Калі ж увогуле гаварыць пра тое, куды і як ідзе наша проза, пра асаблівасці і тэндэнцыі яе развіцця, то можна, на наш погляд, адзначыць, што ў ёй больш узмацняецца публіцыстычны пачатак, паглыбляецца ўвага да характару героя, яго духоўнай сутнасці, псіхалогіі. У лепшых творах прозы назіраецца імкненне да гістарызму мыслення, да інтэлектуальнай дапытлівасці ў спасціжэнні быцця, жаданне падняцца на ўзровень спраўды сучаснага мастацкага асваення народнага жыцця. Ці трэба тлумачыць, як многа вымагае гэта ад пісьменніка. І далёка не ўсе з нас і не заўсёды сваёй творчай практыкай падтрымліваюць гэтыя тэндэнцыі, застаюцца ў палоне трыўвільнасці і прымітывізму, схематызму і павярхоўнасці. Як ні горка прызнацца, шэры паток не звужаецца і не слабе.

Таварышы!

Гаворачы пра шляхі развіцця беларускай паэзіі апошняга часу, мы павінны мець на ўвазе не толькі яе надзённасць і апэратыўнасць, але і ідэйна-эстэтычную дзейнасць. Усё вывяраецца мерай уздзеяння слова на сэрцы і душы людзей. Толькі той паэтычны твор мае сацыяльную і чалавечую каштоўнасць, які адрававаны чытачу і прыходзіць да яго не пустым і бязмэтным, а як сіла натхняльная і мабілізуючая. Быць на грэбні падзей, на вышнім пошукаў і памкненняў сучасніка, несці вобразную кардыяграму яго настрояў і дум, яго стваральнага аптымізму, — у гэтым вызначальны сэнс і сутнасць сапраўднай паэзіі. Час, сацыяльная памяць грамадства неаспрэчна пацвярджаюць ісціну: жыве і застаецца жыць з народам тое паэтычнае слова, асноўным зместам якога была грамадзянская напоўненасць, праўдзінасць і мужнасць, вера ў перамогу добра. Узор такой паэзіі далі нам Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Аркадзь Куляшоў. З развіццём і паглыбленнем іх традыцый непарыўна і заканамерна звязаны ў ўсе наступныя ўзлёты беларускай паэзіі.

Адной з самых прыкметных з'яў нашай паэзіі была і застаецца творчасць народнага паэта Беларусі Пімена Панчанкі. Яго кніга «Лясныя воблакі» і новыя газетна-часопісныя публікацыі хваляюць перш за ўсё нераўнадушным умяшаннем у праблемы нашага часу. Пачуццё Радзімы, справядлівасці, замяшчэння да ўсяго жывога і абурэння ўсім сацыяльна мёртвым, несумленным, спажавецкім выяўляецца востра, непасрэдна, простым і хваляючым словам. У гэтым слове — і шчырасць, і грамадзянская страснасць, і філасофскі роздум, і душэўная спагадлівасць.

Спадучынне канкрэтна-традыцыйнай вобразнасці з сучаснымі формамі адлюстравання нашага імклівага жыцця, як і раней, характарызуе мастацкую палітру паэтаў старэйшага прызыву — Максіма Лужаніна, творчасць якога выяўляе ўласціваю яму пільную ўвагу да нашай рэчаіснасці, да чалавека працы; Кастуся Кірэенкі, чый лірычны пафас сцвярджае маральна-этычныя ідэалы нашага сучасніка, пераносіць нас на суровыя скрывававаныя франтавыя дарогі, вяртае ў родны бацькоўскі дом — да вытокаў; Сяргея Грахоўскага, лепшыя вершы якога кранаюць яснасцю і шчырасцю думкі. У класічнай форме санета працягваю раскрываць свой паэтычны свет Алесь Званок. Рэальнасцю біяграфіі, якая становіцца прадметам лірычнага дасле-

давання, як правіла, падмацаваны паэтычны вопыт Васіля Віткі, Алеся Зарышкага, Алеся Русеўскага, Пятра Прыходзькі, Міхася Калачынскага, Анатоля Вялюгіна, Паўлюка Пранузы і іншых прадстаўнікоў франтавога пакалення. Падавалі свой голас і Канстанцыя Буйло, і Ніна Тарас, і Эдзі Агняцвет. Вопыт старэйшых павучальны і да яго варта часцей прыглядацца наступнікам, спасцігаючы адзіна правільную ісціну: паэзія перш за ўсё здабываецца ўласным жыццём. Гэта яшчэ і яшчэ раз пацвярджаюць пасяротныя публікацыі Анатоля Астрэйкі, Антона Бялевіча, Еўдакіі Лось.

Перачытваючы апошняю, зноў жа пасмяротную, кнігу Алеся Пысіна «Палёт», бачым якую вялікую страту панесла наша паэзія.

А Уладзімір Караткевіч!.. Яго вершы і балады, надрукаваныя незадоўга да смерці, вызначаюцца пранікнёным лірызмам і глыбінёй асэнсавання гістарычнага лёсу народа.

З вопытам жыцця, пазначаным і полымем вайны, і нялёгкім пасляваенным дзяцінствам, і мірнымі працоўнымі буднямі, нясуць паэтычную службу прадстаўнікі пакалення гэтак званых «дзяцей вайны». Пры ўсёй непадобнасці творчых манер, падыходаў да матэрыялу яднае іх адна асноватворная якасць — пастаяннае адчуванне крэўнай сувязі з жыццём народа, з яго дзеямі, марамі і спадзяваннямі.

Праз памяць вайны і клопаты сённяшняга дня прыйшоў да кнігі «Пладаноснасць» Сцяпан Гаўрусёў; пафас асуджэння духоўнага ўбоства, грамадзянскае сцвярджэнне лепшага ў чалавеку, філасофскі роздум над яго быццём уласцівы востраактуальнай паэзіі Ніла Гілевіча; шырокі абсяг творчых пошукаў у Рыгора Барадулліна: ён развівае і ўдасканалівае магчымасці ўзаемадзеяння мастацкай формы і зместу, удала выкарыстоўваючы адценні слова, якое пазт умее цаніць і шанаваць; па-ранейшаму непрымільным да ўсяго, што змрочвае сённяшні дзень, застаецца Генадзь Бураўкін, адкрываючы разам з тым свет чалавечай душы, перапоўненай пачуццём радасці, святлом кахання; увагай да навакольнага жыцця, да лёсу і гісторыі свайго народа, імкненнем ва ўсім дайсці да ісцінасці вызначаюцца кнігі Васіля Зуёнка «Світалыня птушкі» і «Лукам'е»; з інтэнсіўным грамадска-сацыяльным зарадам успыхвалі асацыятыўныя паралелі і антытэзы Анатоля Вірцінскага; матывамі адданасці роднай зямлі, удзячнасці людзям працы за іх дабрыву і чалавечнасць, за іх спагаду і мудрасць сагрэты вершы з кнігі Анатоля Грачанікава «Палесе» і «Я вас люблю»; напружанасць думкі, інтанцыйна-рытмічная энергія і дакладнасць паэтычнага радка характэрны для кнігі Пятруся Макаля «Калыска долі»; клопатам пра жыццё, пра вечнае, чалавечы і мудрае ў ім кранаюць зборнікі вершаў Дануты Бічэль-Зангентавай «Дзе ходзіць басанож» і «Загасцінец»; з новай кнігай паэзіі «Усміхніся мне» прыйшоў да чытача Янка Сіпакоў, — кнігай незвычайнай па кампазіцыі, разнастайнай тэматычна і жанрава — ад трапяткай лірыкі да суровых славянскіх балад; пераемнасць духоўнага багацця народа сцвярджае лірычны герой Алеха Лойкі; біяграфію мужнасці сваіх землякоў піша Юрась Свірка; лёсу простых людзей, іх адданасці адвечнай сялянскай працы прысвяціў сваю кнігу «Хат вачысты дар» Кастусь Цвірка; неспакой за чалавечы лёс выклікае ў душы паэзія Міхася Стральцова; дапытліва ўгледзіцца ў наш дзень Уладзімір Паўлаў і Раман Тармола. Натуральна можа ўзнікнуць пытанне, ці ўсё бездакорна ў творчасці названых паэтаў, ці ўсё ў выддзенымі імі кніжках — на

ўзроўні іх магчымасцей і пра-трабаванняў часу? Вядома ж, не ўсё. Знойдзем мы ў іх і неабавязковыя вершы — не прадиктаваныя сапраўдным бо-лем і радасцю жыцця, і недаклад-ную выверанасць думкі, і нена-поўненасць радка, і нехай-насць у слове, і іншыя пагрэш-насці. Значыць, ёсць над чым і думаць, і працаваць.

Ад кнігі да кнігі прарастае пачуццё грамадзянскай закла-почанасці ў паэзіі наступнай генерацыі, якую ўжо ніяк не назваць маладою. Палессе і яго слаўныя людзі ў светлых паэтычных вобразах праходзяць праз сэрца Яўгеніі Янішчыц; мужнасцю і пашчотай напоў-нены радкі Ніны Мацяш; са-цыяльнай актыўнасцю вызнача-юцца новыя кнігі Сяргея Закон-нікава і Уладзіміра Някляева; шчырасцю, душэўнай непасрэ-днасцю, эмацыянальнасцю кра-нае лірыка Раісы Баравіковай. Добры плён, у якім сваё адмет-нае бачанне свету, на рахунку Яўгена Міклашэўскага, Казімі-ра Камейшы, Валянціны Коў-туі, Алеся Разанава, Алега Салтука, Васіля Макарэвіча, Веры Вярыбы, Сяргея Панізі-ніка, Юрка Голуба, Віктара Гар-дзея. Актыўнае стаўленне да жыцця прыносіць свае набыткі Таісе Бондар, Міколу Малаўку, Міколу Пракаповічу, Нэлі Ту-лупавай, Генадзію Пашкову, Мар'яну Дуксу.

І асобныя ўзлёты паэтычнай моладзі, у першую чаргу Леа-ніда Галубовіча, тлумачыцца тым, што іх вершы з'явіліся ў выніку спасціжэння жыцця і працы сваіх бацькоў, суседзяў, равеснікаў, убацанага і пера-равенскага самімі. Тут можна пры-гадаць і Міколу Мятліцкага, і Віктара Шніпа, і Леаніда Дранько-Майсюка, і Алеся Піль-мянкова, і некаторых іншых маладых таварышаў.

Аднак трываючы тое, што нярэдка паэту хапае пораху на першую кніжку, якая ў асноў-ным трымаецца на юначым усп-лэску, на непасрэднай, пад-час наўнай, захопленасці жы-ццём. А з другой кніжкі часта пачынаецца нэўдзянае таптан-не, нейкі лірычны бег на мес-це. Прычына тут адна — не-грунтоўнасць жыццёвага вопы-ту, беднасць біяграфіі не ў сэнсе яе анкетных дадзеных, а ў сэнсе змястоўнага грама-дзянскага і духоўнага напавен-ня. Паэзія не вырастае ў цып-лічных умовах. Недастаткова глыбіня сацыяльна-праблема-нага мыслення, грамадзянская пасіўнасць, абстрактнасць све-таўспрымання непазбежна вядуць да расплывістасці, невы-разнасці і шэрасці, да таго лі-рычнага туману, у праходзе якога вельмі добра хавацца ду-шам інфантальным, лянлівым, нецікавым...

Сёння мы назіраем схіль-насць, пэўную тэндэнцыю — у адрозненне ад інтуітыўна-во-бразнага адлюстравання жыцця ў формах самога жыцця — пад-трымліваць свае адносіны з ім пры дапамозе ўмоўна-асацыя-нальных, умоўна-сімвалічных форм вобразнасці. Не без по-спеху ў гэтым напрамку робіць пошук Алесь Разанаў, вы-ступае той-сёй з маладзёўшчых. Гэта добра. Такі напрамак па-этычнага руху таксама зусім за-канамерны, хоць не трэба, ра-зумеюцца, адзіна яго лічыць на-ватарскім. Тут і старых, і мала-дых, і майстроў і падмайстроў падпільноўвае адна небяспека — страта кантролю над словам і ператварэнне пошукаў умоў-на-метафарычнай вобразнасці ў самацэту, а ў выніку — у звычайную бюссэнсіў.

Наватарства, — мы неяк звыкліся бачыць за гэтым сло-вам толькі пошук у форме. Вось калі чалавек ставіць нешта з ног на галаву, — значыць ён і наватар. У вызначэнні та-кой з'явы трэба ісці ад рэчаі-снасці. Чым у жыцці вызначаец-ца наватар, сьмяюся, у сель-скай гаспадарцы, у прамысло-ваасці? Перш за ўсё — зместам, сэнсам і якасцю сваёй працы.

Так, відаць жа, і ў творчай працы наватарства павінна ра-зумецца як пошук новага змес-ту, новых характараў, новых ідэй. А выяўленне новага змес-ту будзе натуральна знаходзіць-ся ў новых формах. Гэта дыялек-тычнае адзінства і дыялектыч-нае неабходнасць. У чым бы-ло наватарства Купалы і Кола-са? У тым, што яны ўзімалі глыбінныя пласты народнага жыцця, чыйна ўлоўвалі тэнд-энцыі, настроі грамадскага ру-ху.

Сказанае, зразумела ж, ты-чыцца не толькі паэзіі, і прозы, і драматургіі, і ўсіх ас-татніх жанраў.

Цікавае паэзіі да спасці-жэння і мастацкага паказу гі-старычнага лёсу народа, шыро-кай панарамы яго жыцця пры-водзіць да ўзмацнення эпічнага

пачатку мыслення (ва ўсякім разе, павінна прыводзіць), калі паэт звяртаецца да паэмы, а тым больш да такога рэдкага жанру як раман вершам.

Але не толькі, мабыць, гэты факт — з'яўленне ў белару-скай літаратуры рамана, напі-санага вершам, выклікае ціка-васць. «Родныя дзеці» Ніла Гі-левіча — востры сацыяльны твор пра сучаснасць, у якім за-крэпаюцца такія балючыя пы-танні нашага жыцця, як адар-ванасць ад роднай зямлі, ад духоўнай спадчыны народа, як павага і любоў да працы, якая напаўняе жыццё чалавека най-вялікшым зместам.

Жанр паэмы за апошні час рос колькасцю, паглыбляўся ў новыя, недаследаваныя яшчэ пласты гісторыі і жыцця, раз-галіноўваўся, узбагачаўся по-шукам у форма-выяўленчых прыёмах і сродках.

Тут перш за ўсё мы павінны адзначыць пашырэнне ціка-васці да распрацоўкі тэм гіста-рычных: паэмы Міколы Ароўкі «Крэва», Васіля Зуёнка «Лу-кам'е», Івана Ласкова «Куль-га», Таісы Бондар «Рагнеда», Валянціны Коўтуі «На зломе маланкі», Нэлі Тулупавай «Га-рывада», Уладзіміра Скары-ніна «Астральны знак Скары-ны»... Памяць вайны вяртае ў той суровы час герояў новых паэм Кастуся Кірэнкі «Алёна» і Алеся Зарышка «Арабі-навая гронка». Пэралік, бадай, можна было б доўжыць. Аднак і прыведзены «паслужны» спіс даволі ўнушальны. Хоча-ца падкрэсліць адно: пры зусім зразумелай і натуральнай ня-роўнасці гэтых твораў па іх маштабах і сацыяльна-мастац-кай значнасці, сам дыяпазон тэм выклікае сімпатыю і ўхва-лу.

Назменным застаецца толькі жаданне і чаканне, каб паста-янна ўзрастаў і паглыбляўся ін-тарэс нашых ліра-эпічных форм да праблем сучаснасці, да ха-рактараў людзей, якія жывуць і працуюць сёння, побач з на-мі, да паэтычнага асэнсавання шляхоў грамадскага руху і раз-віцця, — няхай гэта будзе паэ-ма-канцэрт для паэта з аркест-рам, як у Уладзіміра Някляе-ва; няхай гэта будзе паэмы ў форме непасрэдных рэпартаж-ных назіранняў і роздумаў, як у Казіміра Камейшы і Кастуся Цвіркі; няхай гэта будзе публі-цыстычная антываенная і анты-імперыялістычная «Размова нарочцеж», як у Уладзіміра Ка-рызы; няхай гэта будзе «Па-эма жніва», як у Ніны Мацяш, твор нетрадыцыйны па форме, які закранае спрадвечныя пы-танні жыцця і смерці...

І ўсё ж па-ранейшаму на па-радку дня застаецца зладзён-ным заклік: смялей і глыбей у праблемы сённяшняга скла-данага часу!

Зайздросны прыклад падае нашым сатырыкам і гумарыс-там Кандрат Кандратавіч Кра-піва. Яго байкі і вершы б'юць дакладна па цэлі, і заўсёды ў час, калі якраз наспеў момант сатырычнага «адстрэлу» таго ці іншага сацыяльнага тыпу ці з'явы.

На вырчку «чыстым» саты-рыкам, а іх у нас не так ужо і багата, Эдуард Валасевіч, ба-дай, ды Міхась Скрыпка, прый-шлі лірыкі. Па кніжцы вясёлых вершаў выпусцілі Васіль Вітка, Яўген Крупенька, Мікола Ча-рняўскі. У многіх лірычных кні-гах з'явіліся сатырычна-гума-рыстычныя раздзелы. Есць яны ў «Амплітудзе смеласці» Рыго-ра Барадудзіна, у новых зборні-ках Максіма Лужаніна, Хведра Жычкі, Станіслава Шушке-віча.

Аднак гэтая ўзаемадапамога ніколі не здымае і не выра-шае праблемы сатыры і гумару ў нашым вясёлым цэху літара-туры. Сказанае датычыць не толькі паэзіі, але і прозы і дра-матургіі.

Пасля доўгіх, шматгадовых разоў аб недастатковым суп-рацоўніцтве паэтаў з кампазі-тарамі, можна, нарэшце, адна-чыць добрыя перамены: амаль не кожны тыдзень адбываюцца прэм'еры беларускай песні.

Усё часцей крытыка заўляе, чытачы скардзяцца, а самі паэ-ты прызнаюцца, што расце і мацее мнагаводны вершаваны паток. І не беспадстаўна. Шмат-слоўе разбурае паэзію, размы-вае яе. Чытаеш іншую падбор-ку, а то і цэлую кніжку, і — дзіўная рэч — стрэф многа, а верша — эмацыянальна насы-чанага, з яркай, скандэсаван-най думкай, адточанага па фор-ме, — такога верша няма.

Не вершаваны вал патрэбен сёння чытачу, а якасць.

Трэба праўляць нам больш прынцыповасці і патрабаваль-насці як пры адборы да дру-ку, так і ў ацэнках. Мы выму-шаны гаварыць зараз не аб крытычным, а аб панегірыч-ным «абслугоўванні». Захва-льванне і самазахвальванне па-грамае захліснуць усе шмалю-бы: не толькі масцітых, але і пачаткоўцаў.

Завяршаючы размову пра па-эзію, хочацца прыгадаць удзя-чым словам актыўную працу нашых таварышаў, якія пішуць па-руску, адначасова з'яўляю-чыся і добрымі перакладчыка-мі. Гэта Навум Кіслік, Іван Бу-саў, Браніслаў Спрычан, Іо-сіф Васілеўскі, Аляксандр Дра-кахруст, Святлана Яўсеева, Ге-надзь Бубнаў, Фёдар Яфімаў, Валянцін Тарас, Гаўрыіл Шу-тэнка.

Таварышы!

У перыяд паміж з'ездамі руп-ліва працавалі і нашы драма-тургі. Выйшлі кнігі твораў Ка-стуса Губарэвіча, Анатоля Дзя-лендзкі, Алеся Махнача, Але-ся Петрашкевіча, Васіля Гар-бацэвіча, Яўгена Шабана, ін-шых драматургаў. Напісана больш дзесятка мнагаактвых п'ес. Выйшаў зборнік «Сучас-ная беларуская п'еса». Гэтую карысную справу варта прадоў-жыць. Трэба, каб зборнікі дра-матычных твораў выходзілі ў нас калі не кожны год, то ха-ця б у два гады адзін раз.

Зайздросную творчую актыў-насць за гэты час праявіў Аляк-сей Дудараў. У многіх тэатрах краіны сёння ідуць ягоныя п'е-сы «Вечар», «Парог», «Рада-выя». П'еса «Радавыя» з'явіла-ся на сцэне ў год святкавання нашай Перамогі. Найцяжэй-шую з войнаў вынес на сваіх плячах народ. Усё вытрывалі, усё вынеслі радавыя вялікай бітвы. П'еса А. Дударава насе-лена цікавымі людзьмі. Учыні іх псіхалагічна вывераны, пад-рыхтаваны іх жыццём. Спек-такль па п'есе А. Дударава, па-стаўлены тэатрам імя Я. Купа-ла, адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Саюза ССР.

Часопіс «Беларусь» надрука-ваў апошнюю п'есу Андрэя Ма-каёнка «Дыхайце эканомна», напісаную на вельмі важную па цяперашнім часе тэму. У часо-пісе «Малодосць» была апублі-кавана трагедыя Уладзіміра Ка-раткевіча «Маці ўрагана». Яна напісана на матэрыяле Крычаў-скага паўстання 1743—1744 га-доў. Гэты п'есы чакаюць свай-го ўвасаблення на сцэне.

Пра кіраўніка аршанскіх пад-польшчыкаў, а пасля камандзі-ра партызанскай брыгады Кан-станціна Заслонава напісана ня-мала — раманы, п'есы, песні, зняты кінафільмы. І вось яшчэ адзін твор — п'еса Міколы Ма-тукоўскага «Паядынак». Што новае дадае гэты твор да ўжо вядомага, ці гэта не «паўтарэн-не пройдзенага»? Аказваецца, — не. Мікола Матукоўскі ства-рае вобраз народнага героя як бы з невядомага нам боку. Дра-матург — строга дакументаліст. Кожны перанаж выступае пад сваім сапраўдным імем, кожна карціна гістарычна выве-рана. У смерцельным паядынку сымпліфікацыя, і перамагае той, для якога няма свяцей роднага краю, свайго народа, справы Камуністычнай партыі.

Новую п'есу «Злавеснае рэ-ха» напісаў Алесь Петрашкевіч. Гэты драматург таксама шмат і плённа працуе. Напісалі п'есы Анатоль Дзялендзік, Леў Ка-раінаў, Алена Папова, Вольга Іпатава. Адны з іх пастаўлены ўжо на сцэнах тэатраў, другія — ставіцца.

З цікавымі п'есамі на пад-моствах тэатраў з'явіліся ма-ладзейшыя драматургі Анатоль

Кудраўцаў, Васіль Ткачоў, Алесь Асташонак.

У жанры драматургіі пачалі працаваць Іван Науменка, Ге-оргій Марчук, Галіна Каржа-неўская, Леанід Левановіч, Ва-сіль Якавенка, Рыгор Яўсееў, Уладзімір Ягоўдзік, Уладзімір Халіп і іншыя.

На сцэнах тэатраў рэспублікі ідуць спектаклі, створаныя па творах празаікаў В. Быкава, В. Казько, І. Чыгрынава. Яны таксама ўзбагачаюць нацыя-нальную драматургію.

Нямала твораў беларускай прозы было за апошнія гады экранізавана. Выйшлі фільмы па кнігах І. Мележа, І. Шамя-кіна, У. Караткевіча, А. Адамо-віча, В. Адамчыка, А. Кудраў-ца, В. Казько, А. Асіпенкі. Бы-лі напісаны і арыгінальныя кі-насцэнарыі Матукоўскім, Дуда-равым... Зрух, які ў свой час на-меціўся, працягваецца. Але гаварыць пра вялікі поспехі — рана. Пісьменнікам і кінемата-графістам трэба наладзіць яшчэ больш цеснае супрацоўніцтва. Не будзем забываць, якім важ-ным і дзейным сродкам каму-ністычнага выхавання працоў-ных з'яўляецца кіно.

Вядома, драматургі нашы ма-юць не толькі поспехі, але і праблемы. Найбольш гэта даты-чыць увасаблення іх твораў на сцэне тэатраў. Як справядліва ўказвалася ў пастанове ЦК КПСС «Аб рабоце партыйнай органа-зац Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Ку-палы», «...павінна быць больш сцэнічных твораў, у якіх бы на аснове лінсэнскіх прынцыпаў партыйнасці і народнасці яра і праўдзіва адлюстраваліся на-ша сучаснасць, пераёмнасць ра-валюцыйных баявых і працоў-ных традыцый народа, бараць-ба Камуністычнай партыі і Са-ветскай дзяржавы за захаванне міру, супраць ядзернай вайны».

Пэўнае ажыўленне назіраец-ца на ніве дзіцячай літарату-ры. Гэтаму садзейнічала тое, што ў рэспубліцы створана спе-цыяльнае выдавецтва «Юнац-тва», якое паспела ўжо выдаць і перавыдаць вялікую коль-касць кніг для дзяцей і молад-зі як беларускіх аўтараў, так і аўтараў з іншых рэспублік. Для дзяцей і юнакоў пішуць творы за невялікім выключэн-нем амаль усе нашы паэты і пісьменнікі, пачынаючы ад Ка-ндрата Крапіва, які толькі што падарыў дзецям выдатную кні-гу загадак, і канчаючы самімі маладымі. Дазвольце пералік імён не рабіць, а проста выка-заць задавальненне, што тавары-шы не забываюць пра юных і самых удзячных нашых чыта-чоў. З'явіліся новыя творы і дзякуючы двум конкурсам на лепшую кнігу для дзяцей, што былі праведзены за мінулае пя-цігоддзе. Па-ранейшаму актыў-на і настойліва працавалі ў жанры дзіцячай літаратуры пісьменнікі, якія па характару таленту заўсёды адрасавалі свае творы юнам: В. Вітка, С. Шушкевіч, Э. Агняцет, П. Кавалёў, І. Муравейка, В. Гарбук, М. Гамолка, К. Калі-на, М. Даніленка, А. Вольскі, П. Ткачоў, П. Рунец, а таксама У. Машкоў, М. Чарняўскі, З. Бяспалы, Я. Пархута, В. Лук-ша, Д. Слаўковіч, А. Кобец-Фі-лімонава, Н. Галіноўская і інш.

Тэматычныя абсягі дзіцячай літаратуры — шырокія, але найбольшы поспех, мабыць, вы-паў на творы, прысвечаныя вай-не. Аўтары кніг для дзяцей аб вайне засяроджваюць увагу на распрацоўцы псіхалагічнага ста-ну свайго герояў, выяўленні іх унутраных, маральных якасцей. Гэта выразна відаць у апове-сцях «Белы сокол» А. Кулакоў-скага і «Я з табой, гвардыя» Р. Няхая. Павышаным попы-там карыстаюцца творы аб вай-не, заснаваныя на дакументаль-ным матэрыяле. У гэтым жан-ры працавалі Г. Васілеўская, У. Ліпскі, С. Панізінік. Прадоў-жваючы традыцыі, пачатыя со-рак гадоў назад знакамітай кнігай «Ніколі не забудзем», С. Аляксевіч выдала кнігу ўс-памінаў былых дзяцей вайны «Апошнія сведкі».

І ўсё ж не меншае значэнне

для выхавання падрастаючага пакалення маюць кнігі пра на-шу сучаснасць. На жаль, такіх кніг пішацца пакуль што мала. Сучаснасць — гэта неабдымны акіяны тэм, падзей, людскіх подвiгаў, учынкаў і характа-раў. Юныя чытачы хочуць ба-чыць героў сённяшняга дня, і хто ж, як не мы, пісьменнікі, пакажам іх ва ўсю веліч у сва-іх кнігах?

У апошні час шмат гаворкі аб школе. Там, згодна з рэфор-май, адбываюцца важныя пра-цэсы перабудовы. Значыць, там павінна быць і пільнае пісьме-ннікае вока. Пра школу і вы-хаванне дзяцей творы ёсць. Гэта «Станаўленне» Г. Далідо-віча, «Пешшу праз Галактыку» Я. Радкевіча, «Сустрэча з со-нейка» Г. Шыловіча, аб наву-чэнцах прафесійна-тэхнічных вучылішч — «Выпускнікі» Э. Ско-белева, «Чаромхавы ранні цвет» М. Паракневіча. Але мусім прызнаць: яшчэ не з'явілася такая яркая кніга аб школе, аб выхаванні, якая б загаварыла адначасова з мільёнамі чыта-чоў, каб яе героі выйшлі, што называецца, з кніжных старо-нак і сталі ў рады сучаснікаў, паказваючы прыклады высокіх маральных і ідэйных прынцы-паў.

Ёсць яшчэ адна трапяткая тэма, якую нельга забываць, — гэта выхаванне так званых «цяжкіх дзяцей», барацьба са злавасцінасцю сярод падлеткаў і моладзі. Добра, што гэтую тэму працягвае распрацоўваць у но-вай апавесці «Паслухай слбе, Аніска» П. Кавалёў. Востры эрон нашых дзіцячых літарата-раў трэба скіроўваць супраць фармалізму і абывакавасці, якія маюць яшчэ месца ў рабоце асобных школ і вучылішчаў, су-праць тых бацькоў, якія не інакшадуюць сваім нашчадкам да-рагога і моднага адзення і най-ноўшых сроднаў тэхнікі, але не абдымаюць слэб паўсядзён-нымі клопатамі і ўвагай да пра-цоўнага і маральнага выхаван-ня.

Значны атрад пісьменнікаў працуе для самых маленькіх чытачоў. Пісаць для іх, веда-ем, не проста. Тут, што ні ка-жы, існуе пэўная спецыфіка, спецыфіка разумення дзіцячай душы, якая прагне пазнаць вя-лікі загадкавы наваколны свет. Вось толькі не ўсе аўтары пры-ходзяць да маленькіх з умен-нем сказаць новае і значнае.

Ёсць пэўныя зрухі ў распрэ-цоўцы тэм жыцця мінулага на-шага народа, што вельмі важна для патрыятычнага выхавання моладзі. Тут варта прыгадаць такія кнігі, як «Мінск» У. Юрэ-віча, «Францыск Скарына» А. Клышкі, «Той курган века-вечны» К. Цвіркі, «Вечны ван-дроўнік» А. Ліса і іншыя.

Выдавецтва «Юнацтва» ўжо колькі гадоў выпускае кнігі ў серыі «Прыгоды і фантастыка». Даводзіцца пашкадаваць, што ў нашай літаратуры не заўва-жаецца прыкметнага ажыўле-ння гэтых цікавых і любімых ма-ладымі чытачамі жанраў. За пяцігоддзе выдалі прыгодніч-кія кнігі П. Місько, А. Асіпен-ка, У. Шыцік.

Значна адстае ад дарослай і драматургія для дзяцей.

З нецярыліваасцю школы, клу-бы, Палацы піянераў чакаюць сёння цікавых п'ес, скетчаў, ін-сцэніровак на самыя разнастай-ныя тэмы і ў першую чаргу, вядома, аб сучаснасці. Беларускі тэатр юнага глядача сядзіць, як кажучы, на галодным паіку. Крыху лепшая справа з драма-тургіяй для лялечных тэатраў. На іх сцэнах пастаўлены п'есы такія драматургаў, як А. Вяр-цінскі, Г. Марчук, С. Клімко-віч.

Адстае ад агульнага стану развіцця крытычнай думкі і крытыка літаратуры для дзя-цей і юнацтва. Грунтоўныя кры-тычныя працы аб лепшых пісь-менніках, што пішуць для юных, амаль няма. Стварылася зусім ненармальнае становіш-ча, калі дзесяткі кніг, якія вы-ходзяць у выдавецтвах, не ат-рымліваюць крытычных ацэнак у друку. А ўсё гэта таму, што крытыкай літаратуры для дзя-цей займаецца абмежаванае ко-ла аўтараў. Зноў даводзіцца сцвярджаць, што ў вышэйшых навукальных установах рэспуб-лікі мала пакуль робіцца па падрыхтоўцы крытыкаў і літа-туразнаўцаў. У інстытуце лі-таратуры імя Я. Купалы Акадэ-міі навук адсутнічае сектар дзіцячай і юнацкай літаратуры. Мог бы значна больш рабіць у гэтым напрамку Навукова-да- (Заканчэнне на стар. 8—9).

(Працяг. Пачатак на стар. 5—7).

следчы інстытут педагогікі Міністэрства асветы БССР.

Праблем у беларускай дзіцячай літаратуры няма. Нягледзячы на палепшанне яе агульнага стану, юныя чытачы не атрымалі такой кніжкі, якая б стала значнай літаратурнай з'явай. Пераважаюць кнігі паэзіі, з абмежаваным палітам думкі і фантазіі. Пісьменнікі як бы забываюць, што менавіта для юных трэба пісаць востра і цікава, што ў кнігах для іх павінен быць напружаны сюжэт, дэбала абмяляваны характары, навізна і непаўторнасць падзей. Есць крылаты выраз: «усе жанры добрыя, анрама сумнага». Гэта неабходна памяць асабліва дзіцячым пісьменнікам.

Вельмі не хапае твораў, якія б дапамагалі юным вызначыць сваё месца ў грамадстве, не хапае кніг аб выдатных людзях партыі, камсамола, аб удзельніках рэвалюцыі і грамадзянскай вайны. Яны павінны з'явіцца гэтыя кнігі, і стаць невычэрпнай крыніцай выхавання ідэяльна перакананасці, вернасці рэвалюцыйным, баявым і працоўным традыцыям нашага народа.

Таварышы! У справядлівым перыяд намагаючыся беларускай крытыкі і літаратуразнаўства былі накіраваны на вывучэнне складаных працэсаў развіцця літаратуры, на абгульненне самых значных і цікавых з'яў сучаснага літаратурнага жыцця, на выяўленне самых перспектывных тэндэнцый у ідэяна-мастацкім змесце літаратурных твораў, якія з найбольшай паўнатай выяўляюць сутнасць метаду сацыялістычнага рэалізму.

Атрад беларускіх крытыкаў не такі вялікі, як некаторым здаецца. Усяго секцыя крытыкі і літаратуразнаўства налічвае каля шасцідзесяці чалавек. Большасць членаў секцыі працуе ў галіне літаратуразнаўства. Крытыкі суды пераходзяць не толькі таму, што гісторыя літаратуры — працэс усталявання, але і таму, што пісьменнікі ў многім адвучаны ад спраўднай крытыкі і каб выступаць сёння смела і прыніпова, трэба мець характар барацьбіта.

Трэба сказаць, што ў параўнанні з крытыкай наша літаратуразнаўства мае большыя здабыткі. Найперш тут хочацца адзначыць тэму адлюстравання ў беларускай літаратуры народнага подзвігу ў Вялікай Айчыннай вайне (праца А. Адамковіча, В. Каваленкі, М. Тычыны). З патрэбнай увагай даследаваўся антываенны пафас савецкай літаратуры, і такі аспект даследавання мае сёння асаблівае палітычнае і духоўнае значэнне ў святле задач барацьбы за мір.

Праводзіцца работа па стварэнні манаграфічных характарыстык творчасці беларускіх паэтаў і празаікаў 20-х і 30-х гадоў, па выданні іх спадчыны. Вывучаецца літаратура мінулых стагоддзяў, пра што сведчаць кнігі і артыкулы Г. Кісялёва, А. Мальдзіса, В. Чамярыцкага, Г. Кахановіча. У сувязі са стагодковым юбілеймі Я. Купалы і Я. Коласа працягваюцца павялічаныя і пракаменціраваны многія старонкі іх жыцця і творчасці, адкрыты раней невядомыя матэрыялы і факты. Выйшлі навукова падрыхтаваны выданні збораў твораў М. Лынькова, І. Мележа. Выходзяць чарговыя тамы збораў твораў М. Гарэцкага, З. Бядулі, П. Пестрака.

Крытыкі і літаратуразнаўцы прамаюць удзел у стварэнні падручнікаў і дапаможнікаў па беларускай літаратуры для школ і вышэйшых навучальных устаноў (А. Клышка, А. Лойка, М. Лазарук, А. Семановіч, Р. Шкраба, С. Александровіч, К. Хромчанка, Ф. Куляшоў), аказваюць значную дапамогу ў стварэнні «Беларускай энцыклапедыі літаратуры і мастацтва» і «Купалаўскай энцыклапедыі».

Есць пэўныя поспехі ў асветленні сучаснага літаратурнага працэсу. Пытаннем развіцця прозы прысвечаны працы С. Ан-

драюка, Д. Бугаёва, П. Дзюбайлы, Ю. Канэ, А. Сямёнавай, А. Кучара, паэзіі — У. Калесніка, У. Гніламёдава, М. Арочкі, М. Грычэка, А. Пяткевіча, М. Барсток, заўчасна пайшоўшага ад нас В. Бечыка, драматургіі — С. Лаўшук, У. Няфёда, А. Сабалеўскага, Г. Коласа, крытыкі і літаратуразнаўства — М. Мушынскага, літаратуры для дзіцяці — Э. Гурэвіч. Створаны манаграфіі пра пісьменнікаў, у тым ліку — прадстаўнікоў сярэдняга пакалення. Сучасны літаратурны працэс даследаваўся пад рознымі аспектамі: пытанні марксісцка-ленінскай эстэтыкі (В. Івашын, У. Кохан), мастацкага майстэрства (В. Юрэвіч, Г. Шупенька, А. Яскевіч), перакладу і ўзаемазвязей (В. Рагойша, У. Казбярук, А. Гардзіцкі, М. Чарота, В. Нікіфаровіч і інш.). Ліквідаваць некаторыя белыя плямы ў аналізе сучаснага літаратурнага працэсу дапамагае так званая пісьменніцкая крытыка і эсэістыка: выйшлі кнігі артыкулаў, успамінаў, літаратурных партрэтаў В. Быкава, В. Віткі, Н. Гілевіча, І. Грамовіча, С. Грахоўскага, В. Зубіна, Я. Казека, Б. Сачанкі, А. Зарыцкага, І. Чыгрынава, П. Кавалёва. Павялічылася колькасць павысілася якасць мемуарнай літаратуры. Выйшлі кнігі ўспамінаў пра Я. Купалю, Я. Коласа, М. Гарэцкага, Ц. Гартнага, І. Мележа, П. Броўкі, В. Таўлая і інш. З 1981 г. пачаў выходзіць літаратурна-крытычны зборнік «Вобраз», які прыхільна сустраць літаратурнай грамадскасцю.

Аднак стан сучаснай беларускай крытыкі і літаратуразнаўства патрабуе значнага палепшэння. Складанасць заключаецца ў тым, што не ўсе крытыкі ў дастатковай меры валодаюць належным узроўнем сацыяльнага мыслення, а як вядома, вычарпальна глыбіня сацыяльнага аналізу — гэта значальная якасць рэвалюцыйна-дэмакратычнай і марксісцка-ленінскай эстэтыкі. Пакуль што далёка не ўсім крытычным выступленням уласцівы высокі ўзровень зместу, смеласць і арыгінальнасць мастацкага аналізу, праніклівасць і глыбіня думкі. Не заўсёды хапала крытыцы і наступальнага пафасу, баявіцасці, асабліва калі размова ішла пра розныя негатывныя з'явы ў літаратуры, выступленні нашых класавых ворагаў, рознага роду «саветолагаў».

Асабліва незадаволенасць выклікае стан сучаснага рэцэнзавання. Не ўсе з'явы літаратуры знаходзяць належную ацэнку ў крытыцы, яна ўсё яшчэ хварэе на кампліментарнасць і беспрынцыпнасць, на густаўшчыну і дылетанцтва. Мала пакуль што ў нас дыскусій, вострых праблемных артыкулаў, у полі зроку многіх крытыкаў знаходзіцца не ўся літаратура, не агульны працэс, а асобныя імёны і творы. І зусім справядліва ў адрас літаратурна-мастацкай крытыкі прагучала крытыка ў Палітычным дакладзе ЦК КПСР XXVII з'езду: «Літаратурна-мастацкай крытыцы пара сцінуць з сябе за спакоенасць і чынашанаванне, якія раз'ядаюць здаровую мараль, памятаючы, што крытыка — справа грамадская, а не сфера абслугоўвання аўтарскіх самалюбстваў і амбіцый». Наша крытыка усё яшчэ слаба супастаўляе беларускую літаратуру з літаратурамі іншых братніх народаў Савецкага Саюза, не гаворачы пра еўрапейскі ці сусветны кантэкст. Рэдка, вельмі рэдка выступаюць беларускія крытыкі і ва ўсесаюзным друку.

Як бачым, праблем у беларускай крытыцы і крытыкаў шмат. Не варта, нам здаецца, скідаць адказнасць за развіццё крытыкі і з органаў друку, якія ў апошнія гады былі надта ж інертныя, не падтрымлівалі ў сваіх выступленнях крытычны пафас і належную патрабавальнасць. Нават перадз'ездаўская размова, якая вялася на старонках друкаваных органаў СП БССР, прайшла вяла, м'лазмястоўна, без той сур'ёзнай патрабавальнасці да разгляду літаратурнага працэсу, на якую арыентавала і арыентуе партыя органы друку і іншыя сродкі масавай інфармацыі. Будзем спадзявацца, што ўсе тыя, хто зацікаўлены ў развіцці літаратуры, зробіць для сябе вывады і літаратур-

на-мастацкай крытыка зойме, нарэшце, сваё належнае месца ў барацьбе за якасць, супраць шэрасці і прымітывізму, будзе смелай і наступальнай, з марксісцка-ленінскай пазіцыяй ацэньваць творы і з'явы, увесць літаратурны працэс, правільна арыентаваць грамадскасць і чытача.

Вецер абнаўлення вее над краінай. З нашага жыцця выкараняюцца бюракратызм, параднасць, падгасоўкі і прыліпкі; мы аддаём перавагу таму, хто як зробіць, а не хто як скажа. Грандыёзная праграма паскарэння, прынятая XXVII з'ездам Камуністычнай партыі на дваццацітую пяцігодку і на перыяд да 2000 года, патрабуе ад кожнага сумленнай працы, максімальнай самааддачы.

Многа велічных задач стаіць перад савецкім народам, перад кожным з нас. Чалавечы фактар, пра што цяпер гавораць усюды, мае першаступеннае значэнне...

Чалавек — галоўны аб'ект пісьменніцкага даследавання. І ў першую чаргу публіцыстыкі як літаратурнага жанру, паколькі яна самая мабільная. У яе арсенале артыкул, нарыс, эсэ, выступленне — тое, што ствараецца па гарачых слядах падзей.

Век навукова-тэхнічнай рэвалюцыі змяніў прывычныя рытмы. Адбываюцца прыкметныя зрухі ў псіхалогіі людзей. Часам не заўсёды ў лепшы бок. Больш вытанчаным становіцца мяшчанства.

Ці бачыць усё гэта наша публіцыстыка? Безумоўна, бачыць і шмат чаго робіць. Але не ўсё. Іншы раз яна надзіва неаператыўная, а таму адстае ад дня сённяшняга. Адна з прычын, хоць, можа, не самая галоўная, у тым, што многія з нас самаўхіліліся ад малага жанру, што мы бываем рэдкімі гасцямі ў газетах, на радыё, на тэлебачанні. Нарыс, артыкул, эсэ, выступленне, замалёўку павінен умець рабіць кожны.

Шмат праблем паставіў удзельнікам на высокую ступень дабрабыт. Людзі павінны жыць у дастатку, Гэта правільна. Пра гэта і галоўныя шлопат партыі. Але аказалася, што многія маральна не гатовы да яго імклівага скачка. Задавальненне эстэтычных, духоўных запатрабаванняў адыходзіць на другі план.

У некаторай частцы людзей не ў лепшы бок змяніліся адносіны да працы. Ці ж гэта не тэма для публіцыстыкі, для рамана, апавесці, п'есы?

Непазнавальна мяняецца будліва вёскі. Многа будаецца, будуюць па генеральных планах і тыпавых праектах, будуюць і без іх. Па-дзедаўску, па старынку. Давайце шырэць асвятлілі і гэты пытанне!

У нашай краіне пастаняна не хапае рабочых рук. Не хапае іх на многіх заводах, фабрыках, будоўлях, не хапае і ў вёсках. Нельга ў налгасе або саўгасе нельга наладзіць работу ў дзве змены, тэхніка простаівае. Бо тэхніка больш, чым механізатар.

Адным словам — праблемы, праблемы, праблемы... Але гэта праблемы — нашы, праблемы ў сваім доме. А вось праблема захавання міру — адна на ўсіх людзей. І таму мы, пісьменнікі, разам з усім савецкім народам лічым найпершым абавязкам удзельнічаць сваім словам у барацьбе за мір. Добры прыклад у гэтым паказваюць П. Панчанка, В. Быкаў, І. Шамкіна, А. Адамковіч. Розгалас нашага пісьменніцкага слова аб міры ідзе далёка.

Папоўнілася новымі творами публіцыстыка, прысвечаная людзям беларускай вёскі, Харчовай праграме, праблемам, якія сёння хваляюць усё грамадства. Напісаны кнігі В. Панамарова пра Кірылу Арлоўскага, А. Казловіча пра Васіля Старавойтава, М. Герчыка пра старшыню калгаса з Пастаўшчыны Адольфа Валодзьку.

Па-ранейшаму руніўся даследуючы светлую яву і праблемы сяла, старэйшыя публіцыстычнага цэха Ігнат Дуброўскі. Яго кніга «Час сеяць і час жаць» напісана грунтоўна, з глыбокім веданнем справы і

ўласцівай яму грамадзянскай зварушлівасцю.

Розныя і па-рознаму створаны кнігі нарысаў пісьменнікамі Міколам Глем «Пасеянае ўзідзе», Уладзімірам Ліпскім «Высокія зоркі», Уладзімірам Глушаковым «Теплыя лістыя тополей», дзе, як і ў новых кнігах Казловіча «Дитя мое золотое», «Трудно любить», раскрываюцца плённы праца, духоўнае жыццё, маральны вопыт савецкіх людзей — ад калгасніка да касманаўта.

А час вымагае сёння ад публіцыстаў лавышанай сацыяльнай актыўнасці і пільнасці, адказнасці і прычыповасці. Час патрабуе ад усіх нас, пісьменнікаў, і ўсіх членаў грамадства выверкі сваіх учынкаў і звычай, усведамлення розных заган, псіхалагічнай ломкі і самаачышчэння. Трэба сказаць, што якраз гэтым задачам пераломнага часу адпавядае кніга В. Якавенкі «Дайце да ладу», прысвечаная вострым сацыяльным і маральным праблемам у грамадскім жыцці горада і вёскі. Значна пашыраюць тэматычныя абсягі нашай публіцыстыкі публікацыі на міжнародныя тэмы А. Вярцінскага і А. Бажко. Шмат і з поспехам працаваў Юген Будзінас. Дастаткова прыгадаць ягоную кнігу «Дом в сельской местности», часопісныя публікацыі. Змястоўную публіцыстычную кнігу «Уроки» выдаў Васіль Вітка. З новымі творами выступілі А. Слесарэнка, С. Букчын, К. Тарасаў, В. Макаравіч, С. Кухараў, М. Федзюковіч, А. Капусцін, В. Мыслівец, М. Гроднеў, І. Аношкін.

Трэба адзначыць пэўныя поспехі эсэістыкі. Усе мы помнім, якой прыкметнай з'явай у гэтай галіне літаратуры была ў свой час кніга-эсэ У. Караткевіча «Зямля пад белымі крыламі». Плённа прапрацаваў у эсэістыцы М. Лобан. Паспяхова працуюць А. Ліс, Я. Сіпакоў, П. Ткачоў, В. Карамзаў, М. Стральцоў, У. Мехаў, В. Палтаран, Л. Левановіч і іншыя.

Кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў усяляк заахочвае літаратараў да працы ў жанрах публіцыстыкі. Ні аднаму члену нашай арганізацыі не было адмоўлена, калі ён прасіў творчую камандзіроўку. Былі падтрыманы ўсе просьбы рэдакцыі. Кожны год па творчых камандзіроўках Саюза пісьменнікаў выязджае некалькі дзесяткаў таварышаў у калгасы, саўгасы, на прадпрыемствы рэспублікі і краіны.

Публіцыстаў у нашай пісьменніцкай арганізацыі мала, трэба шчыра сказаць. А чаму?..

Да сённяшняга дня не пераадолена болей некаторых рэдакцый і рэдактараў друкаваць творы, у якіх у вострых канфліктах і сітуацыях раскрываюцца характары сапраўдных герояў, раскрываюцца сама праўда і жыцця. Ці не таму найбольш патрэбныя, смелыя, надзённыя нарысы, апавесці мастацка-публіцыстычнага плана залежалі ў рэдакцыйных гадамі? І цяпер не ўсё тут выпраўлена.

Пісьменніцка-публіцыстаў, а спадзяемся — і ўсю грамадскасць ні ў якой меры не задавальняе і рэагаванне адпаведна ўстаноў і прадпрыемстваў на іх выступленні ў друку. Выключэнні рэдкія... Відаць, рэагаваннем на публіцыстычны твор, абмеркаваннем яго ва ўстановах і на прадпрыемствах павінны больш займацца самі рэдакцыі.

Каб даць большы прастор для творчай дзейнасці публіцыстаў, наспела неабходнасць стварыць, нарэшце, рэдакцыйны нарыс і публіцыстыкі ў выдавецтва «Мастацкая літаратура», пра што ўжо ідзе гаворка некалькі гадоў і прымаляе нават спецыяльнае рашэнне на пленуме праўлення СП па публіцыстыцы.

Не менш надзённым з'яўляецца таксама ператварэнне альманаха «Сучаснік» у перыядычны часопіс. Амаль за дзесяць гадоў яго выпуску прыкладна склаўся профіль гэтага выдання.

Нельга сказаць, каб развіццю беларускай публіцыстыкі прыля крытыка, якая амаль абыходзіць мастацкі нарыс увагай. Не было нават спробы прааналізаваць, якое месца займае наша публіцыстыка ў літаратурным працэсе.

А сёння гэта няпростое і надзвычай актуальнае пытанне.

Таварышы!

Няма патрэбы даказваць значэнне мастацкага перакладу ў духоўным жыцці народа, у

справе міжнацыянальнага ўзаемаўзабагачэння і збліжэння. У сённяшняй Беларусі, амаль усе жыхары якой, згодна з дадзенымі апошняга перапісу насельніцтва, свабодна валодаюць, апрача роднай, і рускай мовай, для якіх руская кніжка і рускі часопіс гэтыя ж даступныя, як і беларускія, існуе своеасабліва перакладчыцкая сітуацыя. Гэта сітуацыя патрабуе ўлічвання наяўнасці тых ці іншых твораў пісьменнікаў народаў СССР і замежных краін у рускіх перакладах, але яна не адмяняе самой неабходнасці беларускіх перакладаў гэтых твораў, у тым ліку і выдатных твораў рускай літаратуры. Праблема выбару і праблема якасці мастацкага перакладу ў нас набываюць асаблівую актуальнасць, стаць больш востра, чым, магчыма, у любой іншай саюзнай рэспубліцы.

Беларускі пераклад апошняга пяцігоддзя мае таксама пэўныя здабыткі. Да іх у першую чаргу трэба аднесці здзейсненае Я. Семіянонам узаўважэнне «Пана Тадэвуша» Адама Міцкевіча. Выйшлі таксама двухтомныя анталогіі літоўскай і латышскай савецкай паэзіі, распачата перакладная серыя анталогій дзіцячай літаратуры народаў СССР (выйшлі ўжо анталогіі ўкраінскай, літоўскай, грузінскай і ўзбекскай літаратуры), выходзяць штогоднікі перакладной літаратуры «Братэрства», «Далаяглядзі» і «Ветразь». Добрага слова заслугоўвае перакладчыцкая праца Р. Бардуліна, Я. Брыля, Н. Гілевіча, С. Грахоўскага, А. Зарыцкага, П. Макаля, Н. Мацяш, А. Разанава, В. Сёмухі, Я. Сіпакова і некаторых іншых нашых перакладчыкаў. У апошні час актыўна сввердзілі сябе як перспектывныя перакладчыкі А. Жук, М. Дубянецкі, Л. Казыра, А. Клышка, М. Навіцкі, У. Папковіч, В. Рагойша, К. Шэрман, І. Чарота і інш. На жаль, крытыка перакладу яшчэ недастаткова аператыўна і поўна аналізуе сучасны перакладчыцкі працэс, падчас ёй не хапае тэарэтычнай узброенасці і баявіцасці ў змаганні з перакладчыцкай шэрасцю, усейднасцю, пашыранымі ў нас так званымі двайнымі перакладамі (перакладамі нацыянальных і замежных аўтараў з рускіх мастацкіх перакладаў). Зусім адсутнічаюць сацыялагічныя даследаванні, звязаныя з праблемай чытацкага ўспрымання перакладных выданняў. Зразумела, ва ўсім гэтым вінаваты не толькі самі крытыкі, але і нашы літаратурныя перыядычныя выданні, якія маглі б значна ажывіць крытыку і тэорыю перакладу, звярнуўшы на іх большую ўвагу.

Думаецца, настаў час намаганнямі некалькіх зацікаўленых выдавецтваў распачаць у рэспубліцы выпуск у свет шматтомнай падпіснай бібліятэкі сусветнай літаратурнай класікі. Такія бібліятэкі ўжо выдадзены або выдаюцца ў большасці саюзных і аўтаномных рэспублік. Пэўны дарбак на такую бібліятэку ў нас ужо ёсць, хоць творчы і навуковыя сілы для стварэння новых высакіх якасных перакладаў.

Выданне бібліятэкі сусветнай літаратурнай класікі, задачы развіцця беларускага мастацкага перакладу патрабуюць неадкладнага вырашэння праблемы падрыхтоўкі перакладчыцкага кадраў. Значна большую ролю, чым дагэтуль, павінны адыграць тут Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна і Мінскі інстытут замежных моў. Аднак самі навучальныя ўстановы, без дапамогі дырэктыўных органаў рэспублікі, Мінвуза БССР выразіць гэту праблему не змогуць. Трэба па-грамадску аднесцца да гэтага пытання, прадумаць практыку моўнай студыі ў творчых адораных студэнтаў у іншых рэспубліках і замежных краінах і іх далейшага працаўладкавання.

Несумненна, узровень і прэстыж мастацкага перакладу павысіла б і спецыяльная «перакладчыцкая» літаратурная прэмія імя Максіма Багдановіча, пра неабходнасць якой вядзецца гаворка ўжо даўно. Такія прэміі існуюць, бадай, ва ўсіх саюзных рэспубліках, у некаторых нават па дзве — за пераклад на нацыянальную мову і

за пераклад нацыянальных аўтараў на іншыя мовы.

У міжз'ездзкі перыяд інтэнсіўна пашырала сувязі беларускай літаратуры з замежнымі літаратурамі. За мяжой наглядна росце цікавасці да твораў беларускіх пісьменнікаў, павялічвалася колькасць выданняў кніг нашай літаратуры, асабліва ў краінах сацыялістычнай сроднанасці. Так, цяпер у Балгарыі штогод выходзіць пяць кніг беларускіх аўтараў, у Чэхаславакіі — тры, у Польшчы — дзве, у ГДР — адна, у Венгрыі — адна. Выходзіць нашы кніжкі ў Індыі, ФРГ, Японіі, іншых краінах свету.

Таварышы, наша пісьменніцкая сям'я штогод папаўняецца здольнай творчай моладдзю. Мы, канечне, хочам, каб наша змена была ідэяна загартаваная, мела працоўны і жыццёвы вопыт, дастатковы запас ведаў. Мы хочам, каб маладыя пісьменнікі ўступалі ў літаратуру, пазнаўшы цяжкасці і асарту працы. Практыка паказвае, што якім бы талентам ад прыроды ні быў надзелены чалавек, але калі ён выхаваны ў цяжкіх умовах, без дастатковага жыццёвага вопыту, ён не мае што сказаць людзям. Мы павінны мець цяпенне і вытрымку ў выхаванні маладых, словам і справай спрыяць іх творчаму росту.

Маецца нямаля форм работы з маладымі. Яны могуць атрымаць кваліфікаваныя кансультацыі ў Саюзе пісьменнікаў, да іх паслуг нашы часопісы, іншыя выданні. Штогод у Каралішчавічах праводзіцца нарада творчай моладзі, падобныя нарады практыкуюцца перыядычна ў абласцях. Нарэдка Саюз пісьменнікаў дэлегуе маладых на розныя нарады і сімпозіумы, дні літаратур, семінары. Рэдакцыі прозы і паэзіі выдавецтва «Мастацкая літаратура» і «Юнацтва» іншы раз да чвэрці сваіх пазіцый адводзяць кніжкам творчай моладзі.

Прозвішчы некаторых маладых прыводзіліся ўжо. Назву некаторыя яшчэ з найбольш творча актыўных на сённяшні дзень. Гэта празаікі Віктар Супрунчук, Міхась Барэйша, Анатоль Жалызоўскі, Зіновій Прыгодзіч, Марыя Філіповіч, Ва-

сіль Шырко, паэты Аляксандр Жамойцін, Васіль Сахарчук, Вялікіна Аколава, Галіна Булыка, Людміла Паўлікава, Ала Канапелька, крытыкі — Сяргей Дубавец, Тамара Чабан, Таіса Грамадчанка, Анатоль Сідарэвіч, Аляксандр Марціновіч...

Выклікае, аднак, занепакоенасць, што нашы маладыя маруднавата растуць, нягледзячы на, здавалася б, даволі высокі адукацыйны ўзровень. Трапіўшы ў палон пераймальнасці, схематызму ў шаблоны, штучнай вобразнасці, многія так і блытаюцца ў іх і ніяк не могуць знайсці патрэбнае слова, каб сказаць нешта важнае, зразумелае пра сябе, пра сваё пакаленне і пра час.

Прызваанне маладых — творчая смеласць і дэяркасць, непатольнае імкненне да новага, прага пошуку. Да гэтага мы павінны заклікаць іх, гэтаму вучыць.

Таварышы!

Генеральны сакратар Цэнтральнага Камітэта КПСС Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў у Палітычным дакладзе XXVII з'езду сказаў: «Маральнае здароўе грамадства, духоўны клімат, у якім жывуць людзі, у немалой ступені вызначаюцца станам літаратуры і мастацтва. Наша літаратура, адлюстроўваючы нараджэнне новага свету, разам з тым актыўна ўдзельнічала ў яго станаўленні, фарміруючы чалавека гэтага свету — патрыёта сваёй Радзімы, сапраўднага інтэрнацыяналіста. Тым самым яна правільна выбрала сваё месца. Але гэта і крытэрыі, з якім народ, партыя падыходзяць да ацэнкі работы пісьменніка, мастака, ды і сама літаратура, савецкае мастацтва — да ўласных задач».

У гэтых словах не толькі высокая ацэнка, але і праграма на будучае для ўсіх творчых работнікаў.

Зроблена нам, вядома, нямаля. Прааналізаваць, нават пералічыць усё тут проста немагчыма, тым больш, што ў брашуры па арганізацыйнай рабоце, якую вы маеце на руках,

названа ўсё, што выдана ў гэтую пяцігодку.

Галоўная прадукцыя — кнігі. На жаль, не ўсе яны яшчэ адпавядаюць тым высокім патрабаванням, якія прад'яўляюцца сёння жыццём. Наогул, як чытаецца наша кніга, як задавальняе яна чытача, мы ведаем пакуль што недастаткова, ва ўсім разе грунтоўных сацыялагічных даследаванняў пра гэта не было. Ведаем, што тыражы большасці нашых кніг і літаратурна-мастацкіх выданняў у апошні час не растуць, а падаюць. Думаецца, што прычына не толькі ў якасці літаратурнай прадукцыі, але і ў той інертнасці, з якой ставіцца да прапаганды і распаўсюджвання беларускай кнігі ўстаноў і арганізацый, на якіх гэты абавязак непасрэдна ўскладзены, і ў першую чаргу — кнігагандлюючыя арганізацыі. Бо калі лічыць відавочна сама мастацкую літаратуру, то чаму ж тады не атрымаваць належных тыражаў так патрэбнай ўсім даведачнай літаратуры на беларускай мове — такія унікальныя энцыклапедычныя выданні, як «Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі», «Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі», «Купалаўская энцыклапедыя» і іншыя? Значыць, на прычыны трэба глядзець шырэй. Не апошніе слова тут павінны быць і Міністэрства культуры, і Міністэрства асветы, і прафсаюзы — праз свае бібліятэкі. Дарчы, і нашы грамадскія газеты вельмі рэдка звяртаюць увагу на новыя беларускія выданні. А між тым, газетная рэцэнзія, вядома чытача — як бы маглі памачыць у прапагандзе кніжных навінак, у папулярныя творчыя набыткі нашай літаратуры.

Патрабуе паліпшэння, далейшага ўдасканалення, пэўнай перабудовы выдавецкая практыка. На вялікі жаль, пакуль што не стаў рэальнасцю сацыяльны заказ. Па-ранейшаму вельмі мала пакадацца пазіцыі для рэзерву, каб не праз тры-чатыры гады, а сучасна, аператыўна выдаваць творы актуальнага, надзвычайна гучнага, асабліва ж публіцыстыкі.

Ужо неаднойчы літаратурнай грамадскасцю ставілася пытанне аб вяртанні ранейшых аб'ёмаў нашым літаратурна-мастацкім часопісам. Аднак справа ні з месца. Хочацца спадзявацца, што гэтыя, як і некаторыя іншыя пытанні арганізацыйна-творчага жыцця будуць, нарэшце, вырашаны.

Таварышы! Беларуская савецкая літара-

тура заўсёды развівалася ў рэчышчы ўсёй шматнацыянальнай савецкай літаратуры, літаратуры сацыялістычнага рэалізму, літаратуры гуманістычных горкаўскіх традыцый. Сувязі з літаратурамі братніх народаў нашай краіны і ў першую чаргу — з вялікай рускай літаратурай, — для нас былі, ёсць і будуць святымі і жыватворнымі.

Савецкі народ — у вялікім паходзе за здзяйсненне велічных планаў партыі, яе курсу на паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу, на прымяненне духоўнага патэнцыялу грамадства. Значыць, ёсць работа і для нас, пісьменнікаў, работа творча больш напружаная, чым была дагэтуль.

Рэспубліка перагледзела ў святле патрабаванняў з'езду свае ранейшыя планы і паставіла задачу нацыянальна даход павялічыць на 26 працэнтаў замест раней намечаных 23,8. І што важна, уся гэта прыбаўка павінна быць атрымана за кошт павышэння прадукцыйнасці грамадскай працы. Новае задачы патрабуюць перабудовы мыслення і работы ўсіх кадраў. Дададзім ад сябе — пісьменніцкіх таксама. Літаратура не можа стаяць у баку ад усенародных задач. Месца пісьменніка сёння — на пярэднім краі барацьбы за рэвалюцыйнае абнаўленне жыцця грамадства.

Мы слухна гаворым, што літаратура — памочнік партыі. Але пры гэтым не заўсёды памятаем, што сапраўдным памочнікам партыі літаратура становіцца тады, калі яна не толькі ідзе за жыццём, не абмяжоўвае сябе роляй каментатара, а самастойна, мастацкімі сродкамі пранікае ў глыбіні рэчаіснасці, каб выявіць праўду жыцця, яго найбольш плённыя тэндэнцыі. І тут вельмі важна выразна пазіцыя мастака, ідэйная накіраванасць яго таленту і, вядома ж, мастацкае майстэрства, без якога твор не можа быць жывым, паўнакроўным.

Як і ва ўсім грамадстве, ця-

пер гэта зусім ясна, — у літаратуры неабходна псіхалагічная перабудова. Партыя заклікае да большай удумлівасці, смеласці ў пастаноўцы самых складаных жыццёвых праблем, аднак папярэджвае, што ў народа ніколі не былі і не будуць у пашане параднае шматлікія і дробнае бытакапальніцтва, кан'юктуршчына і дзяліцтва.

Пісьменнікі павінны натхніцца сур'эзнымі, маштабнымі творчымі задачамі, высока несці годнасць сваёй прафесіі. Нам трэба так перабудаваць сваю работу, каб уся атмасфера творчага саюза нацэлавала на смелую разведку сучаснай рэчаіснасці. Трэба ўдыхнуць свежы струмень у творчую сроднанасць пісьменнікаў з вытворчымі калектывамі прамысловасці, сельскай гаспадаркі, будаўніцтва, транспарту, навукі.

Пісьменнікі Савецкай Беларусі добра ўсведамляюць свой абавязак перад часам. Партыйны заклік да паскарэння не трэба разумець як чыста колькасную задачу, «ляпіць» зладзённасць, фельетоннасць, адназдэнкі. Для літаратуры ён павінен гучаць як імкненне ўзбагачаць сацыялістычную зместам, разнастайную нацыянальнымі формамі, інтэрнацыяналісцкую духам нашу культуру новымі ідэйна-эстэтычнымі каштоўнасцямі. Для літаратуры гэта азначае выкараненне шрасці, бездухоўнасці, кан'юктуршчыны. Для літаратуры гэта азначае пераўтварэнне энергіі заду у энергію канкрэтных дзеянняў.

Можна не сумнявацца, што пісьменнікі нашай рэспублікі адкажуць на рашэнні XXVII з'езду партыі новымі творами, вартымі савецкага народа, гераічнага часу, у які мы жывём і працуем. Творами, якія б задавальнялі духоўныя і эстэтычныя запатрабаванні чытачоў.

Савецкія пісьменнікі заўсёды былі і будуць разам з партыяй, разам з народам.

СПРАВАЗДАЧА РЭВІЗІЙНАЙ КАМІСІІ

Даклад старшыні камісіі Эрнеста ЯЛУГІНА

Паважаныя таварышы! Зараз у Савецкай краіне разгарнулася дружная работа па ажыццяўленні гістарычных рашэнняў XXVII з'езду КПСС. Гэта самым непасрэдным чынам савецкай і на настраі нашай пісьменніцкай арганізацыі. Прыкметна паменела дэкларацыйнага зводу і апяляльнага захлэбу, як назваў гэту з'яву паэт, стала больш увагі да аб'ектыўнага аналізу мастацкімі сродкамі супярэчнасцей рэчаіснасці, чаго і патрабуе ад пісьменніка чытач, савецкае грамадства. Аб тым, што і беларускія пісьменнікі востра адчуваюць кроўную прыналежнасць да справы, клопатаў і спадзяванняў сваіх сучаснікаў, ясна сведчаць публікацыі гэтага года ў перыядычным друку лепшых нашых паэтаў, публіцыстаў, празаікаў, крытыкаў, перакладчыкаў. Няма сумнення ў тым, што неўзабаве літаратурны плён стане значна большым, спасціжэнне народнага жыцця яшчэ глыбейшым, што з'явіцца творы яшчэ больш высокага ідэйна-мастацкага ўзроўню, што заявіцца аб сабе ва ўвесь голас новыя таленты. Такі цяпер час, такі настрой.

Але безумоўна і тое, што і з мінулай пяцігодку, як аб гэтым сведчыць сённяшні даклад праўлення пісьменніцкаму з'езду, работа беларускіх літаратураў па камуністычным выхаванні сучасніка сродкамі мастацкага слова зроблена немалая. Лепшыя творы нашых пісьменнікаў былі суладны таму, што з такой расшчэпленасцю і паслядоўнасцю сцвярджае партыя камуністаў. Іншая рэч, што мы маглі б працаваць больш якасна, а значыць і мець больш чытачоў, чым зараз. Пра тое, чаму ўсё ж не былі выкарыстаны ўсе нашы творчыя магчымасці і як нам дабіцца паскарэння ў літаратурнай гаспадарцы рэспублікі, — няма сумнення, пойдзе самая шчырая, самакрытычная і канструктыўная размова на з'ездзе. Тым не менш, паўтарыць, здабыцкі ў нас, безумоўна, ёсць і прагрэс у справе адчуваецца. Гэта вынік паўсядзённага і шматграннага

клопату ўсёй пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі. На няўхільнае павышэнне ролі беларускай літаратуры ў сцвярджэнні маральных нашоўнасацыялістычнага ладу жыцця была скіравана галоўная ўвага, работа ўсіх звянаў нашага творчага саюза — праўлення, прэзідыума, сакратарыята, секцыі і камісіі, а таксама Беллітфонду, які клапаціўся аб належнай матэрыяльнай аснове жыцця пісьменнікаў.

Падрабязна аб арганізацыйна-творчай і грамадскай рабоце Саюза пісьменнікаў БССР за справаздачны перыяд расказаецца ў брашуры, якую атрымаў кожны дэлегат з'езду. Інфармацыя там аб'ектыўная і падрабязная, таму, відаць, няма патрэбы перакладаць яе ў данладзе рэвізійнай камісіі. Неабходна адзначыць толькі, што работа праводзілася згодна з папярэдня распрацаванымі планами, у вызначаныя тэрміны, на дамакратычнай аснове.

Праведзеныя за справаздачны перыяд пленумы праўлення прысвечаліся праблемам, якія мелі важнае значэнне для развіцця беларускай літаратуры. Гэта пленум аб задачах пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі па падрыхтоўцы да XXVII з'езду КПСС і XXX з'езду КПБ, пленум па надзменных пытаннях мастацкай публіцыстыкі, пленум па праблемах развіцця беларускага рамана, пленум аб сучаснасці і грамадзянскай актыўнасці паэта, пленум па праблемах беларуска-рускага мастацкага ўзаемаперакладу. Шырокі рэзананс атрымала праведзеная Інстытутам літаратуры Акадэміі навук БССР рэспубліканская канферэнцыя па ваенна-патрыятычнай літаратуры.

Рэгулярна праходзілі пасяджэнні прэзідыума, дзе разглядаліся як арганізацыйныя пытанні, так і творчыя. Часта пасяджэнні былі пашыранымі. Зацікаўленым і змястоўным было, да прыкладу, абмеркаванне творчасці маладых аўтараў на старонках літаратурных выданняў і рэспублікан-

скіх газет. Сумесна з партбюро Саюза пісьменнікаў БССР праводзілася пашыранае пасяджэнне прэзідыума, на якім абмяркоўваліся мерапрыемствы па выкананні паставы Бюро ЦК КПБ «Аб рабоце СП БССР па кіраўніцтве літаратурна-мастацкімі часопісамі». Члены прэзідыума працавалі актыўна, да абмеркавання пытанняў ставіліся заўсёды адказна.

Сакратарыят і Беллітфонд таксама спраўляліся з ускладненымі на іх абавязкамі. Таму, на падставе праверак і аналізу дзейнасці рэспубліканскай пісьменніцкай арганізацыі за справаздачны перыяд, рэвізійная камісія прапануе з'ездзе прызначыць работу праўлення здавальняючай.

Разам з тым рэвізійная камісія звяртае ўвагу на некаторыя нявырашаныя пытанні жыцця пісьменніцкай арганізацыі, а таксама дакладвае з'езду аб асноўных момантах сваёй дзейнасці.

Рэвізійная камісія праводзіла работу ў адпаведнасці са Статутам Саюза пісьменнікаў БССР, а таксама кіравалася ўказаннямі партыі і ўрада аб органах кантролю. Аб сваіх планах праверак мы рэгулярна ў пісьмовай форме інфармавалі сакратарыят і з яго боку знаходзілі разуменне. Дзейную падтрымку аказвала нам партбюро СП БССР. Мы і некаторыя правярні праводзілі разам. Так, з групай народнага кантролю было правярана, як размяркоўваюцца кватэры. Сумесна з партбюро вывучалася практыка работы прыёмнай камісіі Саюза пісьменнікаў. Было адзначана, што прыёмная камісія прарабіла значную работу па алборы ў прафесійны саюз маладых літаратураў, да сваёй місіі ставілася адказна, хоць былі і выпадкі, калі яе рашэнні перагледзіліся потым прэзідыумам. За пяцігодку разгледжана 125 залу аб прыёме ў саюз. Амаль кожнаму другому заявіцелю адмоўлена. І не з прычыны залішняй жорсткасці, а, як прызналі партбюро і рэвізійная камі-

сія, — з-за недастатковага літаратурнага ўзроўню прадстаўленых твораў. У сувязі з гэтым звярнута сур'эзная ўвага на павышэнне аднааснасці тых, хто даваў рэкамендацыі, у тым ліку бюро творчых секцыяў.

Уваходзілі члены рэвізійнай камісіі і ў групу, створаную партбюро для аналізу работы Бюро прапаганды беларускай літаратуры. Вынікі правярні абмяркоўваліся на адкрытым партыйным сходзе. Была працавана пастава з канкрэтнымі прапановамі аб шляхах карэннага паліпшэння дзейнасці Бюро прапаганды літаратуры. Гэта ўсё дало некаторыя станоўчыя перамены. Хоць праблема якасці пісьменніцкіх выступленняў па лініі бюро яшчэ ёсць, аб чым сведчаць і пісьмы з месца, якія паступалі ў сакратарыят.

Работу з пісьмамі і заявамі ў апарата Саюза пісьменнікаў і Беллітфондзе мы таксама аналізавалі. Рэвізійная камісія адзначала факты фармалізму ў рэагаванні на некаторыя пісьмы, адпіскі.

Каб зрабіць больш дзейнай сваю работу, мы не толькі паведамлялі пісьмова сакратарыяту праўлення Беллітфонду аб выніках чарговай правярні. Па шэрагу праблемных пытанняў члены рэвізійнай камісіі выступалі на партыйных сходках, на пасяджэннях прэзідыума.

Рэвізійная камісія імкнулася садзейнічаць не толькі ўдаснавальнаму гаспадарча-фінансавай дзейнасці Саюза пісьменнікаў і яго ўстаноў, а і таму, каб кожны літаратар у сваёй складанай і цяжкай працы мог разлічваць на ўсебаковую падтрымку пісьменніцкай арганізацыі, не адчуваў бы сябе, як іншы раз здаралася, адзінокам плыўцом у стыхіі выдавецкага мора. Каб пастаянна адчуваў яе патрабавальнасць да ідэйна-мастацкай якасці і сваёй работы, там і пашану да творчай адметнасці, разуменне яе неабходнасці для развіцця літаратуры. Было прааналізавана, у пры-

ватнасці, як кіруючыя органы Саюза пісьменнікаў і творчыя секцыі дапамагаюць літаратарам публікаваць новыя творы. У сувязі з чым вернута ўвага сакратарыята на тое, што яго рэкамендацыі выдавецтвам і рэдакцыям літаратурных часопісаў мала ўплываюць на тое, будзе прыняты рукапіс ці не. У выдавецтвах членам рэвізійнай камісіі паведамлілі, што ў гэтым сансе там значна больш прыслухваюцца да думкі няштатнага рэцэнзента. Аказалася, што ў сакратарыяце давалі рэкамендацыйныя пісьмы практычна ўсім, хто ўмеў настаяліва прасіць аб тым. Але такая практыка моцна б'е па аўтарытэту высокай інстанцыі творчага саюза, з якой выдаўцы прывыклі не дума лічыцца. Тут, відаць, крыецца асноўная прычына таго, што пасля грунтоўнага абмеркавання прэзідыумам праўлення Саюза пісьменнікаў БССР выдавецкі план на 1985 год рэспубліканскі Дзяржкамвыд і выдавецтвы не ўнеслі потым ні адной з рэкамендаваных папярвак.

Іншы раз у нас спрабуюць тлумачыць недастатковы ўплыў пісьменніцкай арганізацыі на фарміраванне выдавецкіх планаў тым, што выдавецтвы саюзу непадуладныя. Аднак там ёсць рэдакцыйныя саветы, у якіх уваходзяць пісьменнікі. Справаздачы аб іх дзейнасці, здаецца, ні разу не заслухоўваліся на прэзідыуме. І кіраўнікі ж выдавецтваў таксама з'яўляюцца членамі творчага саюза. Словам, сроднаў удзельнічае, было б жаданне іх прымяняць. Але ж кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў, як паказаў аналіз, недастаткова ўплывае і на дзейнасць падуладных літаратурных часопісаў. Не заўсёды адыгрываюць яшчэ і вядучую ролю ў ідэйна-творчых пытаннях, рэдакцыйныя калегіі. Тут нямаля фармалізму.

Як сведчыць практыка, у нашай арганізацыі патрабуе ўдасканалення прававая вучоба. Добрую справу робіць газета «Літаратура і мастацтва», калі публікуе матэрыялы па аўтарскім праве.

(Заканчэнне на стар. 10).

СПРАВДАЧА РЭВІЗІЙНАЙ КАМІСІІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9).

Неабходна дабівацца далейшага ўдасканалвання аплаты літаратурнай працы. У шэрагу выдавецтваў практыкуюцца зацікаўлены ганарарных ставак. Гэта не на карысць прафесійнай літаратуры.

Рэвізійная камісія адзначае, што за справаздачны перыяд палепшылася работа Беллітфонду. Немалая заслуга ў гэтым яго праўлення на чале з Аляксеем Сцяпанавічам Русецкім, дырэктара — Васіля Антонавіча Вільцюскага, які заўсёды адназначна ставіцца да сваіх сілаваных абавязкаў, усяго калектыву. Праверкі сведчаць, што матэрыяльныя дабрабыты размяркуюцца на справядлівай аснове. Нямаюць асаблівых атрыманняў за мінулыя пяць год новыя кватэры, больш сродкаў вылучаецца на дапамогу па часовай непрацаздольнасці, састарэлым, удовам. Задавальняюцца залюкі на творчы камандзіроўкі, хоць сістэму іх выкарыстання трэба ўдасканальваць. Нямаюць літаратары нарысталіся пецўнкамі ў дамы творчасці. Попыт на іх, праўда, задаволены не поўнасьцю, як і на пецўні для лячэння ў санаторыях. Зараз уступае ў строй новы чужоўны Дом творчасці на Ісчалы.

Рэвізійная камісія неаднойчы звяртала ўвагу кіраўніцтва Беллітфонду і Саюза пісьменнікаў на нявырашаныя праблемы паліпшэння дабрабыту пісьменнікаў. Найгалоўнейшая з іх паранешама — жыллёвая, хоць тут ужо нямаюць зроблена за мінулыя пяць годкі. Пісьменнікі ў асноўным атрымліваюць кватэры невысокай якасці, з недастатковай гукаізаляцыяй, часта далёка ад рэдакцый, бібліятэк. Нейкім чынам здарылася так, што літаратары перасталі нарыстацца правам на атрыманне жыллплошчы для рабочага кабінета. Нельга сказаць, што Беллітфонд і кіраўніцтва саюза нічога не рабілі, каб узнавіць тое, што прадугледжана законам, але ж захаваны пануль безвыніковы. Відаць, трэба дзейнічаць больш энергічна. Неабходна, каб пісьменнікі маглі атрымаць не проста кватэру адпаведнага метражу, а і зручную для яго прафесійных заняткаў.

Рэвізійная камісія звяртала ўвагу Беллітфонду і кіраўніцтва саюза на неабходнасць захадаў для паліпшэння медыцынскага абслугоўвання літаратараў і іх сем'яў. Мы прапанавалі часова аддаць для медыкаў

частку пакояў у самім Доме літаратара.

Есць яшчэ адно пытанне, якое закраналася ў выступленнях на мінулым з'ездзе. Гэта забеспячэнне пісьменнікаў патрэбнымі кнігамі. Пяць год прайшлі! Здаецца, кніжны бум даўно пайшоў на спад, а да гэтага часу праблема не вырашана. Трэба, нарэшце, знайсці сродак, каб растлумачыць кнігагандлю, што неабходна для пісьменніка кнігі — гэта прафесійная літаратурная патрэба, яго магчымасці для вучобы, а не раскоша.

І некалькі слоў пра самую рэвізійную камісію. Мінулы, васьмы з'езд СП БССР абраў у яе склад таварышаў, якія зарэкамандавалі сябе сталымі літаратарамі, карыстаюцца заслужаным аўтарытэтам у пісьменніцкім калектыве. Пераважна большасць з іх — камуністы. Трое з'яўляюцца членамі партбюро СП БССР. Нягледзячы на сваю занятасць службовымі і творчымі справамі, пераважна большасць членаў рэвізійнай камісіі імкнулася як мага лепей выконваць услажджэнне на іх з'ездзе даручэнне, не пазбягала рэвізійскіх турбот. І ўсё ж нешта аказалася ўпущаным ці зробленым не зусім так, як было б жадаана для справы, асабліва напачатку, калі мы не мелі вопыту. Мы так і не распрацавалі пастаянную сістэму паўторных, кантрольных праверак. Не ўдалося нам дамагчыся, каб сакратарыят больш аператыўна і ў поўным аб'ёме ўдзяваў заўвагі рэвізійнай камісіі.

Карыстаючыся прысутнасцю на нашым з'ездзе кіраўнікоў усеаюзнай пісьменніцкай арганізацыі, хацелася б звярнуць іх увагу на тое, што рэвізоры таксама маюць патрэбу ў вучобе. Патрэбны абмен вопытам з камісіямі другіх рэспублік, карысна было б хоць аднойчы за пяць год пабываць на пасяджэнні Цэнтральнай рэвізійнай камісіі, на спецыяльным семінары з удзелам юрыстаў, прававедаў і г. д.

Канструктыўная крытыка нашай работы на з'ездзе таксама будзе вучобай, пойдзе на карысць справы. Выказаныя прапановы зможам выкарыстаць у сваёй дзейнасці новая рэвізійная камісія. Шчыра жадаем ёй поспеху!

Працяг знаёмства з «Панам Тадэвушам»

Неаднаразова звярталіся перакладчыні да неўміручай творчасці Адама Міцкевіча, каб пераставіць лепшыя яе старонкі па-беларуску. Не абдызены ўвагай «пан Тадэвуш» — паэма, што стала самым значным набыткам у мастакоўскай біяграфіі аўтара і адначасова класікай сусветнай літаратуры. Цяпер прыхільнікі творчасці А. Міцкевіча маюць магчымасць пазнаёміцца з ёй у перакладзе Я. Семіянона — кніга, як вядома, выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Аматары паэзіі атрымалі цу-

былася ў Доме літаратара. На сустрэчу з чытачамі прыйшлі Я. Семіянон, В. Рагойша, М. Татур, В. Шаранговіч і У. Казьбяр, пад рэдакцыяй якога паэма і пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Адбылася зацікаўленая гаворка, у ходзе якой адзначалася плённасць мастакоўскай пошукаў Я. Семіянона, высокай ідэйна-мастацкай узровень яго перакладчыцкай дзейнасці, аб чым, у прыватнасці, засведчыла і пераставірае па-беларуску «Пан Тадэвуш». Наколькі пераклад удаўся,

Выступае вядучы вечара-прэм'еры В. Рагойша.

доўны том — выдатна аформлены вядомым графікам В. Шаранговічам (дарэчы, на нядаўнім XXVII усеаюзнам конкурсе «Мастацкая кніга» ён адзначаны Дыпламам трэцяй ступені) і выкананы на высокім паляграфічным узроўні.

Тым большую цікавасць выклікала прэм'ера кнігі, што ад-

змаглі добра пераканацца тым, хто няблага ведае польскую мову. На дапамогу ім прыйшоў У. Казьбяр, памяці якога можна проста па-карэшаму пазайздросціць. Ён чытаваў урыўкі арыгінала і тут жа паказваў, як гэта гучыць па-беларуску.

М. ДЗЯМ'ЯНЕНКА.
Фота Ул. КРУКА.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

ПАКЛОН І ПАДЗЯКА

У свядомасць майго пакалення Змітрак Бядуля ўвайшоў са школы. «Пяць лыжак заціркі», «Малыя дрыгасекі», «На каляды к сыну», «Летапісцы», «Салавей», «У дрымучых лясках», «Віхор», «Сярэбраная табакерка»... Хто з нас, дзіцей вайны — апошніх сведак жудаснага разгулу пажараў і смерці, — не помніць гэтых твораў, не захапляўся імі! У мяне ж да аўтара вядомых і ў нашай краіне, і за яе межамі, твораў — пісьменніка-класіка беларускай літаратуры — свае адносіны. І звязаны яны не толькі блізкасцю ўспрымання рэчаіснасці, але і з тым, што менавіта ў Хойніцкім раёне, там, дзе я нарадзіўся і жыў, заспела Змітрака Бядуля Айчынная вайна, якая, можна сказаць, і была прычынай яго заўчаснай, у росквіце сіл і таленту, смерці...

Шмат чаго давялося спазнаць і перажыць выхадзі з беднай яўрэйскай сям'і Самуілу Плаўніку, перш чым ён стаў Змітраком Бядулем — славай і гонарам Беларусі. Нарадзіўшыся задоўга да рэвалюцыі на Міншчыне, ён змалку засвоіў не толькі мову народа, сярод якога жыў, але і яго гора, мары і надзеі на лепшую будучыню. «У той час я памагаў ужо бацьку ў лясной справе. Як «грамадзец», я быў у бацькі чымсьці нахштальт пісьмавода-кантор-

шычка, і мне даводзілася штодзённа размаўляць з сялянамі-лесарубамі, вазакамі, сплаўшчыкамі. Я назіраў за іх побытам і шукаў матываў і настрояў для сваіх літаратурных пісанняў. Беларускія сяляне былі мне, акрамя таго, блізка яшчэ з дзіцячых год. «Простанароднай» — беларускай — мовай я валодаў дасканала яшчэ тады, калі хлапчанём гуляў на прасторным месцачковым выгане з сялянскімі дзецьмі ў конікі... У гэтай мове, знаёмай мне з маленства, — можна сказаць, маёй роднай мове, — я адчуў сваю стыхію», — пісаў потым Змітрак Бядуля ў сваёй «Аўтабіяграфіі».

Дзякуючы ведаанню жыцця народа і не малому прыроднаму дару, Змітрак Бядуля разам з Максімам Багдановічам, Янкам Купалам, Якубам Коласам, іншымі нашымі папярэднікамі-інтузіямі сваімі каларытнымі, самабытнымі творамі садзейнічаў нараджэнню і росту маладой беларускай літаратуры, рабіў усё дзеля таго, каб Беларусь, у мінулым адсталая і занябданая, «заняла пачэсны пасады між народамі».

І калі ў Расіі адбылася Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя, якая развівала працоўных і ўсе народы, Змітрак Бядуля актыўна ўключыўся ў культурнае будаў-

ніцтва — ён рэдагуе першы дзіцячы часопіс «Зоркі», працуе ў газеце «Савецкая Беларусь», у Інстытуце Беларускай культуры, прымае ўдзел у арганізацыі школ і дзіцячых дамоў. І, вядома ж, піша новыя творы — вершы, паэмы, апавяданні, апошні... Вялікую, дасюль па-сапраўднаму не ацэненую работу па выяўленні, зборы і захаванні нашай культурнай спадчыны рабіў Змітрак Бядуля і будучы на пасадзе рэдактара аднаго з самых папулярных у тым гады часопісаў «Наш край».

Палечнік і сябра Янкі Купалы і Якуба Коласа, Змітрак Бядуля ўважліва і зацікаўлена сачыў за ўсім, што нараджала новая савецкая ява, і ў меру сіл і таленту адлюстроўваў гэта ў сваіх творах. Прага бачыць і ведаць як мага больш прывяла пісьменніка і на Палессе, у Хойніцкім раёне, дзе распачыналася вялікае наступленне на балоты — ішло іх асушэнне. І хто ведае, каб не вайна, не вераломны напад гітлераўскіх фашыстаў, задоўга да з'яўлення «Палескай хронікі» Івана Мележа (дарэчы, таксама ўраджэнца Хойніцкага раёна) наша літаратура, можа, мела б яшчэ адзін твор на гэтую тэму. І аўтарам яго быў бы Змітрак Бядуля...

Гады, што мінулі пасля смерці пісьменніка, адмялі выпадковае ў яго творчасці. Засталіся творы, у якіх праўдзіва і пастацка адлюстраваны час і жыццё, закладзены філасофскі сэнс і зроблены значныя абагульненні. Гэтыя лепшыя творы пісьменніка і сёння з намі, у актыве нашай літаратуры, яны выдаюцца і перавыдаюцца, пе-

МАШТАБНАСЦЬ ДУМКІ

Пра Змітрака Бядуля пакуль што не гаварылі як пра пісьменніка філасофскага складу. Звярталася больш увагі на эмацыянальны змест яго твораў. Сёння ж становіцца відавочным, што эмацыянальнасць, экспрэсія ў літаратуры не толькі не скоўваюць пісьменніцкую думку, а наадварот — надаюць ёй маштабнасць і вялікую сілу ўздзеяння, калі думка пісьменніка ідзе ад гістарычных патрэб яго народа, калі яна скіравана ў будучыню.

Сказанае адносіцца і да спадчыны Змітрака Бядулі. Кузьма Чорны, якога сёння мы па праву лічым пісьменнікам глыбокай філасофскай думкі, у «Аўтабіяграфіі» 1940 года пра З. Бядулю палічыў патрэбным сказаць: «Першым, а значыцца, і самым важным маім літаратурным настаўнікам быў Змітрак Бядуля. Ён многа зрабіў для мяне сваімі парадамі і памогамі, тады маладому і пачынаючаму пісьменніку, стаць на творчую дарогу». К. Чорны ведаў, у якіх пісьменніцкіх браць урок літаратурнага майстэрства, бо яго першай акадэміяй было жыццё — дзяцінства ў сям'і панскага парабка. І пачынаўся філасофскі роздум К. Чорнага з думкі пра «пакуты чалавека на зямлі, якія ў нас яшчэ не знішчаны і за знішчэння якіх мы ўсе цяпер змагаемся». Пра гэта ён думаў да таго, як стаў пісьменнікам — «з самых малых год». Пра гэта з першых дзён свайго існавання думала беларуская літаратура.

Мы памыліліся б, калі б пачалі шукаць вытокі беларускай сацыяльна-філасофскай прозы толькі ў літаратурных крыніцах, у інтэлектуальных экзерсісах, у пераймальніцкай актыўнасці. Сёння, канечне, сёй-той можа

сабе дазволіць гульні ў эксперыментатарства, самалюбаванне, але ў той час, калі пачыналі З. Бядуля і М. Гарэцкі, набрынялае слязамі і крывёй беларускае слова было занадта важным, непрыдатным для славаеснай эквілібрыстыкі.

Змітрак Бядуля адносіцца да ліку тых пісьменнікаў, якія не толькі раскрылі ў прозе драму народнага жыцця, але і пашырылі магчымасці мастацкага слова ў філасофскім асэнсаванні кругоў быцця, законаў барацьбы сучаснага чалавецтва за сапраўдную будучыню. Такі напрамак у прозе беларускае літаратуразнаўства называе аналітычным, і гэта справядліва, хоць такое азначэнне і пакідае ў ценю некаторыя моманты працэсу фарміравання гіпатэтычнага мыслення ў прозе. Адзін з такіх момантаў — новы ўзровень выкарыстання паэтыкі фальклору, экспрэсіі і граўтэску. Вопыт Гогаля, Булгакава, Маркеса сёння пераконвае ў тым, што творчае развіццё традыцыі свабоднага ад дагматызму мыслення, характэрнага для народнай культуры, адкрывае невычэрпныя магчымасці ў стварэнні высокамастацкай, паграмадзянска дзейснай прозы.

У творчасці З. Бядулі гэтая агульначалавечая асаблівасць сучаснага мастацкага прагрэсу праявілася вельмі выразна. Пісьменнік прайшоў вялікую ўнутраную эвалюцыю. Своеасаблівы феномен яго пабудаванай на экспрэсіўнай вобразнасці прозы ў даваеннай крытыцы быў раскрыты толькі часткова. Новае чытанне спадчыны З. Бядулі прапануе сучаснае літаратуразнаўства. Так, напрыклад, В. Каваленка, маючы на ўвазе своеасаблівы спосаб выкарыстання З. Бядулем

умоўнасці, адзначае, што «недастаткова назваць аповесць «Салавей» рамантычнай, варта падкрэсліць, што яна фальклорна-рамантычная». І сапраўды, пабудаваную на экспрэсіўных вобразах аповесць не так лёгка ўкласці ў рамкі прывычнага жанру. У «Абразках» даследчык таксама бачыць не толькі бытавыя замалёўкі, але і своеасаблівы алегарычны падтэкст. М. Мушыньскі ў буйных праявіх творах З. Бядулі заўважыў рысы «тэатра масак».

Ацэнкі, падобныя да прыведзеных, дапамагаюць убачыць у новым святле не толькі творчае аблічча З. Бядулі, але і зроблены беларускай літаратурай уклад у пашырэнне выяўленчых і інтэлектуальных магчымасцей рэалізму XX стагоддзя. Буйныя праявіх твораў З. Бядулі — «Салавей», «Язэп Крушыньскі», «Сярэбраная табакерка» — па сваёй праблематыцы і стылістыцы набліжаюцца да твораў так званых «магічнага» рэалізму, здабыткі якіх сёння агульна прызнаны.

Выкарыстоўваючы граўтэсна-экспрэсіўныя сродкі фальклорнай паэтыкі, З. Бядуля ўздымаўся да шырокіх філасофскіх абагульненняў. Першапачатковай рухаючай сілай яго таленту было абвостранае пачуццё болю за чалавека, яго лёс, за страчаныя магчымасці:

На горне душы першы верш я наваў,
Мне молатам гора служыла;
Зык песні паўночнай у сэрцы хаваў,
І сэрца свой боль гаварыла...

Больш абстрактны ўнутраны зрок. У верхах і абразках З. Бядуля раскрывае трагічную сутнасць заснаванага на абсурднай логіцы эксплуатацыйскага ладу. Праўда, часам

«А зірніце толькі адкрытымі вачыма на наш народ і ўбачыце нешта пекнае, дарагое... Зірніце... Зусім асобны, забыты куток на зямлі... Сваімі рэчкамі, лугамі, балотамі, лясамі, сваімі зычнымі, хапаючымі за душу песнямі, музыкай, казкамі, бывальшчынай, сваімі характэрнымі будоўлямі, разьбярствам, тканінамі, сваімі танцамі, гульнямі, звычаймі — усім тым, у чым выяўляецца асобная, таёмная і такая дзіўная містэрыя нашага народа, ці не папхне вас, каб спазнаць усё гэта, выведць і паказаць свету ўсяму... Хто мае святы

квая Беларусь» за 9 мая 1924 года, Бядуля пісаў: «Нашым маладым крытыкам трэба раз назаўсёды ведаць, што пісаць крытыку, — гэта тое самое значэнне мае ў літаратуры, як пісаць пэзу ці апавесць. Трэба мець той жа самы мастацкі талент — трэба самому быць мастаком. Трэба часам разумець аўтара з паўслова, з няўдачнага часам слова трэба ўгадаць, што аўтар хацеў сказаць. Крытык павінен уцяміць нахілы аўтара, яго моцныя і слабыя бакі. Калі часам аўтар не знаходзіць сябе ў сваіх творах — крытык павінен яго

моцныя бакі, накіроўваў яго на захаванне лепшых нацыянальных традыцый, закладзеных В. Дуніным-Марцінкевічам, І. Буйніцкім, Ф. Ждановічам, верыў у яго будучыню. Рэцэнзіі на спектаклі Першага БДТ («На Купалле» М. Чарота, «Машэка» і «Кастусь Каліноўскі» Е. Міровіча, «Мешчанін у дваранстве» М. Мальера) яскрава сведчаць аб гэтым. У сваіх артыкулах Бядуля закранаў пытанні прафесійнага рэжысёрскага і акцёрскага ма-

ЛЯ ВЫТОКАЎ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ТЭАТРА

агонь у сэрцы сваім, няхай не стаіць з боку, а бярэцца за працу над пазнаннем характэраў нашай старонкі, нашага народа. Няхай прытуліцца гарачым сэрцам да зямелькі-маткі роднай і вокам загляне глыбока-глыбока ў жыццё: у зямлю аж да дзедаўскіх костак, у людзей — да бяздоння душ, у край — праз усе яго долі, да першых дзён і спазнае душу сваёй зямлі, душу народа ў найікавейшых, у характэрных праявах...», — так пісаў малады Змітрак Бядуля ў «Нашай Ніве» ад 23 мая 1913 года.

вышукваць, знайсці, паказаць аўтару яго праўдзівы твар...»

Менавіта такім крытыкам быў Бядуля ў сваіх поглядах на тэатр. Тэатральнае мастацтва Беларусі было для яго тым самым «аўтарам», да разумення якога ён імкнуўся ўсё свае жыццё і часам разумеў «з паўслова». Не выпадкова ў адной з першых рэцэнзій на пастаноўку «Хама» паводле Э. Ажэшкі ў Беларускай музычна-драматычным гуртку ў Вільні Бядуля звярнуў увагу не толькі на мастацкі ўзровень спектакля, а закранаў пытанне аб народнасці тэатральнага мастацтва, якая ў далейшым для крытыка была галоўным крытэрыем у ацэнцы сцэнічных твораў. Нават у цяжкія гады грамадзянскай вайны Бядуля самаахвярна служыў ідэі нацыянальнага тэатра, адстойваючы яго правы на існаванне і далейшае развіццё. Пацвярджэнне таго — шэраг артыкулаў, якімі аўтар папулярызаваў беларускі тэатр у шырокіх колах грамадскасці.

стацтва, праблемы рэпертуару і якасці драматургіі, разважаў пра творчасць выдатнага рэжысёра Е. Міровіча, пра сцэнічную і драматургічную практыку У. Галубка.

Бядуля не абмяжоўваўся праблемамі сучаснага тэатра, а звяртаўся і да яго гісторыі (артыкулы «Беларускі тэатр», «Батлейка» і інш.). Ён быў упэўнены ў тым, што менавіта гісторыя можа дапамагчы рэжысёрам і акцёрам у іх творчых пошуках, менавіта мінулае можа даць цікавы матэрыял у стварэнні высокамастацкіх твораў.

ракладоўца на розныя мовы, вывучаюцца ў школе і вышэйшых навучальных устаноўках, чытаюцца калгаснікамі, рабочымі, савецкай інтэлігенцыяй.

За ўсё, што зрабіў Змітрак Бядуля дзеля росквіту Беларусі і яе народа, нізі яму паклон і шчырая наша памяць!
Барыс САЧАНКА.

аўтару «слёзы туманілі вока», і тады свет бачыўся ў вельмі цёмных абрысах. Паэт клікаў да дзейнасці «моцных, бурна званых», але не ведаў, адкуль яны прыйдуць. Найбольш вінавата ў гэтым заслона, пастаўленая сістэмай выхавання ў хедэры і ешыбоце. Свет успрымаўся як нерухомая і застылая «вечнасць». Такі светапогляд скоўваў творчыя магчымасці пісьменніка. На шчасце, побач былі такія волаты, як Купала і Колас.

могуць быць і вельмі падобныя да прыгоннікаў. Рэарганізацыя тэатра, праведзеная панам Вашамірскім, яго раптоўнае захваленне канюшай — гэта нібы прадбачанне «культурных рэвалюцый» на мааіскай лад. У «Салаўі» З. Бядуля даў новую трактовку тыпажу, да якога звярталіся класікі XIX ст. Спустошаныя духоўна індывідуалісты з панскіх гнездаў, паказвае пісьменнік, самі не могуць жыць і радавацца, могуць толькі зглуміць усё жывое: і дзівочую красу, і песню. Яны асабліва небяспечныя, калі маюць уладу над людзьмі. У рамана «Язеп Крушынскі» аўтар актуалізаваў і паглыбіў праблематыку «Салаўя». Паміж панам Вашамірскім і Язэпам Крушынскім няма істотнай розніцы. Рэзідэнцыя новаўленяга «чырволага» дыктатара — Курганішча. Тут парадкі тыя ж, што і ў палацах манархаў. Крушынскі адрозніваецца ад Вашамірскага вытанчаным палітыкантам, удасканаленым прыстасавальніцтвам.

У гэтых радках, такіх прыўзнятых і палымных — любоў пачынаючага пісьменніка да роднага краю, імкненне ўславіць, узвылічыць Беларусь. У гэтых радках — рамантычны заклік да працы, да справы на карысць радзімы, які Бядуля ў першую чаргу адрасаваў самому сабе.

А працаваць ён пачаў «з высакародным грамадзянскім жаданнем аддаць свой талент справе барацьбы за лепшую будучыню беларускага народа» (В. Каваленка). Пачаў, не думаючы пра тое, што пройдуць гады, і яго імя будзе заслужана стаяць побач са славымі імянамі Я. Купала, Я. Коласа, М. Багдановіча.

У полі зроку Бядулі былі яшчэ і надзённыя справы тэатра. У 1919 г. ён адгукнуўся рэцэнзіямі на п'есу «Раскіданае гняздо» Я. Купала, на спектакль «Апошняя спатканне» У. Галубка ў Першым таварыстве беларускай драмы і камедыі, пастаўлены Ф. Ждановічам.

Аб вялікай заклапочанасці Бядулі станам тэатральнай справы ў рэспубліцы сведчыць шэраг артыкулаў, у якіх ён прапанаваў арганізаваць адзіны творчы саюз (ён называе іх «лігамі дапамогі беларускаму мастацтву»), якія б аб'ядноўвалі творчых дзеячаў па розных відах мастацтва, раіць выпускаць спецыяльныя беларускія газеты і часопіс, на старонках якіх асвятлялася б жыццё тэатра, яго гісторыя, сучасны стан, вызначаліся б перспектывы, друкавалася б хроніка тэатральных падзей з усіх савецкіх рэспублік. Канкрэтна, з веданнем справы ён піша наконт задач, якія стаяць перад тэатральнай секцыяй «лігі дапамогі беларускаму мастацтву». Яна «павінна мець пад сваёй апекай наш малады тэатр. У гэтую секцыю павінны ўваходзіць працаўнікі сцэны, драматургіі, аматары тэатральнага мастацтва і іншыя прыхільнікі беларускай сцэны. Павінен быць навава перагледжаны ўвесь рэпертуар нашай сцэны, трэба ладзіць конкурсы на новыя сцэнічныя творы. Перад тым, як ставіць новую п'есу, чытаць яе перад членамі лігі і пасля агульных разважанняў рабіць патрэбныя папраўкі. Дапамагчы тэатру рабіць турнэ па нашай правінцы і па-за межамі Беларусі. Паставіць як належыць матэрыяльную дапамогу нашаму тэатру». («Савецкая Беларусь», 6,10—12 кастрычніка 1923 года). Жыццё пацвердзіла слушнасць прапановы Бядулі-крытыка. Яны гучаць надзіва сучасна.

Нібы насуперак тэндэнцыям маладзёжнага авангардызму, З. Бядуля аддае перавагу персанажам, якія з'яўляюцца выказнікамі спрадвечных дум і надзей народа. Стголадовыя Лявон («Дваццацігоднікі») і Марцін («Салавей») жывуць векавымі напластаваннямі крыўды і гнева, што шукае выйсця ў помсце. На рубяжы 20—30-х гадоў з'яўляюцца тыпы, духоўная энергія якіх скіроўваецца на асэнсаванне старых канфіктаў у новых умовах сучаснасці. Сярод іншых тут вылучаецца своеасаблівы вобраз «Льва Талстога» — старога селяніна Мірона Гарбочыка з «Язэпа Крушынскага». Функцыянальна бліжэй да яго з'яўляецца вобраз Галілея з «Вязьма» М. Зарэцкага. У наш час з'явіўся іх пабрацім Ігнат Сцяпанавіч Вапшчэтка з вядомага рамана А. Кудраўца.

Мёртвыя душы, галерэю якіх разгарнула літаратура крытычнага рэалізму, у прозе З. Бядулі ўспрымаюцца як «рыцары Смерці». Каб наблізіць заўтрашні дзень, трэба «знішчыць раней прыслужнікаў Смерці». Людзі не могуць спадзявацца на шчаслівы бераг, плывучы на адным караблі з піратамі. У гэтым папярэджанні — галоўная ідэя творчасці З. Бядулі.

З успамінаў тых, хто сябраваў з Бядулем і добра ведаў яго (Е. Рамановіч, У. Луцэвіч, Л. Рахленка і інш.), паўстае чалавек, у якога «заўсёды былі нейкія светлыя паэтычныя мары», які «нібы ляцеў у светлую прыгожую будучыню на крылах рамантыкі і ўзніслай паэзіі», чулівы і мяккі, вясёлы, жартаўлівы і дасціпны ў размове і разам з тым стрыманы і сур'ёзны. Адзначаны талентам слухаць і назіраць, ён шчыра і бязмежна захапляўся ўсім тым, што існавала побач.

У 1921 г. на старонках «Савецкай Беларусі» за 12 кастрычніка з'яўляецца змястоўны артыкул Бядулі «Наш тэатр», у якім аўтар гаворыць аб вытокаў тэатральнага мастацтва, абагульняе мінулы сцэнічны практыку беларускага тэатра і вызначае тэндэнцыі яго далейшага развіцця. Гэты матэрыял сведчыць аб сталенні Бядулі-крытыка. Вось як ён піша пра перыяд сваёй працы ў «Нашай Ніве»: «Калі мы глінем цяпер у газетныя рэцэнзіі «Нашай Нівы» аб беларускіх спектаклях, дык тады толькі зразумеем і ўнікнем у гарачы настрой таго часу ў справе нашай сцэны: гэта былі не газетныя заметкі, а паэтычныя творы, пэмы, оды, у якіх апяваліся беларускія артысты... Словам, гэта быў рамантычна-рыцарскі перыяд нашага тэатра, калі на яго глядзелі праз ружовыя акулеры народніцкай ідэалізацыі...»

Паступовае сталенне Першага беларускага дзяржаўнага тэатра і актывізацыя тэатральнага жыцця ў рэспубліцы патрабавалі адпаведнай актывізацыі крытыкі. У 20—30-я гады Бядуля глядзеў на тэатр больш рэальна, бачыў яго слабыя і

Паэзія і проза 30-х гадоў былі вельмі чулай да пагрозы вайны. Глыбіня і сіла эмацыянальнага перажывання штурхала З. Бядулю да маштабнага абагульнення, і ён прыходзіць да неабходнасці стварэння тыпаў, у якіх была б абагульнена сутнасць «змрочнай праггісторыі» наогул. Апавесць «Салавей» папярэджала чытача, што езуіты не адышлі ў мінулае, што яны лёгка мяняюць афарбоўку, а сярод новаспечаных анекдотаў народнага мастацтва

Такая акрэсленасць гуманістычнай пазіцыі — з'ява грамадзянскай сталасці нашай прозы наогул, духоўны арсенал сучасніка. Творчасць З. Бядулі непаруўна звязана з жыццём роднага краю. Якуб Колас не выпадкова прысвяціў З. Бядулю адну са сваіх «казак жыцця». Гэты факт набывае асаблівае значэнне, калі ўлічыць, што падобных прысвячэнняў у Коласа было тры. «Ноч, калі папараць цвіце» ахвяравана Купалу, «Над прасторам зямлі» — Гартнаму. Бядулю прысвечана «Кучаравае дрэва». «Сокі гэтай зямлі, куды ўрасло маё карэнне, пераліліся ў сэрца маё і думкі мае, і гучаць яны ў песнях маіх», — так гаворыць у казцы Коласа Кучаравае дрэва — вобраз, у якім увасоблена жыватворная сіла твораў Змітрака Бядулі.

Вірлівая, складаная гады, на якія прыпалі юнацтва і працэс сталення Бядулі, захапілі яго, далі пажытак для роздуму. І гэта ў сваю чаргу прывяло да творчасці, якую па праву мы называем шматграннай.

Вершы, апавяданні, апавесці, п'есы, казка, роман — яркае сведчанне таленту Бядулі-пісьменніка. А мноства нарысаў, артыкулаў, рэцэнзій, якія прысвечаны праблемам тэатральнага мастацтва, сведчаць аб здольнасці тэатральна-крытычнай. Ён стаяў ля вытокаў прафесійнага вучэння гісторыі нацыянальнага тэатра.

У артыкуле «Думкі к часу», надрукаваным у газеце «Савец-

А. РАГУЛЯ.

В. ШЫМАНОВІЧ.

Палаюць чырванню першыя старонкі аповесці Віктара Казько «Суд у Слабадзе». Плавіцца і гарыць неба, распыркваецца сонца, аспляючы ўсё навокал. Агонь і сьпека ахапілі зямлю. Пакучую лаву бачыць у гэты світалны час Колька Лецечка, выхаванец Слабадзянскага дзіцячага дома. Гэта адзін з апошніх у яго жыцці світанкаў. Ён ведае, што хутка памрэ. Кліча яго да сябе зямля. А ён пільнуе сонца. З прагнасцю ўглядаецца ў фарбы прыроды — праміста-залатую сажалку з рыбамі, што смочуць сонца, бяруць яго на буксір сваімі гарбатымі плаўнікамі і цягнуць за сабой у самую цемру.

Чытаючы «Суд у Слабадзе» («Судны дзень» — другая назва аповесці Казько — гучыць яшчэ больш абагульнена), увесь час адчуваеш барацьбу святла і цемры, жыцця і смерці, адчаю і надзеі, любові і нянавісі. У аповесці з'явы прыроды адухоўленыя: сонца «саромеецца» глядзець на зямлю, калі дзяцей адрываюць ад маці. Скаланаецца і дрыжыць здрапезаная калючым дротам, салдацкімі ботамі зямля — яна «заплюшчвае» вочы, закрывае вусны» — «і птушкі абляталі тое месца, мурашы і казійкі апугалі яго, трава і тая збегла адтуль прэч». Чорны змрок, чорнае небыццё, здаецца, пакрываюць усю зямлю. Трое ў чорным, з маланкападобнымі літарамі на каўнярах, з чарапамі на пілотках трасуць хлопчыкаву маці, заламваюць ёй рукі, вырываюць ірвуху яго, як яблык з голля.

Залацістая чырвань і чорная сінь — у гэтыя два колеры афарбаваны свет у аповесці Казько. Паміж імі ёсць яшчэ адзін колер — колер туману: шэра-шызы, бела-малочны. Гэта правал, бездань, малочная шэрань страты памяці. Разам з чырванню крыві сплывала яго памяць пра тое жудаснае, што ён бачыў. З такой памяццю ён не мог бы жыць. Як у рамана Ч. Айтматава «І доўжыцца больш веку дзень» гвалтаўнікі, каты адбіраюць у дзяцей памяць, імкнучыся іх зрабіць «манкуртамі» — істотамі без мінулага.

У Лецечкі няма таго, што ёсць у кожнага чалавека, — яго мінулага, яго памяці. У яго няма і будучыні — яму дадзена толькі кароткае сучаснае. Калі раптам памяць пра мінулае вяртаецца да яго, яна адбірае ў яго і будучае, і сучаснае. Письменнік прымушае ўвайсці ва ўнутраны свет Колькі Лецечкі, перажыць разам з ім апошні кароткі адрэзак яго жыцця. Дваістаць, суб'ектыўнасьць светаўспрымання даюць

чытачу магчымасць бачыць дзеянне адразу ў розных вымярэннях — аб'ектыўна, звонку, і суб'ектыўна, праз думкі, разважанні, сны Лецечкі. Па сутнасці, уся аповесць Казько — маналог яго героя Колькі Лецечкі, падлетка, што расцеацца з жыццём у свае семнаццаць год.

Як перанесці на экран такі складаны па сваёй структуры мастацкі твор? Аўтары двухсерыйнага тэлевізійнага фільма «Сведка», створанага на студыі

Магутная плынь дакументальна-мастацкай прозы ў апошнія гады вынесла і на экран новую хвалю дакументальна-мастацкага вобразнага мыслення. Народная памяць пра вайну, занатаваная пісьменнікамі ў пранізліва-шчырых споведзях, надала і экранным творам, заснаваным на літаратуры такога маштабу, рысы невядомай дагэтуль дакументальнай эпічнасці. У такім кантэксце ўспрымаецца і творчае прачытанне В. Рыбаравым аповесці

(бо гэтым падлеткам трэба выліць на каго-небудзь сваё гора), каб зразумець, колькі можа даць іншым такая ўнутрана багатая натура. У самых драматычных сценах яна не траціць чалавечай годнасці, выклікае шчырую павагу.

Вобраз Лены Лазы таксама вельмі важны для фільма. Мелодыя кахання падаецца і ўсё косна, у сценах, дзе дзяўчынка чытае старонкі з рамана «Чырвоная і чорная» Стэндала, або дзе дзетдомаўцы весела

му тракуючы асноўныя тэмы і матывы прозы В. Казько, дае магчымасць кожнаму глядачу не толькі асабіста перажыць драматычны падзеі сюжэта, але і ўкласці ў гэтую трагічную гісторыю мноства асабістых асацыяцый — мастацкіх і жыццёвых. Напрыклад, сцэны суда над фашысцкімі карнікамі, на маю думку, цесна звязаны і з «Карнікамі» А. Адамовіча, і з кадрамі дакументальных стужак В. Дашука, заснаванымі на дакументальна-мастацкай беларускай прозе. Гэта пашырае маштабы фільма, уключае канкрэтную гісторыю ў кантэксце народнага эпосу. На нашу думку, некаторыя расказы сведак маглі б быць скарачаны, бо яны ў нечым паўтараюцца. Але яны ў сваёй сукупнасці перадаюць драматызм лёсу людзей, якіх фашызм асудзіў на знішчэнне, праводзячы палітыку генацыду на тэрыторыі Беларусі.

Слухаючы паказанні былых карнікаў, гэтых «жывых мерцвякоў», мы неаднойчы задумаемся разам з тымі, хто запоўніў залу суда, — хто ж яны такія, гэтае «чалавечы нішто»? Зараз яны выкручваюцца, апраўдваюцца, закрываюць рукамі галовы ад людской нянавісі і спапяляючага гневу. Хто вінаваціць вайну, хто быццам бы не можа растлумачыць сваіх учынкаў, хто кажа, што яму падабалася, калі людзі баяліся яго... Гэтыя эпізоды нараджаюць роздум больш шырокага, філасофскага парадку, нагадаюць пытанні, якія зноў і зноў ставіць перад намі прагрэсіўнае мастацтва. В. Казько і фільм В. Рыбарова ставяць яго перад намі так: «Ці магчыма зніпчыць, забіць на сябе падобнага, не забіўшы пры гэтым сябе? Есць жа, ёсць такая нябачная рыса, ступіўшы за якую, ты ўжо не чалавек, не звер нават ужо, а нішто». Зноў і зноў ставіць мастацтва гэтыя пытанні. І мы ведаем, якую вастрыву набылі яны сёння, у час пагрозы небяспекі «зорных войнаў».

Тэлевізійны фільм «Сведка» — значны поспех беларускага кіно. Яшчэ адна старонка ў летапісе народнай памяці пра вайну. Гэта вынік плённых кантактаў беларускай літаратуры і экрана, пошук у галіне аўтарскага, самабытнага кінематографа. І, галоўнае, — роздум сучаснікаў пра знітаванасць гісторыі і нашых дзён, погляд на мінулае з надзеяй на будучыню.

Вольга НЯЧАЙ.

ПРА МІНУЛАЕ — З НАДЗЕЯЙ НА БУДУЧАЕ

Проза Віктара КАЗЬКО на тэлеэкране

«Беларусьфільм», знайшлі асаблівае бачанне тэмы. Сцэнарысты В. Рыбару і П. Фін не імкнуліся да літаральнага аднаўлення кожнай старонкі аповесці (ды гэта і немагчыма). Экранны сюжэт пабудаваны па матывах аповесці. Асноўныя яе сюжэтыя лініі працываць рэжысёрам Валерыем Рыбаравым меанавіта як эмацыянальныя матывы, мелодыка-рытмічныя тэмы, якія зліваюцца ў цэласнае мастацкае адзіцтва.

У фільме цяжка выдзеліць галоўную лінію. Гісторыя жыцця Лецечкі ў дзіцячым доме, яго першага і апошняга ў жыцці кахання трагічна пераплятаецца са сценамі судовага працэсу над здраднікамі Радзімы, фашысцкімі паслугачамі, з эпізодамі сноў і ўспамінаў Лецечкі. Такая поліфанічная структура патрабуе ўспрымання стужкі адразу ў некалькіх прасторава-часовых вымярэннях: у сучасным, мінулым і ва ўяўным будучым.

Цэласнасць мастацкай структуры фільма надае дакументальная праўдзівасць атмасферы, дакладнасць кожнай рэчы ў кадрах, сугучнасць усіх дэталяў. Вядома, у гэтым рэжысёру дапамагаюць мастак Яўген Ігнацькеў, аператар Фелікс Кучар, кампазітар Пётр Аляхімовіч. У некаторых гледачоў нават складалася ўражанне, што часам яны бачылі не мастацкую стужку, а дакументальныя кадры. Аўтары здолелі стварыць экранны свет, які здаецца амаль рэальным. Мы верым у яго, мы ўваходзім у яго і перажываем разам з героямі «судны дзень», суд памяці.

В. Казько. Праўда, трагізм, жорсткасць рэальнай вайны ўзноўлены на экране з асэнсаваннем народнага вопыту.

В. Рыбару знарок пазбягаў знаёмых акцёрскіх твараў. На экране мы бачым герояў, знаёмых нам па хроніцы або па фільмах, створаных В. Дашуком. Напрыклад, Кольку Лецечку іграе мінскі школьнік Міша Гілевіч. Нельга не палюбіць гэтага падлетка, нельга не спачуваць яму ўсім сэрцам. Хваравіты, знешне не такі ўжо і зграбны, ён, як і ў аповесці, трывалы духам, характарам, унутраным зместам. У дзіцячым доме ён лічыцца «недаробкам», бо часта бывае ў ізалятары па стане здароўя. Але ён хоча быць такім, як усе — любіць, жыць, мець будучае.

У фільме некаторыя сюжэтыя лініі скарачаны, а іншыя пашыраны. Так, мы менш даведваемся пра Захар'ю, пра бабу Зосю — старых, што з асаблівай бацькоўскай цеплынёй адносіліся да Лецечкі. Затое пашыраны эпізоды з дырэктарам дзіцячага дома (актрыса Ніна Усатова) і Ленай Лазой (Святлана Капылова), якую палюбіў Лецечка. Гэтыя два важныя вобразы надзвычай значныя ў фільме — яны нясуць тэму кахання, мацярынства, пяшчоты, дабрыні і міласэрнасці. Н. Усатова стварае надзвычай прывабны чалавечы вобраз — яе гераіня, не маючы ўласных дзяцей, многа перажывае ў вайну, змагла стаць маці гэтым падлеткам са знявечаным лёсам. Варта бачыць яе ўдумлівыя вочы, чуць яе словы пра ўменне цярыць

скачуць пад цёплым летнім дажджом, плёскаюцца ў рэчцы. Гэта ўсё мы бачым вачамі Лецечкі, вачамі закаханага ў гэтую жывую, гарэзліваю дзяўчыну. Выдатна зняты Ф. Кучарам партрэты і постаці падлеткаў. Сцэны з дзецьмі прасякнуты паэзіяй, хоць дзея адбываецца ў самай будзённай абстаноўцы — у бульбяным склепе, спальні дзіцячага дома ці ізалятары. І толькі аднойчы мы бачым герояў у прыгожым старадаўнім парку, тут Лецечка чытае Лене свае наіўныя і шчырыя вершы пра каханне. Менавіта тут яна кідае яму жорсткія словы.

У фінальнай сцэне мы зноў бачым іх разам. Але гэта ўжо — летуценнае ўяўленне пра тое, што магло б быць і чаму не суджана збыцца. Аўтары пераводзяць дзеянне ва ўмоўны рэгістр, каб даць нам магчымасць вызваліцца ад тых страшэнных сценаў, якія разам з успамінамі Лецечкі сталі страшэннай рэальнасцю. Расказы карнікаў і сведак на судовым працэсе абудзілі ўспаміны Колькі. Раз-пораз, быццам выбухі памяці, узнікаюць на экране ў страшэннай жудаснасці сцэны мінулага. У нейкім змочным скляпенні немцы паліваюць голых маленькіх дзяцей са шланга... Карнікі «адпачываюць» на вясковай вуліцы — танцуюць пад гармонік... І нарэшце — самае страшэннае для Лецечкі — успаміны пра расстрэл яго маці, аднавяскоўцаў і яго самога (бадай, самая моцная сцэна ў фільме).

Фільм «Сведка» В. Рыбарова, развіваючы і ў нечым па-свой-

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

ТАМ, ДЗЕ НАРАДЖАЕЦЦА СВЯТА

У аб'ектыве — імгненні з жыцця Рэспубліканскага тэатра юнага гледача імя 50-годдзя Ленінскага камсамола Беларусі.

Тэатр юнага гледача адзначае сваё трыццацігоддзе. Імяныны спраўляе творчы калектыў, якому даручана місія высакародная і адказная — выхоўваць у дзіцячых душах дабрыню і спагаду, шчырасць і цвёрдасць /ды ці мала цудоўных рыс, якімі нам вельмі хочацца

надзяліць сваіх дзяцей?... Тэатр, ад якога патрабуецца працаваць гэтак жа, як для дарослых, толькі яшчэ лепш.

Няпроста жыве сёння ТЮГ. Вось чаму ўсім нам вельмі хочацца, каб юбілей зрабіўся «кропкай адліку» на шляху калектыву наперад, каб згурта-

ваў творчыя сілы тэатра, ветэранаў і моладзь, — у імя жадамага Свята.

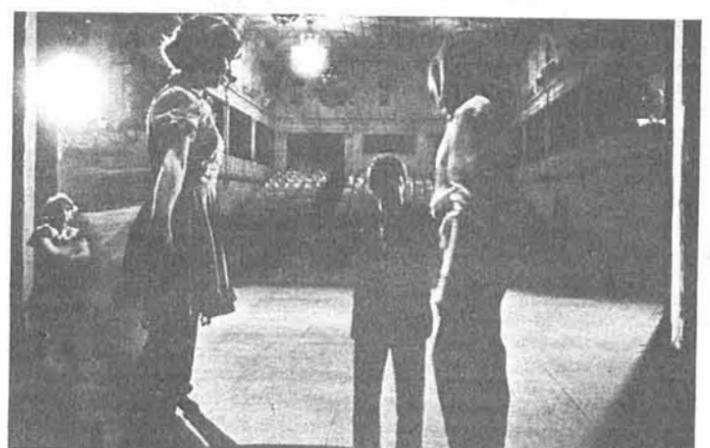
А цяпер давайце завітаем у тэатр. Непарадны, нязвычайны гледачам. Фотарэпартаж з ТЮГа вядуць няштатныя карэспандэнты «ЛіМа» Ірына СУХІЙ і Валерыя ЛАБКО.

Праз хвіліну на сцэну (заздужаная артыстка БССР Р. Маленчанка дапамагае дэбютантцы Р. Астрадаінавай).

«А што скажа глядач?» (раяцця галоўны рэжысёр У. Караткевіч, дырэктар І. Андрэеў і настаноўшчык спектакля «Крылы Дзюймоўнікі» Да. Дзідзьмоўнас).

Святая святых — рэпетыцыя...

Усесаюзная мастацкая выстаўка «Мы будзем камунізм», прысвечаная XXVII з'езду КПСС, з'явілася творчай справай майстроў шматнацыянальнага савецкага выяўленчага мастацтва. У выніку працы вялікага творчага калектыву

га жыцця беларускага народа. Творы беларускіх мастакоў у экспазіцыі усесаюзнай выстаўкі—з'ява прыкметная. Палатно «Хлеббаробы Полаччыны» Л. Дударэнкі прадстаўлена ва ўводнай зале, сярод нямногіх работ, якія вызначаюць ідэяна-

мінулае і мараш пра будучыню. Сама праца ў лепшых творах мастакоў гучыць музыкай жыцця (менавіта так успрымаецца серыя Г. Паплаўскага «Браслаўскія льны»).

Прыгажосць роднай зямлі і прыгажосць чалавека, яго справы паказаны ў творах «Край дзеда Талаша» і «Старшыня» У. Гардзёнкі, «Асенні роздум» А. Гугеля, «Абуджэнне. Прысвячаецца Я. Купалу» Р. Кудрэвіч, «Зімовыя радасці» В. Сумарава, «На палях Віцебшчыны» Л. Шчамялёва, «Карміцелька» Б. Казака, «Яблышка майго дзяцінства» Мікалая Ісаенка. Гэтымі ж якасцямі надзелены графічныя аркушы «Прыпяцкія мелодыі» Л. Асецкага, «Палярны круг» Л. Марчанкі, «Святочны дзень» і «Сельскі нацюрморт» А. Паслядовіч.

У творах беларускіх мастакоў, як заўважылі наведвальнікі выстаўкі, жыве памяць, адчуваецца павага і мастакоў старэйшага пакалення, і маладых да гераічнага мінулага свайго народа. Скульптурныя кампазіцыі «Перамога, якая нясе мір» А. Анікейчыка і «Дзеці вайны» А. Мятліцкага, «Хлеб партызанам» А. Шатэрніка, жывапісныя палотны «Партызанская кухня» В. Маркаўца, «Быль ваенных гадоў» І. Рэя, «Вясна 1945 года» У. Тоўсіка не пакідаюць гледачоў абыякавымі. Памяцю народа пра суровыя ваенныя выпрабаванні, болей страт і трывогай за будучыню прасякнуты і графічны цыкл «Памяць вогненых вёсак» В. Шаранговіча.

Значнае месца ў творах беларускіх мастакоў займае партрэт.

Большасць жывапісных і скульптурных партрэтаў адметныя ўдала знойдзенай раўнавагай паміж канкрэтнасцю і абагульненасцю вобраза. Менавіта такія жывапісныя партрэты ветэрана партыі М. Т. Панасевіча Я. Зайцава, Васіля Бы-

В. СУМАРАЎ. «Зімовыя радасці».

кава, выкананыя М. Савіцкім і М. Будаевым, дэлегата XIX з'езду ВЛКСМ актрысы Святланы Сухавей М. Селешчука, народнай артысткі СССР А. У. Абрацовой А. Кішчанкі, «Мы — даяркі» У. Гоманова, скульптурныя партрэты «Ленін» А. Бембеля, мастацтвазнаўца А. Аладавай З. Азгура, даяркі С. М. Сузько У. Летуна, «Дзед і ўнук» Л. Зільбера, партрэт алімпійскага чэмпіёна В. В. Парфяновіча Л. Гумілеўскага... Любімыя матывы, характэрныя прыкметы часу і рысы індывідуальнага мастакоўскага почырку прыкметныя ў пейзажах «Блакітны дзень» В. Цвірко, «За ракою Бобр крычаць жураўлі» В. Грамыкі, у графічных аркушах «За Добрышай рэчкай» У. Пашчасцева, «Птуш-

кі над горадам» А. Лось, «Кастрычнік» і «Зіма ў Месяцах» Н. Паплаўскай, «Мінск вячэрні» К. Паплаўскай, «Святочны Мінск» М. Рыжыкава, «Па Міншчыне» У. Савіча.

Плакат на выстаўцы прадстаўлены творамі У. Васюка, І. Владчыка, У. Дубавецкага, М. Стомы, А. Шалоты.

Сур'езнасць тэматыкі, дастаткова высокі прафесійны ўзровень твораў нашых мастакоў — сведчанне поспехаў у развіцці асноўных відаў і жанраў беларускага выяўленчага мастацтва, хоць трэба заўважыць, што не ўсе творы, прадстаўленыя рэспублікай на усесаюзную выстаўку, раўнацэнныя па сваіх мастацкіх вартасцях.

Ф. ВАЛАДЗЬКО.

ШЫРОКА І РАЗНАСТАЙНА

Беларуская экспазіцыя на Усесаюзнай мастацкай выстаўцы «МЫ БУДУЕМ КАМУНІЗМ»

створана маштабная панарама сучаснасці. Праца, побыт, духоўны свет савецкага чалавека, які жыве паўнакроўным жыццём члена сацыялістычнага грамадства,— галоўны змест выстаўкі «Мы будзем камунізм».

Беларускае выяўленчае мастацтва прадстаўлена на усесаюзнай выстаўцы шырока і разнастайна. 118 твораў жывапісу, скульптуры, графікі, што належаць 79 аўтарам, уключаны ў гэтую экспазіцыю. Розныя жанравыя і тэматычныя — яны ўвасабляюць адметны вобраз сучасна-

вобразны змест, скіраванасць усёй выставачнай экспазіцыі.

Да тэмы мірнай стваральнай працы звяртаюцца М. Савіцкі ў карцінах «Хлеб новага ўраджаю» і «Сказ пра хлеб», Г. Вашчанка — «Хлеб і людзі», Ф. Янушкевіч — «Першыя камунары», В. Пратасеня — «Даяркі» і іншыя.

Галоўны герой тэматычных палотнаў, серыі графічных аркушаў і скульптурных кампазіцый — чалавек. Людзі працуюць, радуецца мірнаму жыццю, адпачываюць, успамінаюць

Л. ДУДАРЭНКА. «Хлеббаробы Полаччыны».

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

ЭСТАФЕТУ ПРЫМАЕ БЕЛАРУСЬ

Шэсць драматычных калектываў, што прадстаўлялі сцэнічнае мастацтва пяці саюзных рэспублік, прынялі ўдзел у традыцыйным фестывалі «Прыбалтыйская тэатральная вясна».

На фестывалі, які сёлета праходзіў у Таліне, былі паказаны спектаклі «Страх і адчай у Трэцім імперыі» Б. Брэхта (Тэатр юнага гледача, імя Ленінскага камсамола Латвійскай ССР), «Даўконтас» Ю. Марцінкявічуся (Маладзёжны тэатр Літоўскай ССР), «Знак бяды» паводле В. Быкава (Рускі тэатр БССР імя М. Горкага), «Я—жанчына» В. Мярэжкі (Калінінградскі абласны драматычны тэатр).

Эстонія, як рэспубліка-арганізатар «Прыбалтыйскай вясны-86», уключыла ў конкурсную праграму два сцэнічныя творы: праграму «Браты Лаўтанзак» паводле Л. Фейхтвангера ў пастаноўцы тэатра «Угала» і «У сувязі з пераходам на іншую працу» А. Мішарына ў Акадэмічным тэатры драмы імя В. Кінгісэпа.

У абмеркаванні фестывальных спектакляў удзельнічалі вядучыя тэатразнаўцы, крытыкі і практыкі сцэны з Беларусі, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Калінінграда, а таксама госці з Масквы, Ленінграда, Кіева, Тбілісі і Ерэвана. У склад дэлегацыі нашай рэспублікі ўваходзілі галоўны рэдактар рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі Упраўлення тэатраў і музычных устаноў Міністэрства культуры БССР В. Валадзько, кандыдаты мастацтвазнаўства Т. Арлова і А. Лабовіч, галоўны рэжысёр Гро-

дзенскага абласнога драматычнага тэатра І. Пятроўскі, намеснік старшыні прэзідыума праўлення БТА І. Белавусаў, прадстаўнікі прэсы.

На заключнай канферэнцыі «Прыбалтыйскай тэатральнай вясны» былі названы пераможцы фестываля. Галоўнага прызга ўдасноены спектакль «Страх і адчай у Трэцім імперыі» Б. Брэхта, пастаноўку якога ажыццявіў заслужаны дзеяч мастацтваў Латвійскай ССР А. Шапіра на сцэне Тэатра юнага гледача Латвійскай ССР. Прызам за лепшую рэжысуру адзначаны народны артыст Эстонскай ССР М. Міківер за спектакль «У сувязі з пераходам на іншую працу». Лепшымі акцёрскімі стварэннямі прызнаны ролі—Сцепаніды ў выкананні заслужанай артысткі БССР В. Клебановіч, Даўконтаса, якую сыграў народны артыст Літоўскай ССР У. Багдонас, і Оскара Лаўтанзак у выкананні эстонскага акцёра Т. Карк. Дыпламам за самае яркае ўвасабленне эпізадычнай ролі ўзнагароджаны В. Быкаў (Каландзёнак у «Знаку бяды»). Адзначаны і мастакоўскі пошук сцэнографа спектакля «Страх і адчай у Трэцім імперыі», заслужанага дзеяча мастацтваў Латвійскай ССР А. Фрэйбергса. Спецыяльным прызам журы за развіццё тэмы гістарычнай памяці ўдасноены спектакль «Даўконтас». Уручаны таксама шэраг узнагарод грамадскіх арганізацый Эстоніі.

У наступным годзе эстафету правядзення фестываля «Прыбалтыйская тэатральная вясна» прыме Беларусь.

А. ГАНЧАРОУ, спецкар. «ЛіМа».

МУЗЫКА ЖАРТУЕ І СМЯЕЦЦА

Вы заўважалі, як меламаны слухаюць на канцэрце музыку? Засяроджана, надаўшы твару гэткую значнасць, нават заплюшчыўшы вочы, каб нічога нічога не адцягвала ўвагу.

У той вечар у камінай зале Дома літаратара таксама гучала музыка, і таксама тут сабралася нямала не аматараў. Але вельмі часта музыку суправаджаў смех. Так-так, смех. Абсмейвалі выканаўцаў? Што вы! На канцэрце неаднойчы гучала «бравы!». Дык чаму смяяліся? Таму што тут выступаў ансамбль музычнага гумару пад трапнай, як мне здалося, назвай,— «Калаж». Кажыце, што ў краіне такі ансамбль існуе, так скажаць, у адзіным экзэмпляры.

Вы, мабыць, спытаеце, адкуль ён узяўся? Усе шасцёра выканаўцаў з Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра БССР. Не, яны адтуль не пайшлі, проста «Калаж» смяшчаюць з асноўнай працай.

Каму прыйшла ў галаву думка стварыць ансамбль, яго кіраўнік Марк Зельман ужо не памятае. Але першыя спробы іграць менавіта ў такім стылі яны зрабілі на пасядзелках у ДOME мастацтваў, якія там наладжваліся пад Новы год, на 8 Сакавіка і іншыя святы. Ужо тады гумарыстычная музыка мела ў слухачоў немалы поспех. Вы скажаце: што гэта за невядомы дагэтуль жанр — гумарыстычная музыка? Гумарыстычнае апавяданне ці гумарыстычны верш — гэта зразумела, а музыка? Вядома, што яна можа адлюстроўваць самыя розныя, самыя глыбокія пацуці, але — гумар? Скажу скеп-

тыкам — а «Гумарэска» А. Дворжака?

Аналогія, вядома, я не раблю, але што і музыка можа быць дасціпнай, смешнай — гэта факт.

А цяпер пра рэпертуар «Калажу». Па-першае, ён выконвае музыку, якая гучала на Беларусі ў мінулым стагоддзі. Напрыклад, польку «Маня» Міхальскага, «Палескую мазурку» Крушніцкага, «Пастаральную мазурку» М. Ельскага, а таксама мазурку «Прысвячэнне» і польку «Званочак» яго брата А. Ельскага.

Ну, «Званочак» — гэта проста чуд. Лёгка, гарэзлівы, імклівы. Зайграй сёння ў клубе — усе кінуцца ў скокі, не падазраючы, што складзена тая полька ў мінулым стагоддзі.

Ну, і галоўны нумар вечара — літаратурна-музычная кампазіцыя «Тарас на Парнасе» ў выкананні заслужанай артысткі БССР Ганны Рыжковай. Ах, што робіць музыка! Гэтую славетную паэму я і раней чуў у выкананні Ганны Паўлаўны. Яна чытала вельмі добра, што і казаць! Але ў камінай зале «Тарас на Парнасе» прагучаў ужо ў суправаджэнні «Калажу». І ўспрымаецца гэта ўжо зусім па-іншаму. Іншыя, так скажаць, фарбы. Калі тыя багі і багіні, узяўшы сівохі, кідаюцца ўскокі пад «Лявоніху», гэта, далібог, вельмі смешна. Ды не толькі гэта. Стылізаваная беларуская музыка ўсюды тут дарэчы, усюды да месца і добра дапаўняе дэкламацыю, і музычныя малюнкi такія ж дасціпныя, як і сама пародыя.

Пойдзем далей. Вы чулі «Канцэрт для смеху з аркестрам»

Мікіты Багаслоўскага? Я, напрыклад, раней не чуў. Выконваў яго разам з «Калажам» заслужаны артыст рэспублікі Канстанцін Лосеў. І смех быў без падману, і аркестр — сапраўдны, складзены з вельмі здольных музыкантаў. Аркестр, праўда, невялікі — першая і другая скрыпка, гітара, кантрабас, фэгот і альт. А была, што на сцэне наогул заставаўся толькі скрыпка, фэгот і кантрабас, або фэгот і кантрабас, або іншыя спалучэнні.

Славетнага аляб'еўскага «Салаўя» выконвалі скрыпка, фэгот, гітара і кантрабас. І скрыпка пела салаўём, і фэгот таксама пеў голасам нейкай птушкі, толькі грубагалосай, умяшваўся ў тое спяванне, нібы перашкаджаў яму. І гэта таксама выклікала ўсмешку.

Добра быў прыняты слухачамі і шчымылівы «Красавік», і «Канцэртна» па матывах вальсаў Штраўса.

Апошнім часам «Калаж» шмат выступае. Ён даваў канцэрты ў палацах культуры камвольнага камбіната і аўтазавада, у клубе імя Дзяржынскага, у ДOME афіцэраў.

І пад заслону — пра бліжэйшыя планы калектыву. У яго складалася добрая творчая сувязь з вядомым савецкім кампазітарам, народным артыстам СССР М. Багаслоўскім. Пра яго «Канцэрт для смеху з аркестрам» мы ўжо казалі. Цяпер рэпэціруецца яго ж «Бытавы квартэт». Есць дамоўленасць з народным артыстам рэспублікі кампазітарам Ігарам Лучанком накіт калажу з яго песняў.

...Калі разыходзіліся з камінай залы, пазт Анатоль Вярцінскі, мне здаецца, вельмі трапна выказаў агульнае ўражанне: «Гэта быў сапраўдны падарунак усім нам».

М. ЗАМСКІ.

Набалелыя праблемы прапаганды музычнага мастацтва, прынамсі, «сакрыты» арганізацыі слухачоў і распаўсюджвання білетаў на канцэрты, закраналіся ў пісьме журналіста з Гомеля М. Бандарэні («ЛіМ» за 28 сакавіка г. г.). Сённяшняй нататкі А. Дыбчы працягаюць размову пра трывожныя супрэчнасці філарманічнага жыцця.

ДАСВЕДЧАНЫ чытач, калі не ўжо расшыфраваў: «КЛБ» — гэта канцэртна-лекцыйнае бюро Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Яго творчы калектыў складаецца з дзевяці канцэртных брыгад на чале з вопытнымі лектарамі-музыказнаўцамі і з камерных выканаўцаў, сярод якіх, апроч штатных работнікаў філармоніі, — адметныя музыканты (вакалісты, інструменталісты) Беларускай

ходзяцца людзі, якія без усялякіх падстаў дазваляюць сабе гаварыць ад імя калектыву, што сучаснай моладзі не патрэбна класічная музыка. Фігуральна кажучы, не патрэбна музыка Чайкоўскага. Яны, маўляў, захапляюцца толькі эстраднымі ансамблямі і танцавальнымі рытмамі. Пра гэта гаварыў мне Анатоль Парэцкі пасля канцэрта. Наогул жа, у мяне да Анатоля было два пытанні: што ра-

спарце, на які час прызначаны выезд брыгады. Тут і сацабавязцельствы, і загады, і распараджэнні, і аб'явы, і насценгазета, і нават... выразкі з газет і часопісаў пра смешнае і кур'ёзнае. Есць і столік для часопісаў, і ўтульныя крэслы. Тут мы і гутарым з Ангелінай Ткачовай. Ангеліна — малады спецыяліст, лаўрэат усеаўсознага конкурсу, выпускніца Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі па класе цымбалаў. Артыстка філармоніі, яна завочна прадаўжае вучобу ў аспірантуры. Усе, каму даводзілася слухаць яе віртуознае ігра, відаць, пагодзяцца са мной, цымбалы ў руках Ткачовай могуць усё: і

«Павысіць узровень навуковага абгрунтавання і...ацэнкі радовішчаў карысных выкапняў. Больш шырока і эфектыўна выкарыстоўваць геафізічныя і геахімічныя метады даследаванняў...»
З «АСНОУНЫХ НАПРАВКАУ ЭКАНАМІЧНАГА І САЦЫЯЛЬНАГА РАЗВІЦЦЯ СССР...»

Геалогія — навука сапраўды цалкам зямная. І не толькі таму, што прадмет яе вывучэння — наша планета. Сёння няма практычна ніводнай сферы гаспадарчай дзейнасці, у якой так ці інакш не выкарыстоўваліся б геалагічныя веды...
І пераканацца ў гэтым можна на прыкладзе Інстытута геафізікі і геахіміі Акадэміі навук БССР.

МУЗЫКА СФЕР

Кажуць, нішто так не практычна, як добрая тэорыя. Гэ-

сейсмалагічных і гравіметрычных дадзеных, якія вучонымі інстытута сумесна з Упраўленнем геалогіі БССР на Беларускай крышталічным масіве і ў Брэсцкай упадзіне дазволілі атрымаць новую схему структуры падшывы зямной кары ў гэтым рэгіёне. А схема гэтая разам з прагнозам сейсмічных працэсаў (у прыватнасці, так званых штучных землятрасенняў) маюць неацэннае значэнне ў будаўніцтве.
Па сутнасці, ні адна буйна-маштабная будоўля ў нашай

ШТО ТАКОЕ «КЛБ»?

Парадоксы філарманічнага жыцця

дзяржаўнай кансерваторыі, Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР, іншых філармоній краіны.

Каля 80 не падобных адно на адно канцэртаў-лекцый прапаноўваюць слухачу на выбар на працягу года лектары-музыказнаўцы; за час летніх канікул дзеці больш чым 300 піянерскіх лагераў маюць магчымасць паслухаць прафесійных артыстаў, а ў навучальным годзе такіх сустрэч каля 1000; адбываецца больш за 50 шэфскіх канцэртаў, а ў цэлым — 5500 канцэртаў у год, 2000 з іх на сяле. У тэматыцы праграм лекцыйных брыгад і камерных выканаўцаў абавязкова адлюстроўваюцца геалагічныя падзеі часу. Скажам, спецыяльныя праграмы былі падрыхтаваны да 40-годдзя Перамогі, тэматычныя праграмы прысвячаліся XXVII зезду КПСС і г. д.

Асабліва ўвага канцэртна-лекцыйнага бюро надаецца рабоце са школьнай аўдыторыяй. На некалькіх канцэртах для школьнікаў мне давялося пабываць.

«Прыгожае абуджае добрае» — гэтыя словы, некалі сказаныя Дзімітрыем Кабалеўскім, узяў эпіграфам для сваіх канцэртаў-гутарак са школьнікамі лектар-музыказнавец Анатоль Парэцкі. І не выпадкова. Гутарка ці то пра творчасць Бетховена, Чайкоўскага, Шостакавіча, Лучанка, ці то проста пра талец, песню, марш, — вядзе слухача ў свет чужога, у свет музыкі, дзе на першы погляд усё гэта складана і незразумела... Ды варта прыслухацца — і ўсё робіцца зразумелым і не такім ужо складаным.

Адзін з няздольных дзён. Канцэртная зала Беларускай дзяржаўнай філармоніі запоўнена слухачамі. Пераважна тут малодшыя школьнікі: у іх аб'янемент, яны прыходзяць «павышаць свой музычны ўзровень». Але ці ж і малодшым іхнім брацікам і сястрычкам не хочацца ведаць, як людзі робяцца кампазітарамі і як яны потым сачыняюць такую прыгожую музыку? А дзядулям і бабулям?..

Форма гутаркі пра музыку дакладна прадуманая: пяць-шэсць кароткіх прапаноў — і пытанне ў залу, каб «трымаць аўдыторыю». І самыя кемлівыя падымаюць руку — адказ гатовы.

Мінуць гады, і сённяшняя школьнікі стануць навучэнцамі прафесійна-тэхнічных вучылішчаў, маладымі рабочымі, студэнтамі. Калі сёння яны даведліся, чым адрозніваецца вальс ад марша, песня ад раманса, для чаго ўвогуле патрэбна людзям музыка, дык заўтра, мабыць, яны захочуць даведацца, чым адрозніваецца опера ад аперэты, кантата ад араторыі, што такое авангардысцкая музыка, дадэкафонія і г. д. Маладзёжная аўдыторыя не менш цікавая і дапытлівая, чым дзіцячая.

Але вось парадокс: сёння зна-

дуе ў рабоце і што засмучае? — Радуе, калі цібе чаканюць, калі цібе слухаюць і разумеюць. Засмучае...

Анатоль задумаўся, перабіраючы ў памяці і вялікія, і малыя засмучэнні за гады работы лектарам-музыказнаўцам, каб сказаць пра самае галоўнае, пра набалелыя.

— Засмучае неразуменне дарослых (на шчасце, іх мала), а гэта перадаецца і дзецям, — неразуменне, скажам, таго, што добрыя ацэнкі па фізіцы або хіміі яшчэ не фарміруюць чалавека як асобу, як паўнацэннага члена нашага грамадства.

Канцэртна-лекцыйнае бюро нашай філармоніі вольна ўжо некалькі гадоў практыкуе сістэму цыкла лекцый, разлічанага на пэўную аўдыторыю. Зразумела, што для малодшых школьнікаў — свой цыкл, для старэйшых — другі, для студэнтаў — трэці і г. д. Галоўнае ў тым, што на працягу года КОЖНЫ чалавек такой групы асабіста атрымае паслядоўна і досыць поўна (адпаведна свайму ўзросту) паняцце пра музыку і сумежныя віды мастацтва. Дарэчы, калі мініскія лектары-музыказнаўцы прачыталі свае лекцыі на ўсеаўсознам семінары, то ўсім без выключэння філармоніямі краіны гэтая сістэма была прызнана лепшай.

У той жа час, як зразумець такі факт: ніводна агульнаадукацыйная школа і ніводны інстытут, напрыклад, горада Гродна не запанавалі на блыччы навучальны год ніводнага з прапанаваных намі цыклаў лекцый пра музыку? Мала таго, калі наш адміністратар Аляксандр Пятровіч Юхіменка, прапануючы на выбар некалькіх тэм пра музыку для студэнтаў Гродзенскага медыцынскага інстытута, спрабаваў растлумачыць, што сур'ёзная музыка вымагае сур'ёзных адносін, і перш за ўсё з боку кіраўнікоў калектываў, то ў аднас пачуў літаральна наступнае: «У нас няма грошай, а калі б і былі, то мы б іх пералічылі на якую-небудзь эстраду. Павесце ў калідоры аб'яву: хто прыйдзе за свае грошы — той і ваш». Гэтыя словы належыць старшын прафіма Гродзенскага медыцынскага інстытута Галіне Аляксееўне (прозвішча наш адміністратар мае звычайно не запісваць).

А вось процілеглы прыклад: Полацкі гармон партыі прыняў рашэнне арганізаваць у 1986-87 навучальным годзе абавязковы музычны лекторы ва ўсіх школах горада для ўсіх без выключэння класаў. Думаю, работа мае быць цікавай.

Я слухаў Анатоля і думаў: трэба быць сапраўды прыроджаным артыстам, каб, нягледзячы на ўсе цяжкасці і непрыемнасці, засмучэнні, штотраз, выходзячы на сцэну, усміхацца самому і выклікаць радасныя ўсмешкі ў прысутных, расказваць і даказваць, іграць і спяваць, словам — дарыць людзям чужога.

АДМІНІСТРАЦЫЯ канцэртна-лекцыйнага бюро займае ў будынку філармоніі тры пакоі і калідор. Пакоі як пакоі: рабочы стол, крэслы, афішы на сцянах. А вось калідор — гэта сапраўдны цэнтр кіравання, хоць і не касмічнымі палётамі. У калідоры можна ўбачыць усё: і якія тэмы лекцый на бягучы год мае кожны з дзевяці лектараў-музыказнаўцаў; і праграму таго ці іншага камернага канцэрта; і якія артысты заняты ў той ці іншай канцэртнай брыгадзе; і калі, на якім тран-

сплакці, і смяюцца, і радаваць, і хваляваць.

— Што ў рабоце радуе і засмучае?.. Пра гэта можна гаварыць шмат. Але я пастараюся пра самае галоўнае.

Хоць у філармоніі я працую параўнаўча мала, усяго трэці год, але з задавальненнем магу прызнацца, што цымбалы падабаюцца людзям. Я шчасліва, што некалі абрала менавіта гэты інструмент. Ды справа не толькі ў цымбалах. Любы інструмент варта пашаны. Важна ўмець на ім добра іграць. Атрымліваецца, што я сама сабе раблю камплімент, але... Я вельмі крытычна ацэньваю сваю ігру. Скажам, рыхтую да выканання ў канцэрце чарговы твор. Можна сказаць, што ён ужо вывучаны і усё ў ім як быццам ёсць: і належныя тэмпы, і чысціня інтанацыі, і нюансы на месцы. Але адчуваю, што не хапае, калі можна так сказаць, вобразнасці, г. зн. нечага такога, што характэрна толькі канкрэтнаму твору, што адрознівае яго ад іншых у гэтым жанры. Гэта як, скажам, адзін чалавек адрозніваецца ад другога. Дык вось, калі гэты вобраз да канца яшчэ не высветліла, то твор на суд слухача я не выношу. Баюся, што мая ігра каму-небудзь не спадабаецца. А мне хочацца падабацца ўсім, хто ў зале. І мяне часта засмучае невысокі выканаўчы ўзровень некаторых артыстаў нашага канцэртна-лекцыйнага бюро. Ці не тут прычына любові ці нелюбові да нас з боку слухачоў і тых, хто фінансуе канцэрты?

Гутарыў я і з іншымі артыстамі канцэртна-лекцыйнага бюро. Яны папярджалі словы, сказаныя Анатолям Парэцкім, і пагадзіліся з думкамі Ангеліны Ткачовай. Дадавалі і вось якія прыкрасны факты. Часта ў клубях адсутнічае фартэп'яна. Ці яшчэ горш. Вядома, што інструмент ёсць, а прыездзеш на месца, і аказваецца, што іграць на ім немагчыма: то разладжаны, то паламаныя клавішы, то парваныя струны, а то і ўсё разам. Дырэктары клубоў не заўсёды клапоцяцца прапаліць зімой памяшканне да прыезду артыстаў. Нярэдка ў аўтобусах, на якіх брыгада пераязджае з адной канцэртнай пляцоўкі на другую, у зімовую пару адсутнічае ацяпленне або ствараецца настолькі загажаваная атмасфера, што артысты перад выступленнем проста адчуваюць сябе хворымі. Таму ім хацелася б для арганізацыі канцэртаў мець уласны, філарманічны транспарт: гэта эканоміла б час работы адміністратараў і — нервы...

І ТВОРЧЫЯ, і адміністрацыйныя работнікі канцэртна-лекцыйнага бюро пастаянна шукаюць новыя формы работы, пастаянна працуюць над удасканаленнем як цэлых праграм, так і павобных канцэртных нумароў, чуйна прыслухваюцца да запатрабаванняў часу. У сацабавязцельствах, узятых калектывам на 1986 год, ёсць і такі радок: «Змагацца за павышэнне ідэйна-мастацкага ўзроўню новых праграм, за ўдасканаленне прафесійнага майстэрства канцэртна-лекцыйных брыгад, камерных груп і асобных выканаўцаў».

Арнольд ДЫБЧА.

САМАЯ ЗЯМНАЯ

тыя словы, сказаныя ў далучэнні да матэматыкі, вельмі дапасуюцца і да геалогіі, асабліва, калі гаворка ідзе пра карысныя выкапні.

Вядома, што карысныя выкапні, якія залягаюць параўнальна блізка ад паверхні зямной кары, сёння-заўтра будуць вычарпаны. Таму вучоныя ўжо сёння цікавіць фундаментальнае вывучэнне глыбіннай будовы зямной кары, узаемасувязі глыбінных (да 10 і нават 100 кіламетраў) структур і прыпаверхневых працэсаў зямных нетраў.

Па рэкамендацыях менавіта вучоных інстытута на Беларусі былі праведзены нафтавыя свідравіны.

Рэкамендацыі інстытута ўлічваюцца і ў пошуках пільнай, а таксама мінеральнай вады, якая мае лекавае значэнне.

Адна з тэм — даследаванні па фізіка-хімічным складзе вады. Справа ў тым, што ў некаторых месцах яна бедная на ёд і фтор, і гэта трэба ўлічваць, каб ліквідаваць дэфіцыт названых мікраэлементаў.

Рэкамендацыі інстытута карыстаюцца і ў сельскай гаспадарцы. Вывучаючы зямныя нетры, вучоныя адказалі на пытанне, у прыватнасці, чаму паліагае збажына ў тых ці іншых месцах — аказваецца, зноў жа ад вяртання мікраэлементаў, у прыватнасці такіх, як медзь.

Важнае значэнне мае аналіз

рэспубліцы не пачынаецца без адпаведных рэкамендацый геафізікаў.

Яшчэ адна галіна геафізічных даследаванняў — магнітная сфера Зямлі.

Вывясленне структуры і дынамікі магнітасферы дапамагае прагназіраваць умовы для радыё і тэлесувязі, для касмічных даследаванняў.

У апошні час актыўна вывучаецца ўплыў магнітасферы на жывы арганізм. Важныя даследаванні ў гэтым напрамку былі праведзены беларускімі геафізікамі сумесна з кафедрай тэрапіі Мінскага медыцынскага інстытута.

Пачуць «музыку сфер» — калі зямных, зямных і падземных — дазваляюць стацыянарныя геастанцыі, якіх у рэспубліцы цэлая сетка.

Важнейшая роля ў геафізічных даследаваннях належыць геафізічнай абсерваторыі ў Плешчаніцах. Дарэчы, пачынаўся інстытут з аб'яднання ў 1971 годзе станцыі з лабараторыяй геахімічных праблем.

РАКА ЧАСУ

Маладосць інстытута асабліва адчуваецца на фоне геалагічных эпох. У апошній з іх — галацэне — жывём мы з вамі. Па геалагічных мерках зусім нядаўна, у эпоху абледзянення, ледавікі, апошні з якіх адступіў на Поўнач каля 10 тысяч год назад, пакінулі на тэрыторыі Беларусі даліпададоб-

ПОШУКІ ЗНАХОДКІ

3 РАДАВОДНАЙ ЦЁТКІ

Ад 110-годдзя палымнянай паэтэсы - рэвалюцыяне ркі Алаізы Пашкевіч (Цёткі) нас аддзяляюць лічаныя месяцы. Падумалася: мы грунтоўна вывучылі гады, месяцы, дні народных песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа, што цяпер дапамагае маштабнай уявіць прааробленую імі тытанічную работу на ніве беларускай літаратуры і культуры, усю глыбіню духоўнага жыцця цэлай эпохі. Неардыннарная асоба Цёткі таксама стала прыцягальнай

для даследчыкаў і пісьменнікаў — Лідзіі Арабей, Сцяпана Александровіча, Максіма Лужаніна, Адама Мальдзіса, Вячаслава Рагойшы, Сяргея Панізніка і іншых. Многае ўжо зроблена.

Аднак...

У маіх руках тоўстыя рэгістрацыйныя фаліянты Васілішкаўскага касцёла, якія захоўваюцца ў архівах Гродна. Многія старонкі тут запенліся так, што іх цяжка

ПАТРЭБНЫ АНТАЛОГІ

У нашай рэспубліцы выдаецца нямала мастацкай літаратуры; выходзяць паасобныя творы, двухтомнікі, зборы твораў. Заваявалі прыхільнасць чытачоў сэрыйныя выданні: «Бібліятэка беларускай паэзіі», «Бібліятэка беларускай прозы», «Бібліятэка прыгод і фантастыкі», «Слава твая, Беларусь» і іншыя. Здавалася б, кніг хапае. Але многія чытачы, асабліва тыя, чья прафесійная дзейнасць звязана з кнігай, у прыватнасці, мы, выкладчыкі беларускай мовы і літаратуры, адчуваем вялікую патрэбу ў анталогіях. Вельмі часта ўзнікае неабходнасць каротка, але ёмка пазнаёміць вучняў (ці пазнаёміцца нават самому) з сапраўды адметнымі творамі таго ці іншага пісьменніка. І вось тут вельмі дапамагла б анталогія амаль пенсійнага ўзросту: анталогія беларускай драматургіі выйшла неўзабаве пасля Вялікай Айчыннай вайны, анталогія паэзіі чвэрць стагоддзя, анталогія апавяданняў дваццаць гадоў, не на многа маладзей і анталогія беларускага нарыса. Лічу, што наспела неабходнасць пачаць работу па падрыхтоўцы і выданні новых анталогій нацыянальнай літаратуры па ўсіх жанрах. Такія, дарэчы, выдаюцца ў многіх рэспубліках нашай краіны.

Хочацца верыць, што да 70-годдзя БССР на кніжных паліцах бібліятэк выстраецца прыгожыя, змястоўныя тэмы беларускіх анталогій. Гэта будзе адчувальна справаздача пісьменнікаў і выдаўцоў, гэта будзе выдатны падарунак чытачам.

В. ТУРКЕВІЧ,
настаўнік Моладаўскай СШ
Іванўскага раёна.

УСЕСАЮЗНЫ СЕМІНАР

Нядаўна ў ДOME творчасці пісьменнікаў ССР ім'я Дзмітрыя Гулія ў Півднё-заходняй частцы 24-дзённы Усе-саюзны семінар драматургаў, якім кіраваў вядомы шведскі драматург М. Мірашнічэнка — галоўны рэдактар часопіса «Тэатральная жыццё». Кожная братняя рэспубліка была прадстаўлена двума літаратарамі. Ад Беларусі прыехалі А. Дзялендзік і А. Кудраўцаў. Была абмеркавана новая п'еса А. Дзялендзіка «Доўгажыхар». А. Кудраўцаў працаваў у Абхазі над сваім новым твораў пад умовай назвай «Данаці прамазала» (Данаці — назва касмічнага цела).

ПРА БЕЛАВЕЖСКУЮ ПУШЧУ

Аб унікальным кутку беларускай прыроды — Белавежскай пушчы шмат сказана, напісана, зроблена фільмаў, дыяфілімаў, слайдаў. І ўсе гэтыя звесткі знаходзяцца ў розных выданнях. Але ў якіх? На дапамогу коннаму, хто цікавіцца імі, прыйдзе «Анатэліяны бібліяграфічны паказальнік айчыннай літаратуры аб Белавежскай пушчы за перыяд з 1835 па 1983 год», які выйшаў пад рэдакцыяй члена-карэспандэнта Акадэміі навук БССР В. Парфенава заказным выданнем. Складальнікамі з'яўляюцца М. Кавалькоў, С. Балюк, М. Буднічэнка.

М. МАМУС.

«такія мясціны». Іх шмат у нашай рэспубліцы.

Нашы далёкія продкі абагаўлялі валуны, вакол самых буйных ствараліся паганскія капішчы.

Самы буйны валун на тэрыторыі Беларусі — так званы Вялікі камень каля вёскі Горкі Шумілінскага раёна — мае 11 метраў у даўжыню і 5,6 у вышыню.

У сярэднявеччы валуны выкарыстоўваліся ў дойлідстве. Сафійскі сабор у Полацку, Каложа і іншыя помнікі гісторыі і архітэктуры дайшлі да нашага часу дзякуючы трываласці каменя.

Вялікую цікавасць выклікаюць камяні са старажытнымі надпісамі — такія, як камень філарэтаў, камень Багушэвіча і многія іншыя. Аднак гэта тэма асобнай гаворкі. Адзначым толькі, што апошнім часам камяні сталі аб'ектам увагі не толькі даследчыкаў, але і шматлікіх «аматараў». Своеасаблівы музей камянеў — яго афіцыйная назва «Эксперыментальная база валуноў» — створаны нядаўна пры Інстытуце геахіміі і геафізікі ў Сцяпянцы.

Музей пад адкрытым небам тут у плане паўтарае контуры і рэльеф Беларусі, а самі камяні ў пэўнай ступені адлюстроўваюць размяшчэнне каменных радовішчаў на тэрыторыі рэспублікі.

Калі глядзіш на гэты «сад камянеў» з акна інстытута, валуны ўражаюць нейкай стрыманай сілай і прыгажосцю, народжанай самой прыродай.

Музей камянеў ёсць яшчэ ў Літве, у раёне Палангі. Але ён быў створаны энтузіястамі-аматараў і яго галоўнае прызначэнне — эстэтычнае.

Музей у Мінску — вынік навуковай працы і шматлікіх пошукавых экспедыцый. Магутныя «МАЗы» з пад'ёмнымі кранамі прывозілі ішчы раз за сотні кіламетраў унікальныя помнікі прыроды.

Пытанне да Эрнста Аркадзевіча Ляўкова, які нямае зрабіў для стварэння музея:

— Ці варта вырываць камяні з іх натуральнага асяроддзя? Ці не лепей вывучаць іх на месцы?

— Што ж, пытанне слушнае. Я цалкам за тое, каб валуны — калі гэта магчыма — захоўваць там, дзе яго пакінула прырода. Аднак рабіць гэта, на жаль, становіцца небяспечна — камяні гінуць пад націскам чалавека. Гэта толькі здаецца, што валуноў у нас занадта многа. У апошні дзесяцігоддзі — асабліва ў наш час — яны настолькі актыўна знікаюць з прыроднага асяроддзя, што неўзабаве буйных валуноў можа не застацца зусім. Знішчэнне або псаванне валуноў, якія маюць навуковае значэнне (а такіх прыкладаў колькі хочаш), прытым без усялякай патрэбы — сапраўднае варварства.

Камяні — гэта не толькі помнікі прыроды, наша нацыянальнае багацце, гэта яшчэ і навуковы крытэры ў пошуку карысных выкапняў. Па каменным матэрыяле вызначаюць умовы фарміравання адкладаў, а значыць, і розных радовішчаў...

А. КРЫНЦА.

Вынікі работы літолагаў выкарыстоўваюцца ў практыцы здымачных і пошука-разведачных работ.

Сёлетня інстытут прыступіў да выканання буйной народна-гаспадарчай праграмы «Нетры», якая дазволіць удакладніць прагноз утрымання ў нетрах Беларусі карысных выкапняў — нафты, падземных вод, тэрмальных крыніц, павысіць эфектыўнасць іх выкарыстання.

Над гэтай задачай сумесна працуюць вучоныя некалькіх навуковых устаноў рэспублікі. Кіруе гэтай работай стваральнік беларускай школы літолагіі, акадэмік АН БССР Аляксандр Сямёнавіч Махнач.

Яшчэ адна важная мэтавая праграма, якая цесна звязана з папярэдняй, — праграма «Атлас», якую ўзначальвае доктар геалага-мінералагічных навук Эрнст Аркадзевіч Ляўкоў.

— Тое, без чаго не можа абысціся ні адзін геолог — гэта карта, — расказвае Эрнст Аркадзевіч.

У кабінце, дзе ідзе наша гаворка, — мноства каляровых карт. Тут кожны колер нясе ў сабе пэўную дакладную інфармацыю. На пяцігодку запланаваны выпуск камплекта больш чым ста карт. Яны раскажуць, якія геалагічныя целы і якога ўзросту залягаюць на тэрыторыі нашай рэспублікі.

— Карта ў геалогіі — гэта не проста даведнік, — тлумачыць Ляўкоў, — гэта, калі хочаце, метада навуковай дзейнасці. Метад, які не церпіць недакладнасці. Картаграфія — гэта мова, на якой размаўляюць паміж сабой геологі-тэарэтыкі і геологі-практыкі, гэта абагульненне эксперыментальных дадзеных.

Адна за адной кладуцца на стол карты — геалагічныя і тэктанічныя, палеаграфічныя і геафізічныя, геахімічныя і гідрагеалагічныя... Нібы ў промных рэнтгену аглядаецца на іх наша зямля — пласт за пластом. Вось карта карысных выкапняў. Значок — нафта. Яшчэ значок — вугаль, ці торф, ці калійная соль. За гэтымі пазначэннямі рэальная праца тысяч людзей, навуковая думка, перад якой расступаюцца зямныя напластаванні, напластаванні часу, і адкрываюцца новыя магчымасці пошуку карысных выкапняў і комплекснага выкарыстання ландшафтных рэсурсаў.

Наш расказ аб інстытуце быў бы няпоўным, калі б мы не казалі аб адным музеі...

ЧАС ЗБІРАЦЬ КАМЯНІ

Для Беларусі камяні, асабліва валуны — гэта нешта большае, чым проста будаўнічы матэрыял. Нездарма яны так часта ўпамінаюцца ў старажытных беларускіх паданнях.

У адным з іх — пра легендарных асілкаў — гаворыцца, што яны (асілка) кідалі такія вялізныя камяні, што «будзець у паўсажыя велічыня... А то такія мясціны, што зусім закіданы камянямі». Дзяды казалі, што на гэтых самых мясцінах асілка адзін супраць аднаго ваявалі, кідаючыся камянямі.

Кожны, безумоўна, бачыў

крышчэ і разведку нафты ў рэспубліцы ён быў удастоены Дзяржаўнай прэміі БССР.

Канстанцін Ігнатавіч кіруе лабараторыяй рэгіянальнай геахіміі.

Яго сын, доктар геолога-мінералагічных навук Валянцін Канстанцінавіч Лукашоў ўзначальвае ў тым жа інстытуце лабараторыю геахіміі гіпергенезу. Тут вывучаюцца працэсы ператварэння мінеральнага рэчыва ў верхніх пластах зямноў кары і на яе паверхні пад уздзеяннем атмасферы, жывых арганізмаў і г. д.

У лабараторыі, куды мы завіталі, — безліч розных картаграм, схем, табліц, узораў. Усё гэта — вынік шматлікіх палываў выпрабаванняў. Многія з іх вядуцца з дапамогай штучных сарбентаў, якія паглынаюць хімічныя рэчывы. Іх змяшчаюць у зямлі на розных глыбінях і яны становяцца накапіцелямі элемента, своеасаблівымі індикатарамі ў пошуку карысных выкапняў.

Метад, упершыню прапанаваны Валянцінаў Канстанцінавічам, атрымаў шырокую вядомасць. Аб гэтым сведчаць і аўтарскія пазначэнні. А вось у нашай краіне і ў рэспубліцы, на жаль, практычнае прымяненне метаду пакуль стрымліваецца.

— Вельмі важны момант у прымяненні штучных сарбентаў, — расказвае Валянцін Канстанцінавіч, — тое, што іх можна выкарыстоўваць для маніторынгу. Маніторынг азначае сістэму назіранняў і кантролю за станам навакольнага асяроддзя для папярэджвання аб магчымых забруджваннях, шкодных для здароўя чалавека і ўсяго жывога. Маніторынг належыць выключна роля ў ахове навакольнага асяроддзя.

Зразумела, што геалогія, навука аб Зямлі, вельмі цесна звязана з праблемамі экалогіі. Праблемамі аховы біясферы ад тэхнагеннага ўздзеяння займаецца ў інстытуце група даследчыкаў. Вось адна з праблем — рэнатуралізацыя зямель. Расказвае кандыдат геолога-мінералагічных навук Аляксандр Аляксандравіч Хоміч:

— У апошні час усё часцей прымяняецца ў гаспадарцы рэкультывацыя — аднаўленне глебы. Знешне яна дае выдатны эфект. Зноў пачынаюць каласіцца палі, зелянеюць сады, атрымліваюцца неблагія ўраджай. Аднак, калі ў выніку гаспадарчай дзейнасці закрануты глыбінныя структуры тых жа мясцін — ваданосныя гарызонты, напрыклад, праз некаторы час прырода жорстка адпомсціць за легкадумнасць. Вось чаму неабходна праводзіць рэнатуралізацыю зямель — вяртанне іх у натуральны прыродны стан. Зямлі, як і чалавеку, часам патрэбны адпачынак, а часам і лячэнне.

ПРАГНОЗ НА ЗАЎТРА

Мы пералічылі далёка не ўсе напрамкі навуковай дзейнасці інстытута. Аднак яшчэ два важнейшыя напрамкі нельга абмінуць.

Першы — літолагіі і геахіміі глыбінных зон, вывучэнне верхняй, цвёрдай Зямлі, каменнага матэрыялу асадкавых парод.

дзіцем, як дасюль мернавалася, а трэцім.

Чацвёртым быў Войцах — нарадзіўся 24 чэрвеня 1878 года, праз два гады пасля Алаізы. Другі сын Пашкевіч Юзкі з'явіўся на свет 5 студзеня 1881 года ў фальварку Тарасіна (назва мясцін даюцца па запісах у названай кнізе). Яшчэ пазней — Караліна і Зося.

Такім чынам, сталі спрэчнымі ці нават нерэальнымі асобныя факты біяграфіі Алаізы, асабліва ў маленстве. Прынамсі, ці мог Войцах вучыцца ў афіцэрскай школе да прыезду Алаізы ў Вільню ў 1892 годзе, калі

яму да гэтага было толькі 11—12 гадоў?

Мяркуецца, што ў 1892 годзе чатырнаццацігадовая Алаіза паехала ў Вільню да Марысі з малодшымі братам Юзікам, каб апошні па прыкладзе старэйшага брата паступіў у афіцэрскую школу. Але прыгадаем, што яму тады было толькі 9 гадоў.

Зусім нерэальным нам здаецца і тое, што трохгадовую Алаізу з Юзікам бацька адправіў на выхаванне да бабুলі (Юзіка яшчэ не было на свеце).

Не высветлены канчаткова і многія іншыя факты. Цікавым здаецца тое, што ўпамінае пра Вызгаў, да роду якіх належала маці

Алаізы, даволі частае ў архіўных матэрыялах. Зафіксавана, напрыклад, што ў Старым Двары ў Георгія і Караліны Вызгаў нарадзіліся дзве дачкі (у 1869 і 1870 гадах). Не выклікае сумненняў, што дзеці Пашкевічаў і Вызгаў добра ведалі адзін аднаго. Ёсць запісы пра мнагаспартную сям'ю Аляксандра і Антаніны Вызгаў, што жыла спачатку ў Перавогах Пакроўскай воласці, затым у тым жа Старым Двары (ці Старадворках — запіс неразборлівы). Ёсць і іншыя Вызгі: Аляксандр і Разалія, Юсіф і Зафія — абедзве сям'і з Лідчыны.

Думаецца, што больш дэталёвае вывучэнне жыццё-

вых пуцявін братаў і сясцёр Пашкевічаў, іх сваякоў шмат у чым дапоўніла б наша ўяўленне пра жыццё самой Алаізы, дало б нам ключ да новых знаходак, новых выяваў яшчэ асобных архіваў. І ў гэтым сэнсе сваё важнае слова павінны сказаць не толькі асобныя даследчыкі-саматугі, але найперш супрацоўнікі Інстытута літаратуры. Час ідзе так пагрозліва хутка, што на вагі, без перабольшвання, кладзецца кожны дзень. Магчыма, ёсць яшчэ такія запеклыя ад часу старонкі, якія нельга, недавальна не перагарнуць.

Валянціна КОУТУН.

раздзяліць і перагарнуць. Але трэба. Узнагародаю сталі дакладныя звесткі аб нараджэнні братаў і сёстраў Алаізы.

Прынамсі, старэйшая дачка ў сям'і Стэфана і Ганны Пашкевічаў Стэфанія нарадзілася 25 снежня (даты даюцца па старым стылі) 1869 года ў ваколіцы Пяшчынна. Запісана таксама, што Стэфанія павянчалася з Восіпам Сапоцькам 21 лютага 1911 года. Дарэчы, ужо вядома, што Алаіза выйшла замуж за Стэфана Кейрыса ў тым жа годзе 7 лютага. Другая дачка Марыся (Ганна-Марыя) нарадзілася таксама ў Пяшчынцы 5 жніўня 1873 года. Такім чынам, Алаіза была ў сям'і не чацвёртым

Афішы на будынку Рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтваў не скажыць каб надта маляўнічыя, але гэта той выпадак, калі, прачытаўшы іх, адразу хочацца зазірнуць у памяшканне. Ды і як прайсці міма, калі Міжсаюзны Дом самадзейнай творчасці Беларускага прафсаюза на аглядзіны экспазіцыі «Мастэры Століншчыны»? І ў гэтым жа кутку зямлі беларускай жыве нямала людзей, улюбёных у мастацтва, якія з пакалення ў пакаленне перадаюць

лёс абяздоленнага, прыгнечанага чалавека. На твары ў яго тужлівы роздум, але адначасова — і спадзяванне на лепшае, на тое, што пройдзе час, калі ён зможа адчуць сябе сапраўдным гаспадаром жыцця. «Папрадуча» таксама ў пэўнай ступені маюцца на традыцыйным сюжэце, адчуваецца, што аўтар, працуючы над гэтай скульптурай, бачыў

гэтыя і іншыя прадметы хатняга ўжытку нарадзіліся дзякуючы ўмельству тутэйшых майстроў. Свае вырабы прадставілі І. Гямбіцкі, Л. Гямбіцкі, П. Гмыр, М. Шэлест, І. Лігеўскі, А. Вячорка, А. Басавец... Палёт фантазіі адчуваецца і ў давід-гарадоцкіх роспісах. Кухонныя дошкі, шкатулкі (аўтар Д. Цубер), маляўнічыя, зроблены так,

II Усесаюзны фестываль народнай творчасці

І. СУПРУНЧУК. Дзед.

КАБ ЧАЛАВЕК НЕ СТРАЦІЎ ДУШЫ...

І. СУПРУНЧУК. Вяселле.

сакрэты ткацтва і ганчарства, роспісу і драўлянай скульптуры.

Адразу ж, ледзь толькі трапілаш у залу, вочы разбягаюцца ад багатага пераліву фарбаў, дасціпнасці кампазіцый. І, вядома ж, у першую чаргу позірк выхопівае драўляныя скульптуры, выкананыя вядомым народным умельцам з вёскі Цераблчы І. Супрунчуком. Дрэва пад умелымі рукамі майстра, здаецца, пачынае спаваць. Песня ж гэтая гучыць самымі рознымі сваімі адценнямі, у залежнасці ад таго што і пра што хоча расказаць аўтар.

Напрыклад, скульптура «Я — мужык беларус...» выканана так, што кранае душу

перад сабой пэўную вяскова-жанчыну з тых, хто яшчэ не страціў цікавасці да спрадвечных жаночых рамёстваў.

З поспехам працуе І. Супрунчук і над тэматычнымі кампазіцыямі, як правіла, беручы сюжэты з паўсядзённых жыцця, узаўяляючы тое, што блізка яму з маленства. У гэтых адносінах асабліва вылучаецца кампазіцыя «Вяселле», якая складаецца з шасці фігур, а таксама «Вясковаму музыку».

Ёсць магчымасць пазнаёміцца і з лепшымі ўзорамі столінскага ганчарства. Не забываюць гэтак старадаўняе рамёства ў вёсцы Гародня. Званы, вялікія і малыя гладышы, місы, сподкі —

каб і ў паўсядзённым ужытку спатрэбіліся, але адначасова і радалі вака, узнімалі настрой, а ў дадзеным выпадку важна і чыста прыкладное значэнне кожнага прадмета.

Народнае ткацтва таксама прадстаўлена лепшымі творамі. Нават цяжка вылучыць якія-небудзь вырабы, бо ўсе яны вытканы так, што падоўгу можна любвацца шчодрасцю фантазіі майстроў. А. Стасюк (вёска Плотніца), М. Андрэйкавец (в. Цераблчы), А. Цішко (в. Фядоры), В. Мясцова (в. Вялікае Мелешава), А. Казакевіч (в. Белаўша) і іншыя працуюць, як кажуць, для сябе, але ўсё, што нараджаюць іх руцкі, прыносяць радасць і іншым людзям.

Міжволі згадваеш радкі з верша Сяргея Дзяргая, у якіх хораша перададзена патрэбнасць для чалавека мастацтва:

Каб соль не страціла
Уласціваю ёй солкасць,
А-песня — гукаў
Трапяткіх і нвоных,
Вясёлка — колераў,
Каханне — шчырасці,
А чалавек — душы сваёй,
Вялікай, несмяротнай —
На свеце існуе мастацтва.

Прынамсі, знаёмства з выстаўкай «Мастэры Століншчыны» ў гэтым добра пераконвае. Няблага было б, каб цяпер, калі набірае свой размах другі Усесаюзны

жыцця, партрэты аднасялячана. Затым С. Дунец паспрабаваў свае сілы ў разьбе па дрэве. Адночы ён зайшоў да старшага майстра Пінскай фабрыкі мастацкіх вырабаў Сцяпана Мікалаевіча Наваркі і прапанаваў свае паслугі. І вось ужо больш за 15 гадоў ён з'яўляецца надомнікам фабрыкі.

Сцяпан Раманавіч Дунец — неаднаразовы ўдзельнік выставак у Пінску, Брэсце, Мінску. Яго работы экспанаваліся ў Вільнюсе, Маскве і Польшчы. Мастацім саветам Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР нядаўна зацверджаны як суверэны яго работы «Мішка», «Дудар», «Гарманіст», «Блізняты» і іншыя вырабы. Яны

фестываль народнай творчасці, прысвечаны 70-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, часцей арганізуюцца ў падобныя экспазіцыі, якія дазваляюць паўней пазнаёміцца з творчасцю ўмельцаў пэўнага кутка рэспублікі.

Е. ДРОМІН.

Фота Ул. КРУКА.

паступаюць у сувенірных магазіны і карыстаюцца вялікім поспехам.

Калгасны будаўнік, народны ўмелец не так даўно закончыў заочны ўніверсітэт мастацтваў імя Н. К. Крупскай у Маскве. Цяпер у яго шмат новых творчых задум.

Увесь дом майстра застаўлены драўлянымі вырабамі. Сцяпан Раманавіч не можа ўявіць свайго жыцця без гэтых шматлікіх фігурак журавоў і зубраў, аленяў і арлоў, вавёркаў і мядзведзяў, дудароў і гарманістаў.

А. СТУПАК,

мастак Пінскай фабрыкі мастацкіх вырабаў.

ЧАРАЎНІК З ЧАРАБАСАВА

Жыхар Палесся заўсёды выкарыстоўваў для апрацоўкі кавалкі дрэва, лазу, карэнні, бяросту, травы. Вырабы з дрэва вызначалі характар упрыгожання хатніх рэчаў і прадметаў гаспадарчага прызначэння. Так было на працягу стагоддзяў.

Мне хочацца расказаць пра пінскага мастака-ама-

тара, народнага ўмельца Сцяпана Раманавіча Дунца.

Пасля вайны хлопец працаваў у горадзе. Але сумаваў па родных мясцінах. І вярнуўся-такі дадому. Пайшоў працаваць цесляром у Лунінецкі мінкалгасбуд. Хутка пачаў пісаць карціны. На іх — наваколлі роднага Чарабасова, сцэны з сельскага

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856
АТ 05683.

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага фармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўданыя, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэпэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

з 28 красавіка па 4 мая 1986 года
29 красавіка, 22.50

«ПА СТАРОНКАХ ЛЮБІМЫХ АПЕРЭТ»
Акцёры тэатра оперы З. Вярцінскай, Н. Равінскай і А. Кузьмінскай запрашаюць на сустрэчу з героямі любімых оперэ. Вы убачыце ўрыўкі з оперэ «Марыца», «Сільва», «Прынцэса цырка», «Баядэра», «Несцерка», «Мая цудоўная лэдзі», «Дзяніс Давыдаў», «Ноч у Венецыі», «Халопка».

30 красавіка, 18.10
«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ»
Перадача прысвечана артысты Тэатра-студыі кінаакцёра С. Кузьмінскай.

30 красавіка, 20.15
«ВАРЫЯЦЫІ НА БАЛЕТНЫЯ ТЭМЫ»
Прэм'ера фільма-канцэрта Беларускага тэлебачання.

Яркімі непаўторнымі рысамі надзяляе сваіх герояў народны артыст рэспублікі саліст ДАВІД БССР В. Сарнісьян, акцёр самабытных, унікальных індывідуальнасці. Аснову музычнага відэа-фільма складаюць фрагменты з роляў Тарэадора ў «Кармін-сюіце», Машэні ў «Кургане», Андрэя ў «Тарасе Бульбе», Чыпаліна, Базыля ў «Дон Кіхоце». Аўтар сцэнарыя Ю. Чурно. Рэжысёр — У. Арлоў.

1 мая, 14.15
«СВЯТА ПРАЦЫ І ВЯСНЫ»
Вы пачуеце вершы беларускіх паэтаў В. Таўлая, А. Дудара, М. Чарота, А. Вярцінскага, В. Гардзеля, М. Рудніцкага, В. Макарэвіча, Е. Лось, Я. Сіпакова.

1 мая, 15.35
«МАЙ, СОНЦА, УСМЕШКІ»
Святковая праграма з удзелам калектываў мастацкай самадзейнасці рэспублікі.

1 мая, 18.20
«ПЕСНЮ БЯРЫЦЕ З САБОЮ»
Трэці тэлевізійны фестываль беларускай песні.

1 мая, 20.00
«ВІНШУЕМ ВАС!»
Святковая музычная праграма. У ёй прымуць удзел вакальна-інструментальны ансамбль «Сябры», Вальскі народны хор, інструментальная група Дзяржаўнага народнага хору БССР, ансамбль танца «Равеснік», ансамбль рускай песні і ансамбль «Арыэль», П. Тэадаравіч, Ю. Антонаў, В. Лявонцьеў, Р. Рымбава, ансамбль пад кіраўніцтвам Стаса Наміна.

3 мая, 17.05
«ПРАФЕСІЯ — МУЗЫКА»
Перадача прысвечана творчасці кампазітара В. Памазова.

3 мая, 18.35
«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ»
3 мая, 19.55.

«ПА СХОДНАЙ ЦАНЕ»
Прэм'ера мастацкага фільма Беларускага тэлебачання.

3 мая, 23.10
«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»
Эстрадная музычная праграма з удзелам М. Хранавай, Х. Вондрачковай, У. Коры, Х. Загоравай, М. Унгара, венгерскага ансамбля «Карфаген», А. Пугачовай, вакальна-інструментальнага ансамбля «Песняры».

4 мая, 11.35
«РОЗДУМ»
Карціна У. Тоўска «У садзе гарадскім», характэрная для мастака, прысвечаная першым пасляваенным гадам. Вы убачыце і іншыя яго работы. Вядзе перадачу мастацтвазнавец У. Бойка.

4 мая, 18.35
«ШМАТГРАННАСЦЬ ТАЛЕНТУ»
Перадача прысвечана творчасці пісьменніка М. Грамыкі, у жыцці якога было шмат чаго драматычнага, незвычайнага, непаўторнага. Раскажучы пра яго М. Лужанін, С. Шушкевіч, Г. Гарцікі. Вершы Грамыкі чытаюць артысты мінскага тэатра.

Калектыв Літаратурнага музея Янкі Купалы выказвае глыбокае смутанне загінуўшаму адрэду Літаратурнага музея Янкі Купалы ЖЫГОЦКАМУ Міколу Рыгоравічу з выпадку напаткаўшага яго гора — смерці жонкі.

Супрацоўнікі Літаратурнага музея Янкі Купалы выказваюць глыбокае смутанне загінуўшаму адрэду ЖЫГОЦКАМУ Міколу Рыгоравічу з прычыны вялікага гора — смерці жонкі.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.